

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

Zagreb, godište IV.

1

Siječanj – ožujak 2015.

Časopis za dječju književnost i književnost za mlade

Godište IV, broj 1, 2015.

ISSN 1848-5618

Uredništvo

Božidar Prosenjak, Dubravka Težak, Diana Zalar

Izdavač

Društvo hrvatskih književnika

Trg bana Josipa Jelačića 7/I

HR-10 000 Zagreb

Za izdavača

Božidar Petrač

Logotip, vinjete i ilustracija na naslovnici

Vedran Markulin

Grafička priprema

Vladimira Poljanec

Tisak

GRAFOMARK d.o.o.

Časopis izlazi tromjesečno. Objavljuje književne, znanstvene i stručne radove iz područja dječje književnosti i književnosti za mladež. Radovi se dostavljaju na adresu uredništva: knjizevnostidijete@dhk.hr. Rukopise ne vraćamo.

Tel. 00385 1 4816 931. Faks: 00385 1 4816959. Cijena primjerka 30 kn. Cijena dvobroja 50 kn. Godišnja pretplata 100 kn / 20 EUR. Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393 (Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*), poziv na broj: 0114-3207714-2015.

Časopis se izdaje uz potporu Ministarstva kulture RH i Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport.

SADRŽAJ

KNJIŽEVNO PERO

Neobjavljeni književni radovi

Mirjana Smažil Pejaković: Ptica lažljivica	6
Josip Laća: Suputnici i usputnici	16

STRUČNO PERO

Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MIRO GAVRAN	
Diana Zalar: Što je zanimljivo u knjigama za djecu i mlade Mire Gavrana	29
Snježana Grković-Janović: J. K. Rowling: Harry Potter i... ..	46
Ljiljana Radovečki: „Građansko čudo“ u knjigama Nade Mihelčić	60

KRITIČKI PROZOR

Kritike, prikazi, osvrti

Martina Jurišić: Drugi u dječjoj književnosti	63
(Nada Mihaljević: <i>Anđeo plišanih igračaka</i>)	
Ema Mrkobrad: Odrastao koji uči, ali i sam biva poučen: spontana priča o Tini i tati	65
(Zoran Pongrašić: <i>Tata i Tina</i>)	
Neda Novosel, Dubravka Zima: Bonton ili kako da ne pristanem(o) na rodnu stereotipizaciju u kratkoj lekciji	68
(Zvonimir Balog: <i>Bonton 3 kako da ne postanem klipani/ica u 100 lekcijica</i>)	
Marina Gabelica: Krajnje je vrijeme za poeziju	74
(Nada Zidar-Bogadi: <i>Plavi san</i>)	

Karol Visinko: Crtice iz dječjeg i učeničkog života	78
(Božidar Prosenjak: <i>Svjetlo koje se ne gasi</i>)	
Nada Kujundžić: Simpatični spavalica	80
(Jelena Pervan. <i>Hrkalo; Hrkalo i Kamilica; Hrkalo i Drijemalo.</i>)	
Mačak u vreći	84
(Mladen Kopjar: <i>Poštanski Marko</i>)	
Nada Mihoković-Kumrić: Znanstveno-fantastična proza za djecu u službi ekologije	87
(Nikolina Bošnjak: <i>Tigiji u kraljevstvu Tamne magle</i>)	
Matildino pretraživanje po knjigama i enciklopedijama	91
(Ivanka Ferencić Martinčić: <i>Matilda i zagonetne žabe</i>)	
Marijana Hamersak: Crvenkapice novog doba	94
(Sandra L. Beckett: <i>Revisioning Red Riding Hood Around the World</i>)	
Obrazloženje Nagrade „Grigor Vitez“ 2014.	103

KRONOLOGIJA

Siječanj – travanj 2015.	108
-------------------------------	-----

U spomen: Milan Osmak	114
-----------------------------	-----

NOVE KNJIGE

Nagrađene dječje autorske slikovnice	118
Slikovnice i knjige za mlađu djecu	119
Knjige za djecu	120
Knjige za mladež	121
Stripovi	122
Narodna književnost	124
Stručna literatura za roditelje, odgojitelje i nastavnike	124
Suradnici o ovom broju	125

KNJIŽEVNO PERO

Neobjavljeni književni radovi

Mirjana Smažil Pejaković

PTICA LAŽLJIVICA

(za djecu od 5 do 14 godina)

Lica

KOSTA: Kosta Rdonja, *bijela ptica* (Kosturica Prdonja). *Sitnija, mršava osoba u ružičastom kostimu od bijelog perja iz kojega vire samo ruke i noge. Na glavi ima krijestu, a na čelu učvršćen žuti kljun. Perje je veliko, petnaestak pera svega, tako svaki put kad laže, jedno ispadne. Na kraju ostane možda samo jedno ili nijedno pero i on je jako smiješan, čak ružan. Bilo bi dobro da ima rep.*

TRČKA: *Ptica ružičastoga perja, slična Kosti, ali ima kukmicu na glavi.*

GLAS: *Dubok, muški glas, iza grma ili sa strane. Nevidljiv.*

Na pozornici je samo jedan grm i jedan panj. Može biti i poneko stablo ili nešto slično zbog estetike, ali nije neophodno.

KOSTA: *(Sjedi na kamenu i pjevuši otužno.)*

Od jutra mi nije lako

Sve mi ide naopako

Čini se k'o ružan san

Nije danas sretan dan.

Istina je malo lažem

Povjerljivo vama kažem

Zar je razlog laž ta sada

Da mi perje, gle, ispada.

O, kada bih znao kako

Da voli me biće svako

Učinio ja baš sve bih

I lagao više ne bih.

(Polako ustaje, vidi se da mu nedostaje perja. Hoda, gleda gledatelje, zabrinut je vidljivo. Prstom dodiruje bradu, gleda gledatelje sramežljivo, opet sjeda na panj pored grma.)

KOSTA: Koji dan... ludi dan... najgori dan u mom životu. Ah! (*Okreće se gledateljstvu.*)

Evo, ovako je počelo! Čim sam se probudio, brat me zamolio da mu popravim perje. Bolestan je, nije prekjučer ustajao iz gnijezda.

Još nisam bio ni doručkovao kad sam mu rekao kako nemam vremena jer mi je mama rekla da moram nešto njoj pomoći. Naravno da mi nije rekla, ali meni se jednostavno nije dalo. Okrenuo sam se na drugu stranu, a potom ustao da se umijem i obavim jutarnju tjelovježbu...

Jasno da se umivamo; malo ovako (*Prijeđe lijevom krilom preko kljuna.*), malo ovako (*Isto napravi desnim.*). Ali, ali... kako da vam kažem... ne volim vodu, to vam je moja nevolja. Mislim da mi je to jedina muka. Hm!?

Zar vježbamo? Molit ću vas lijepo! Kakvo je to uopće pitanje! Sva živa bića koja drže do sebe vježbaju. Malo aerobika (*Nekoliko puta lagano čučne.*), malo pilatesa (*Dva-tri puta zaokruži pozadinom.*), malo plivanja... (*Zamahuje rukama kao da pliva.*) joj, ne plivanje, ni to ne volim. Ni kišu ne volim. Fuj kiša!

Čekaj, gdje sam ono stao? Ah, da! Kad sam se nakon ustajanja odlučio urediti prije doručka, primijetio sam da mi nedostaje jedno pero. Nije mi bilo jasno kako mi se to dogodilo. Ona rupa gdje je bilo pero kvarila mi je značajno moj manekenski izgled. Pomislio sam da je to stoga što ne jedem dovoljno povrća nego prednost dajem proteinima. Ili je od stresa možda? Otkud stres? Ma, brate, stresuju me svi – i tata i mama i sestra i...

Ipak, tješio sam se kako će to pero opet narasti, biti još ljepše, a onda...

Malo kasnije sestra me tražila da joj dam pola svog lista salate koji nisam pojeo. Rekao sam joj da sam upravo taj list obećao bratu jer, kao bolestan je pa da se okrijepi. Naravno da to nije bila istina, ali to mi je prvo palo na pamet. Uz to, sestra ionako uvijek sve tanjуре počisti. Ima u njoj već sto kila, kažem vam... No, tek se okrenuh, a još jedno moje lijepo, bijelo, njegovano pero bilo je na podu.

U svojoj nesabranosti nisam ni primijetio kad je tata došao. Još se više iznenadih kad me upita želim li ići s njim donijeti koju slamčicu da popravimo gnijezdo prije kiše. Uh, zar baš sada, pomislih. A baš sam se namjestio pogledati reprizu 10. epizode *Paprenog detektiva*. Sinoć je

nisam pogledao, zaspao sam nakon brojnih crvića koje je mama donijela. Ne znajući kako da se izvučem, a da ipak odgledam svoju omiljenu seriju, rekoh tati da me strašno boli noga i da nikako ne mogu ići s njim. Prenemagao sam se, pravio bolne grimase i – tata je otišao sam. Ja vam, znate, ionako ne volim vući te slamke da ne uprljam i ne raskuštram svoje perje na koje sam tako ponosan.

(Tužno dodaje.) Bio sam ponosan prije nego je počelo ispadati.

Kad je tata otišao, živahno sam odskakutao po još jedan komad mamine pite s crvićima i sjemenkama od sinoć, pa se zavalio pred ekran. No, gle čuda! Dok sam se namještao, još jedno pero mi je završilo na podu. Osupnut, zagledah mjesto gdje su sad već nedostajala tri pera i shvativh da sam nekako ružan tako – s greškom. No serija je već počela pa na kratko zaboravih na svoje nevolje.

Mama me je prije objeda pitala jesam li se oprao. Ništa ne misleći, slagah da jesam, ionako sam vam već rekao da ne volim ta pranja i umivanja. Mama je htjela provjeriti govorim li istinu, a kad je vidjela da sam još krmeljiv i da ispod kandži imam smeća, naljutila se i rekla hladnokrvno kako prljavcima nema mjesta za stolom. Ljutito sam otišao, no već nakon dva-tri koraka još jedno pero ispade iz čista mira. Sad se stvarno zabrinuh i odlučih kako ću već od sutra brižnije njegovati svoje perje. Možda će tako početi rasti, a ne ispadati.

Sad mi, evo, želudac krulji i silno sam gladan...

(Pjevajući, s druge strane grma svoj dolazak najavljuje druga ptica, ružičastog perja, s kukmicom na glavi, zove se Trčka.)

Kad se poslije tihe noći
Probudi još pospan dan
Tad u šumu valja poći
Svježe jutro mami van.

Mjesečeva krila ima
Mračne noge starog panja
Ima crno-crne oči
Noć je puna bijelih sanja.

TRČKA: *(Stane iznenađena kad vidi Kostu i prestane pjevati.)* Hej, koji si ti?

KOSTA: Ja sam... a što tebe briga koji sam ja? Još nisi shvatila da je dan? Već je podne, a ti kvocaš o noći. Daj, makni se! Zaklanjaš mi sunce, zar ne vidiš da se sunčam?

TRČKA: Ja sam Trčka. Kako ti mogu zaklanjati sunce kad ga i nema. Zar ti ne vidiš da je oblačno? A što ti se dogodilo s perjem? (*Sagne se i kao dohvatiti pero s poda, a ustvari ga lagano izvuce iz kostima.*)

KOSTA: (*Kosta je pogleda začuđeno, vidi se da mu je neugodno, a onda digne glavu i ljutito odgovori.*)

Rekao sam ti da se makneš. Uostalom, to i nije moje pero. Ne znam kako se našlo tu... (*Opet mu ispadne jedno pero.*). Ja sam... Kosta, kad si već toliko znatiželjna. Kosta Rdonja.

TRČKA: Ipak ti se nešto događa, gledaj kakvu rupu tu već imaš. Baš smiješno izgledaš, da znaš.

KOSTA: Trabunjaš gluposti, kažem ti. (*Otresito će Kosta.*) Ništa mi se nije dogodilo. Očito da ti ne vidiš dobro.

TRČKA: Ma gledaj, sad ti je još jedno pero ispalo! (*Kosta ljutito uzme pero od Trčke, zabode ga grubim pokretom među ostalo perje, no ono odmah ispadne.*)

TRČKA: Možda ti je to od gladi. Jesi li doručkovao jutros?

KOSTA: Naravno da jesam... (*Okrene se publici pa zaklanjajući usta rukom malo tiše kaže.*) Ako kažem da nisam morat ću objašnjavati zašto nisam, a već mi sad ide na živce.

TRČKA: (*Gleda ga ispod oka.*) A, zašto ti onda kvrči želudac?

KOSTA: Baš si glupa. (*Odmahuje rukom.*) Prejeo sam se, eto zašto. (*Okrene glavu.*) Pojeo sam dvije žabe, tri stonoge, četiri gliste, skakavca i zrikavca... (*Opet mu ispadne pero, a on stane na njega da ona ne vidi.*)

TRČKA: Nije li skakavac i zrikavac jedno te isto?

KOSTA: Vidim da pojma nemaš. Skakavac skače, a zrikavac zriče...

TRČKA: Ah! Nisam to znala.

KOSTA: Jasno mi je od početka da si velika neznalica.

TRČKA: A što radiš tu ovako rano?

KOSTA: Uh, stalno nešto pitaš. Zar si ti policajac u civilu? Što ti tu radiš?

TRČKA: Mama je jučer tu negdje oko ovoga grma izgubila naočale. Danas joj je rođendan pa bih je htjela obradovati. Da ih nisi vidio negdje? (*On vidi naočale na zemlji i namjerno ih gurne nogom pod grm.*)

KOSTA: (*Okrenut publici opet tiho govori tako da ona ne čuje.*) E, pa sad ih neće sigurno naći, glupača! (*Onda se opet bezvoljno obraća Trčki.*) Nisam ih vidio. (*Još jedno pero mu ispadne.*)

TRČKA: Znaju li tvoji doma da si sad tu?

KOSTA: Prestani me stalno ispitivati kao da si istražni sudac. Naravno da znaju. (*Opet ispadne jedno pero.*)

TRČKA: Imaš li brata ili sestru, možda? Ja imam dvije seke.

KOSTA: Nema! (*Opet se okreće publici i malo tiše govori da ona ne čuje.*) Ako joj kažem da imam pitat će me kako se zovu, kako izgledaju, a jako mi ide na živce (*Opet ispadne jedno pero.*)

TRČKA: Gle, opet ti je ispalo pero! Već si napola ćelav, pogledaj se... a vidi kakvu je meni mama jutros napravila frizuru. (*Pokazuje na svoju kukmicu.*) Sviđa li ti se?

KOSTA: Ne! Baš si ružna! (*Opet mu ispadne pero. Okrenut publici govori tiše.*) Ako joj kažem da je lijepa, umislit će se. Takve su žene... (*Ona se sagne po pero koje mu je netom ispalo, on joj ga otme i lupne je njime po glavi.*)

TRČKA: Zašto se ljutiš, samo sam ti htjela pomoći. Otkad sam tu već si skoro sve perje izgubio. Jako si nervozan. Čudno, čudno, čudno! Vrlo, vrlo čudno.

KOSTA: Znaš ti što, lajavice jedna! Gubi se da te više ne vidim! Zbog tebe sam nervozan i ljut. Gubi se! (*Krene prema njoj stisnutih i podignutih šaka i opet mu ispadne pero.*)

TRČKA: Dobro, dobro, idem. Ionako nemam više volje slušati tvoje drskosti. Osim toga mislim da i ne govoriš istinu. (*Krene pa se opet vrati.*) Lažeš mi sve, vidim ti to na kljunu. Nisam ti ja kriva što si tako, kao, kao... golać. A mogli smo se lijepo družiti... (*Trčka uvrijeđena, visoko podignute glave odlazi bez pozdrava.*)

KOSTA: (*Zamisli se. Stavlja prst na bradu. Hoda tamo-amo, gleda se...*) Joj, stvarno sam ko'kokoš golovratka. Ako ovako nastavim, ostat ću bez perja. (*Sjedne na panj do grma i zapjeva opet tužno.*)

Ima ova mala pravo
I već mi je stoga žao
Da sam malo mekši, blaži
Bio bih tad svima draži.

Hvala nikad ja ne kažem
I svakoga dana lažem
Zapreka je mojoj sreći
Što istinu ne znam reći.

KOSTA: (*Gleda gledatelje kao da njih pita u povjerenju.*) Jeste vidjeli kako je ona lajavica, mislim Trčka, lijepa, a gle mene. Kao olinjali pas. Što mi se to događa? Zašto? Zašto? (*Pokrije lice rukama.*) Da nisam bolestan? (*Skoči.*) Bit će da je to. Jao, pa ja ću umrijeti... (*Zajeca.*)

GLAS: Nisi bolestan, mali! I ne umireš. To su gluposti. Samo si svojeglav. Neposlušan si i voliš lagati. Čim otvoriš kljun – lažeš. To je strašno.

KOSTA: Ali...

GLAS: Nema ali, mali! Svaki put kad učiniš nešto loše ili kad slažeš, za kaznu ti ispadne pero. Eto, to ti je.

KOSTA: Zar to znači da ću cijeli život ostati ovako kokošast.

GLAS: Ako se i dalje budeš ponašao kao do sada, izgubit ćeš i to malo perja koje ti je ostalo. Ali, ako se promijeniš, ako ne budeš više drzak i ako prestaneš lagati, za svako dobro djelo i za svaku istinu, izrast će ti novo pero. Imaš, eto, priliku da opet sve bude kao prije. Sam odluči! Ili govoriti istinu ili biti očerupan kao sada. Treće mogućnosti nemaš. (*Glas se izgubi.*) (*Kosta se začuđen okreće da vidi tko to govori, a Glas tiho zapjeva.*)

Teško se predaje srce
Misao hraneći zadnju
Prije no dođe budućnost
Noseći prošlost na pladnju.

KOSTA: Zar je stvarno tako veliko zlo što sam toliko lažljiv, ha? (*Pita gledatelje.*) Ako je to tako, moram pod hitno nešto napraviti. Ovakko dalje ne ide, to vidim i sam. (*Razmišlja*) Moram se promijeniti i to odmah. (*Ustane, zove Trčku.*) Trčkaa! Trčka, gdje si? Vрати se, molim te! (*Tuče se po glavi.*) Baš sam glup. (*Čuje se zakulisno cvrčanje cvrčaka. Kosta pjeva.*)

TRČKA: (*Dolazi.*) Jesi me ti zvao?

KOSTA: (*Prvi put mirnim, gotovo sladunjavim glasom.*) Jesam! Oprosti mi, molim te. Svašta sam govorio. Svakakve gluposti. Sad se sramim zbog toga. I lagao sam ti. Sve sam ti lagao. Zato mi je i ispadalo perje...

TRČKA: Stvarno?

KOSTA: Da. Ali, odlučio sam se promijeniti. Vidiš kakav sam. (*Zagleda se.*) Mora da si ti jako dobra kad hoćeš sa mnom uopće razgovarati nakon svega što sam laprdao.

TRČKA: Ma to sam ja već zaboravila. Ne zamaraj se! (*Nježno zapjeva.*)

Oko zemlje svito nebo
 Na žicama rastu ptice
 U zjenici mjesečevoj
 Noć umiva svoje lice.

Zašto mjesec proviruje
 Ponekada, mjestimice
 To putuje oblak noću
 Jer pati od nesanice.

KOSTA: (*Stoji iza grma, samo mu se vidi glava, a netko mu, dok on govori vrati sve ispadnuto perje nazad.*) Lagao sam ti da nemam brata. Lagao sam ti i da moji roditelji znaju gdje sam. Lagao sam i da sam doručkovao, i da sam se sunčao. Bio sam tužan jer sam naljutio majku, rastužio brata, što nisam poslušao oca, što sam bio sebičan i bezobziran. U isto vrijeme sam bio i ljut, jadan, zabrinut zbog perja koje mi je ispadalo. Uz sve to sam bio i gladan. Lagao sam ti i kad si me pitala za ime. Ne zovem se Kosta Rdonja, nego Kosturica Prdonja. Mislio sam da ćeš mi se rugati zbog imena. I naočale tvoje mame sam sakrio, tu ispod grma. Oprosti mi... (*Pokaže rukom gdje je nešto ranije gurnuo naočale nogom.*)

TRČKA: (*Trčka se sagne, uzme naočale, obriše ih o perje.*) Daj, sve ti je oprošteno. Vidim da iskreno misliš to što govoriš. Nisam ti ja zlopamtilo i stvarno se ne ljutim...

KOSTA: Molim te, pusti me da sve kažem. Poslije možda neću imati snage za to. Želim ti još reći da uopće nisi ružna. Jako si lijepa. (*Obori pogled.*) Sviđaš mi se čak. Samo, nisam ti se to usudio priznati ovako golovrat, golonog i gologuz. (*Podigne pogled prema Trčki.*) Oprostite mi, Trčka, molim te. (*Pjeva.*)

Netko psuje netko krade
 Svatko svoje ima jade
 I ja imam mane svoje
 Lagat volim – eto, to je.

Laž je lijepa, ali škodi
 U nevjeru ona vodi
 Da laž voliš kad otkriju
 Iza leđa ti se smiju.

S druge strane istina je
Primamljiva, prpošna je
Istinitost ljudi cijene
A i ptice. A gle mene!

(Na kraju svoje ispovjedi, nakon pjesme, on izlazi iza grma opet lijep kao nekada. Trčka ga zadivljeno gleda, on sam se pogleda i u čudu pokrije usta rukama.

TRČKA: Gledaj! Pa to je divno. Perje ti je naraslo jer si govorio istinu. *(Širi ruke i zapjeva.)*

Predajem ti stručke snova
Možda ih u vazu staviš
A korijenje ako puste
Ja te molim da mi javiš.

Oglas daj za montažera
Koji znade sastaviti
Ljubav koju nikad više
Nitko neće rastaviti.

TRČKA: Tako sam sretna zbog tebe. I ti se meni sviđaš. Baš si sladak. *(Sramežljivo će ona.)*

KOSTA: Hvala ti. Moram se kod kuće svima ispričati. Od danas želim biti dobar.

TRČKA: I?

KOSTA: Znam. Neću nikad više lagati. Nikad. Laž me je samo činila nesretnim. *(Pjeva.)*

Lastavice u mom kraju
Stvarnost pišu preko neba
I vrapci pod strehom znaju
Zaboravit laži treba.

Ni sam ne znam zašto li sam
Laž volio od malena
Ali sada – otkrit ću vam
Uvela je snaga njena.
Nisam znao što je važno

Kako sam i mogo znati
Kad do danas nisam znao
osjećaje pokazati.

(Okreće se Trčki i njoj pjeva.)

Mojoj čežnji si oaza
Mojoj žeđi nužna kap
Mom nemiru ti si staza
Svakoj kapi ti si slap.

Jutro rađa mi maslačke
Zlatnu lađu vozi dan
Večer nudi zvijezda raskoš
A noć miran tihi san.

(Nakon Koste Trčka pjeva.)

U dvoje je život ljepši
Zna On da i ona zna
Jer skupa je puno lakše
Letjeti do ruba sna.

Lađa si na momu moru
Sunce si na momu nebu
Zbog tebe je meni vruće
Zbog tebe mi ruke zebu.

TRČKA: Divan si. Mogla bih se i zaljubiti... malo.

KOSTA: Smiješ i puno. A ja, ja sam zaljubljeeeeeeen... do krova... ma ne... još više, do neba... To ti svi žapci i komarci znaju, sve bube o tome trube. I znaš što... upisat ću tečaj pjevanja, plesanja i pisanja da bih te u to uvjerio.

TRČKA: Ne moraš, vjerujem ti. Ali, sad moram doma. Mrak će i mama će se ljutiti.

KOSTA: Da, imaš pravo. I moji su sigurno zabrinuti što me nema cijelo popodne. *(Krene pa se vrati.)* Smijem li te zamoliti da se i sutra nađemo tu, kod ovog grma.

TRČKA: Dogovoreno. I sanjaj me. (*Šalje mu pusu rukom i odlazi.*
Kosta gleda za njom i pjeva.)

Da je meni kako znati
Što je iza šume tamo
Letio bih pjevajući
Oko zemlje, tamo-amu.

Da je znati, da je moći
Primaći se zemlje kraju
Onda opet kući doći
Uživati u smiraju.

Da je znati koliki je
Taj put što do kraja vodi
I zar stvarno baš sve to je
Tek užitak u slobodi.

Ptice lete visinama
Ništa više im ne treba
Čovjek hodeć nizinama
Komadiće sanja neba.

U morima ribe plove
A po šumi gaze srne
Mačka svoje miše lovi
Kada Mjesec fenjer trne.

Trče srne, divlje ptice
Trče čežnje, nade lete
Prve trče samo noću
Ove druge kad se sjete.

(*Zviždeći upravo otpjevanu melodiju odlazi.*)

SUPUTNICI I USPUTNICI

Josip Laća

ŠJORA ANE

Ladislav Indik, nekadašnji ugledni knjižar, jedan od utemeljitelja i direktora *Mladosti*, kojega sam već spomenuo u ovim prisjećanjima, sredinom sedamdesetih godina bio je savjetnik koji je prije umirovljenja, u svom uredu u Ilici 28, kratio dokolicu i besposlicu pušeći lulu i razvrstavajući pristiglu poštu. Imao je i pravo potpisa, pa kad na toj adresi ne bismo našli tadašnjeg direktora OUR-a Izdavačke djelatnosti, koji kao pravi Dalmatinac nije volio zatvoren prostor, pokucali bismo na vrata Indikova ureda da nama i piscima savjetnik potpiše putne naloge. (Kako danas objasniti mladim čitateljima što je OUR?)

Indik je i otvarao pisma koja su općenito bila upućena na *Mladost*, pa kad bi iz sadržaja pošiljaka, najčešće narudžaba, doznao kome su upućena, zatvarao ih je spajalicom i slao dostavom na točniju adresu u kući. Mnogi su u poduzeću bili uvjereni da savjetnik čita i privatnu poštu uposlenika, osobito razglednice. Zbog toga je veliki šaljivac, moj kolega i prijatelj Zdenko Vugec, povremeno slao nekomu u uredu razglednice s terena samo zato da bi mogao napisati jednu od sljedećih rečenica: „Pozdrav preko Indiga iz...“, „Pišem ti preko Indiga iz...“, „Javljam ti se preko Indiga iz...“ itd. Unatoč slovu *g* umjesto *k*, veliko slovo na početku riječi „Indig“ upućivalo je komu je razglednica zapravo poslana. Koliko znam, dobroćudni savjetnik s vječnom lulom u ustima nije pokazivao da ga je ta smicalica ljutila.

Da je istina da Indik čita razglednice, i sâm sam se uvjerio kad sam na jednoj meni upućenoj, uz adresu pročitao i ove riječi: „Odakle ste vi, šjor? Što je vama Joso Laća iz Knina? Moje prezime je Asanović.“

Tajanstvena me je poruka silno zagolicala, pa sam se raspitivao po

Mladosti tko je spomenuti uposlenik, gdje i što radi, ali ništa nisam doznao. Pitao sam čak i u kadrovskoj službi, ali ni ondje nisu znali za dje-latnika s tim prezimenom. I bio bih na to zaboravio da jednom kad sam došao kod Indika po potpis na putni nalog, nisam čuo ove riječi:

Vi ste Joso Laća?

– Jesam – odgovorio sam.

– Vas želi upoznati urednica Mirjana Milač. Odvest ću vas do nje.

Gospođa Milač, kad sam joj predstavljen, srdačno me primila te mi u duljem razgovoru ispričala vrlo zanimljivu priču. Njezino djevojačko prezime bilo je Asanović i ona je bila osoba koja me je htjela upoznati kad joj je Indik pokazao “moju” razglednicu, a pokazao joj je jer mu je očito bila poznata spomenuta priča. Naime, Mirjanina obitelj imala je između dva svjetska rata kuću i knjižaru u središtu Knina, u blizini hotela Grand čiji je vlasnik bio Joso Laća iz mojih Dubravica. Urednica je bila uvjerena da sam njegov potomak, pa je bila pomalo razočarana kad sam rekao da hotelijerova i moja obitelj nisu u rodu, već da smo samo prezimenjaci povezani mjestom rođenja, kumstvom i prijateljstvom.

Znao sam otprije da su tijekom rata u Kninu, u hotelskoj kavani i restoranu, sjedili jedni do drugih talijanski *ufficiali*, četnički vojvode, ustaški i domobranski časnici, a poslije kapitulacije Italije glavnu su riječ vodili njemački *Offiziere*, dok su komunistički ilegalci i prije i poslije potihom i umilno kucali na stražnja vrata hotelske kuhinje. Snalažljivi hotelijer i poduzetnik virtuožno je preživio sve navedene zapovjednike i njihove vojske, mnogim Kninjanima je pomogao, pa i pravoslavnoj obitelji Asanović da se u ratu prebaci u Zagreb. (Istina, ovo posljednje, da se pravoslavna obitelj iz većinski pravoslavnoga kninskoga kraja sklanja u glavni grad NDH uzdrimalo je malčice ono što su me naučili o toj državi.) Ali protiv napasti iz zraka moj prezimenjak nije mogao ništa učiniti, pa njegova kinodvorana nije preživjela savezničko bombardiranje. Nije mogao spriječiti ni poslijeratni nasilni upad na glavna vrata onih nekad umilnih kuća, koji su mu nacionalizirali hotel, a njega i obitelj stjerali u nekadašnju drvarnicu. (U mome romanu *Grand hotel*, čija se radnja događa na moru, pojavljuje se Joso Remeta, epizodni lik frapantno nalik kninskom hotelijeru. Njegova unuka Davorka već je godinama ravnateljica Knjižnica grada Zagreba.)

Mirjana Milač bila je vrlo zahvalna Josi Laći što je njezinoj obitelji pomogao kad joj je pomoć trebala. Dio te zahvalnosti osjećao sam i ja, iako to ničim nisam zaslužio, pa smo se gospođa i ja uvijek srdač-

no pozdravljali i kadikad prijateljski razgovarali. Bilo mi je jasno da su knjižarske obitelji Indik i Asanović po prirodi posla kojim su se bavile očito bile vrlo bliske, pa je Mirjani Milač, kad je diplomirala, bio olakšan put do uredništva u *Mladosti*. U vrijeme o kojem pišem bila je urednica popularnih izdanja, od raznih priručnika do knjiga s područja povijesti umjetnosti. Taj je posao vrlo dobro i savjesno obavljala.

Prigodom onoga prvog susreta gospođa Milač me upoznala s urednicom Anom Kulušić koja je sjedila u susjednoj sobi. Sljedećega ljeta, godine 1976., kako je već poznato mojim čitateljima, odabran sam da gospođi Kulušić pomognem raščistiti rukopise nakupljene tijekom godine.

Ana Kulušić bila je visoka i lijepa žena, po godinama s krive strane pedesetih, kako bi rekao Ivan Kušan kojega tada osobno nisam poznao. Doznao sam i da je po ocu Miljevkanka, odnosno Miljevka kako bi rekli moji Dubravičani s druge obale Krke. U miljevačkom selu Ključ gdje joj je rođen otac koji je kao financ službovao u raznim mjestima, nikad nije bila, a imala je veliku želju posjetiti očev zavičaj. Načelno smo se bili dogovorili da ću je jednom ondje odvesti, ako se nekim poslom nađe u Šibeniku, ali to se nije ostvarilo. U blizini toga sela, u kanjonu rijeke Čikole, na strateškom mjestu, na teško pristupačnoj stijeni, kninski velikaši Nelipići podigli su u srednjem vijeku glasovitu utvrdu koja je dala ime obližnjem selu. Ta je utvrda nakon jedne neuspjele dječачke ekspedicije postala mojom trajnom literarnom opsesijom, iz koje će se poslije roditi metaforični roman *Gospodar od Ključa*.

Zbog svega navedenog Anu Kulušić doživljavao sam kao vrlo blisku i dragu osobu i ništa mi za nju nije bilo teško učiniti. Šjora Ane, kako sam joj se obraćao, bila je urednica slikovnica i glasovite biblioteke *Vjerica*. Za mjesec i pol dana koliko sam joj pomagao, dobro sam upoznao i nju i njezin način rada.

Bila je aktivna urednica, što znači da nije samo čekala da joj pristignu rukopisi, već je pratila novine i časopise namijenjene djeci i pozivala zanimljive pisce priloga u svoj ured. Ohrabivala je početnike, poticala već afirmirane pisce da počnu pisati za djecu, radila temeljito na odabranim rukopisima, a usput se, što je neizbježno u uredničkom poslu, zamjerala autorima čije rukopise nije uvrstila.

Uvijek je na stolu imala otvoren rukopis i pri ruci običnu olovku i gumicu. Križala je, ispravljala, kratila i dopisivala rečenice, a kadikad je i samu sebe ispravljala. Kad bi već nečiji rukopis prihvatila, sve je činila da bude bolji, pa bi ga vraćala na doradu, uvažavajući i opaske obveznih re-

cenzenata. Nije se libila objaviti početnike i svoj je izbor argumentirano zastupala na sastancima izdavačkog savjeta. Objavljivala je i pisce s „crne liste“, podnoseći niske udarce izvan poduzeća, braneći dječju književnost od političkih spleta i napada. Poznato je da je onodobni partijski moćnik Stipe Šuvar izjavio da su neki književnici, „hrvatski nacionalisti“, zbog partijskoga progona mimikrirali u pisce za djecu.

Značenje biblioteke *Vjeverica* u hrvatskoj i jugoslavenskim književnostima za djecu bilo je nemjerljivo. U bibliotekama *Vjeverica* i *Jelen*, na zadnjim su stranicama redoslijedom tiskanja navođeni svi prije objavljeni naslovi. Iz toga popisa razvidno je da je *Mladost* objavljivala i najpoznatije svjetske klasike i najbolja djela za djecu i mladež iz hrvatske i ostalih književnosti bivše države. Posebno treba istaknuti da su se tada strana autorska prava dobivala za sve republike u kojima se govorilo „hrvatskosrpskim ili srpskohrvatskim“ jezikom. Većinu živih prava za svjetsku književnost za odrasle i za znanstvene knjige imali su beogradski izdavači, ponešto sarajevski, a za dječje knjige najviše hrvatska *Mladost*. Ne znam koliko se to poštovalo u drugim republikama, ali dobro znam da u Hrvatskoj sve do raspada SFRJ hrvatska djeca nisu mogla na hrvatskom jeziku čitati npr. Hemingwayev roman *Starac i more* jer je pravo tiskanja imala sarajevska *Svjetlost*.

Već nakon nekoliko tjedana na zajedničkom poslu Ani Kulušić se svidio moj način rada i kriteriji u ocjeni rukopisa pa mi je rekla da joj treba pomoćnik i da bi rado sa mnom surađivala. Shvatio sam to kao kompliment i bio sam joj zahvalan, ali sam bio i svjestan da puno toga moram još naučiti, što sam i rekao.

– Naučit ćete uza me – rekla mi je – no ja ne mogu odlučiti. Otiđite ovih dana do generalnoga direktora i recite mu što želim. Ja s njime nisam baš u dobrim...

Generalni direktor Branko Juričević imao je tada dvije tajnice, a ni jedna ni druga, nakon mojih višekratnih pokušaja, nisu mi uspjele pronaći termin za kratak sastanak, pa sam hrabro odustao. U isto je vrijeme pokraj Anina ureda ostakljenim hodnikom prolazio visok, brkat momak kojega sam znao iz viđenja. Uskoro smo Ana i ja doznali da je to Miroslav Kutanjac, upravo imenovani pomoćnik urednice Mirjane Milač.

Bilo je to vrlo zanimljivo vrijeme, vrijedno da se o njemu ponešto zabilježi. U uredništvu su tada bili Oto Šolc, glavni urednik, gospođa Mirjana s pomoćnikom i šjora Ane bez pomoćnika, Marija Peakić i dvojica pridošlica, Zvonimir Majdak i Alojz Majetić. Naravno, bilo je i nekoliko

vrlo cijenjenih i marljivih korektorica, likovni urednik Irislav Meštrović i najmanje tri tehnička urednika. Kad je akademik Šolc otišao u mirovinu, vodila se nadzemna i podzemna borba za njegova nasljednika. Govorilo se da je sebe na tom mjestu vidio televizijski književni kritičar Duško Arežina, navodno Kutanjčev rođak. Govorilo se i da je na jednim vratima već bilo napisano njegovo ime i prezime s funkcijom. Bilo je tu svakojakih vanjskih pritisaka, ponajprije političkih, ali i rada krtica iznutra, pa je nakon nekog vremena netko važan shvatio što je trebalo shvatiti te je odlučeno da iz prešućenih ali razumljivih razloga ne će biti natječaja za glavnoga urednika, da ga *Mladost* ne će ni imenovati, nego će na čelu uredništva biti koordinator, pisac i urednik Zvonimir Majdak.

Ne znam koje je bilo formalno obrazovanje urednice Ane Kulušić, ni kad je postala urednicom *Vjeverice* – vjerojatno nakon smrti Grigora Viteza 1966. – ali znam da je vrlo ozbiljno i temeljito obavljala svoj posao, omogućivši pravi procvat hrvatske književnosti za djecu. Zainteresirane upućujem na spomenuti popis na kraju svake *Vjeverice*, iz kojega bi temeljit proučavatelj dječje književnosti mogao izvesti određene zaključke, između ostalog i odrediti po autorima i naslovima kad je Ana Kulušić postala urednicom biblioteke. No to ne znači da je sve što je potpisala bilo uvijek izvrsno. Bilo je naslova iz ranijega razdoblja koji su se obnavljali jer se tako moralo, a zbog lektirnih, koji su nam bili komercijalno dragocjeni, njihovi su autori ili nasljednici prava tražili tiskanje i drugih naslova koji nisu bili u lektiri.

Rekoh, bio sam spreman učiniti sitne usluge Ani Kulušić i kad se izjalovila nada da bih mogao postati njezinim pomoćnikom. Bio sam nekoliko puta u njezinu stanu u Draškovićevoj ulici. Ondje je stanovala sa starom majkom i sestrom Slavom koja je također imala djevojačko prezime. Obiteljsko ozračje bilo je prilično tmurno. Osjećalo se u toj zagrebačkoj obitelji, u kojoj se govorilo po dubrovačku, nešto sutonsko, vojnovičevsko. Jedna smrt zauvijek je obilježila obitelj, stradanje sina i brata Josipa 1942. godine, studenta mudroslovlja i skojevca, u sukobu sa zagrebačkim redarstvom pred kućom u kojoj je stanovao. Josip, zvan Dugi, dobio je poslije rata ulicu u tom kvartu, a po njemu je nazvan i kultni omladinski klub u susjednoj ulici. Dok je ulica obitelji bila kako tako prihvatljiva – Ana je kao pametna žena bila sumnjičava prema trajnosti njezina naziva – bilo je nešto perverzno u zamisli da dva bloka dalje od doživotno ucviljene majke i sestara tutnje rokerski bubnjevi i zavijaju gitaristički *riffovi* najpoznatijih rok-grupa bivše države. Ni ro-

keri ni mladež koja se tu zabavljala nisu znali niti su se opterećivali zbog čega se popularni klub zove „Kulušić“.

– Ništa tu mi ne možemo niti smijemo – rekla mi je jednom šjora Ane. – Već godinama razvlače moga nesretnog brata kako im je volja. A on je bio mlad, zaluden i glupo je izgubio glavu učinivši našu obitelj, osobito majku, do vijeka nesretnom.

Vozio sam Anu jedne nedjelje u njezinu vikendicu u Šemničkim Toplicama u Zagorju, pomogao sam joj organizirati izložbu njezinih uzlarskih radova u hotelskom naselju Babin kuk u Dubrovniku gdje sam se zatekao službeno. U tome uzlanju bila je doista vrhunaska majstorica. Vozio sam je i u Orašac, rodno mjesto njezine majke, gdje joj je u pravom malom ljetnikovcu živjela teta.

Sljedeće godine donijele su mi brige oko stana. Radeći i dalje na terenu, poslove sam sve lakše i brže obavljao, tako da se povećavala razlika između stvarnih i obračunatih putnih troškova, koja se slijevala u udjele za bankovne kredite. Uskoro su mi njihove rate premašile mjesečnu plaću tako da sam mogao preživjeti jedino radeći i dalje kao terenski referent.

Kad je Ana Kulušić otišla u mirovinu, naslijedila ju je Vera Barić, dotadašnja korektorica. Sredinom osamdesetih otišla je u mirovinu i Mirjana Milač, a njezin pomoćnik Miroslav Kutanjac, koji je u međuvremenu postao ugledan urednik, prešao je s Josipom Fruk, direktorom izdavaštva, u zagrebačko predstavništvo slovenske *Mladinske knjige*.

Sada u siječnju 2015. dok ovo pišem, većina je osoba koje sam spomenuo umrla. Pokojna je i Ana Kulušić. Ne znam kada je umrla jer već godinama ne kupujem novine.

I danas me pomalo muči dvojba jesam li trebao zamjeriti Ani Kulušić što me svojedobno nije znala gurnuti u urednički posao, a htjela je, ili obrnuto, biti zahvalan na tome jer kao urednik od same plaće ne bih nikad prikupio novac za stan, a u Mladosti ga sigurno ne bih dobio. Ovome drugom u prilog ide i sudbina Miroslava Kutnjaka, koji je kad mu je trebalo bio pogurnut u uredništvo, a da nije, možda bi i danas bio živ. Naime, on i njegov šef Josip Fruk u siječnju 1992. poginuli su na službenom putu, u prometnoj nesreći na relaciji Zagreb – Ljubljana.

Tvorca velikoga hrvatskog izdavačkog knjižarskog i trgovačkog poduzeća *Mladost* Branka Juričevića osobito sam cijenio. Kad je silom godina sišao s trona i kad su ga nasljednici, koje je sâm odabrao, nježno ali temeljito odbacili, imao je vremena za razgovor s niže rangiranim mladostasi. Jednom prigodom, za susreta na ulici, kad je čuo neka moja

necenzurirana zapažanja o propasti Mladosti (a imao sam više od dva desetljeća iskustva u nakladništvu), upitao me gdje sam bio prije koje desetljeće i kako to da me prijašnjih godina nije upoznao.

– E moj direktore – odgovorio sam mu – pokušao sam ja još 1976. doći do vas, ali me nisu puštale one dvije ljupke dame u predsoblju vašega ureda.

Zaslužni nakladnik Branko Juričević samo se nasmijao.

Kad je nakon neuspjele operacije srca 1997. iznenada umro, otišao sam mu na sprovod i godinu poslije u *Večernjem listu* objavio feljton *Pokojniku nema tko govoriti* u kojem sam štošta objasnio, a što je imalo odjeka među bivšim mladostašima.

Godine 1994. u završnoj fazi propasti *Mladosti* postao sam urednikom u privatnoj nakladničkoj kući *Mosta*. Nakon nekoliko godina, nazvala me Ana Kulušić i potužila se da od male mirovine teško živi. Rekla je da još dobro vidi i zamolila me da joj dam ponešto za korekturu. Potreslo me to, ali nisam joj mogao pomoći. Uvođenjem PDV-a na knjige, nastao je prvi veliki potres u nakladništvu, pa se i *Mosta* našla u ozbiljnoj krizi. Sve manje je bilo posla i za mene, a ono malo rukopisa što smo objavljivali za nas je lektorirao i korigirao pjesnik Ivan Bauman, blizak prijatelj jednoga od dvojice vlasnika.

Bio je to naš posljednji razgovor.

OD SKAUTA DO IZVIĐAČA

U studenom 2014. pribivao sam tužnom ispraćaju pjesnika Zvonimira Baloga na Mirogoju. Na moje iznenađenje pogrebna je povorka prošla pokraj groba novinara i književnika Danka Oblaka, koji se nalazi blizu glavnoga ulaza, pa sam na povratku zastao pokraj nadgrobne ploče pisca s kojim sam, uz Anđelku Martić i Nikolu Pulića, obišao najviše škola u Dalmaciji.

Znao sam kad je umro, pretpostavljao sam i da mu je supruga pokojna, čitao sam u novinama da mu je tragično preminuo i unuk poznatoga prezimena, a iznenadilo me da je u međuvremenu umrla i jedna od dviju Dankovih kćeri.

Godine 1979. Danko Oblak otišao je u mirovinu kao urednik kulture u *Večernjem listu*. Prije toga zbog uredničkih obveza nije išao na književne susrete, a kao umirovljenik stavio se na raspolaganje Klubu

prijatelja knjige i išao u škole kad god bismo ga pozvali.

Meni je, kako sam već prije spominjao, odgovaralo organizirati susrete s piscima koji su mogli ići na višednevne i isplative turneje. K tomu je Danko Oblak bio lektirni pisac, zastupljen u čitankama, poznat u javnosti, tražen u školama, što sam znao i uspio dobro iskoristiti.

U prvoj polovini osamdesetih godina kad sam s njime putovao, Oblak je bio prešao šezdesetu, ali je bio u dobroj kondiciji pa smo dogovarali gust raspored nastupa kako bismo što kraće bili na terenu i što manje trošili, da bi nam na kraju što više ostalo. Tako je po gradskim školama imao i do četiri nastupa dnevno. I junački je to izdržao.

Bio je jedan od rijetkih pisaca suputnika s kojim se nisam previše zbližio. Bio sam korektan prema njemu, on još korektniji prema meni, ali nismo postigli uobičajenu bliskost koja se rađa na dugim putovanjima. Što je tomu razlog, mogu samo nagađati. Za vožnje u autu, na ručku ili večeri razgovarali smo o koječemu, ali uvijek suzdržano, s kočnicom. Osim jednom, uvijek je bio zatvoren prema meni, i ja prema njemu. Uostalom, bio je točno četvrt stoljeća stariji od mene, a i svjetonazorski smo se prilično razlikovali.

Otac Danka Oblaka bio je bankovni službenik, govorio je engleski, njemački i švedski. Majka mu je bila prevoditeljica. I Danko je govorio tri navedena jezika, u mladosti je bio skaut, svirao harmoniku, glasovir, gitaru i bendžo, a završio je trgovačku akademiju. Bio je krupan čovjek uglađenih manira, ali kad bi progovorio, čule bi se natruhe onoga što ja nazivam oficirštinom, neprilično kultiviranim govorom zagrebačke srednje klase iz koje je potekao Tako je na primjer davao prednost srpskoj riječi „dejstvo“ nad hrvatskom riječi djelovanje i o tome smo žustro raspravljali. Po njegovu mišljenju riječ „dejstvo“ imala je jače i ubojitije značenje. Naravno, riječ je bila o vojničkom terminu vezanom ponajprije uz djelovanje oružja.

Prije prve turneje pročitao sam sve četiri Oblakove knjige objavljene u *Vjeverici*: romane *Na tragu* i *Modri prozori*, te zbirke priča *Zelena patrola* i *Ježek*. Pročitao sam pozorno i njegov životopis, vidio sam da je bio u partizanima od 1943., da je do 1947. bio oficir JNA, a poslije pisac i novinar. S Mladenom Bjažićem i još nekima obnovio je 1951. izviđačku organizaciju u Hrvatskoj. Na drugoj ili trećoj turneji kad su se naši odnosi donekle relaksirali, priznao mi je gdje je bio u ratu do '43. godine.

Austrijski grad Stockerau bio je sjedište Domobranske akademije koju su pohađali Danko i njegov stariji brat Vlado koji je ondje umro.

Danko se dakle školovao za domobranskoga topničkog časnika, a odlaskom u partizane postao je artiljerijski oficir. Od poznatih književnika na tom vojnom učilištu blizu Beča bili su Zvonimir Golob, Ivan Raos, Boro Pavlović i jezikoslovac Vladimir Brodnjak koji je o tom dijelu svojega života napisao roman.

Većina Oblakovih knjiga nastala je pedesetih godina u razdoblju dominacije socrealizma, pa nose i sva negativna obilježja toga literarnog iskustva. Šteta, jer je riječ o vrlo darovitu piscu koji zna fabulirati te stvoriti zanimljivo ozračje i likove, ali oni kadikad djeluju, da ne kažem "dejavuju", po u ono doba poželjnoj i prihvatljivoj matrici. To najviše vrijedi za roman *Na tragu* i za zbirku izviđačkih priča *Zelena patrola*, a toga nije oslobođeno ni njegovo najbolje djelo, roman *Modri prozori*, u kojem je opisana predratna i ratna sudbina obitelji siromašnoga zagrebačkog vrtlara.

Šteta je što se Oblak, vjerojatno zbog zauzetosti novinarskim i uredničkim poslom, nije u kasnijim razdobljima života više posvetio općim, mirnodopskim temama kao što su navrijeme učinili Anđelka Martić i još uspješnije Joža Horvat. U inače dobrim kratkim pričama o Ježeku ima dijaloga i situacija previše kontaminiranih vladajućom ideologijom. I najbolji Ježekov prijatelj, da bi sve bilo u duhu bratstva i jedinstva, za svaki slučaj zove se Jovica, i to usred Zagreba. Pretpostavljam da su tomu razlog bile „mrlje“ u piščevu životopisu u novim okolnostima (građansko podrijetlo i domobranska epizoda) zbog kojih se morao dokazivati više nego je bilo nužno.

Danko Oblak bio je strastven pušač, po tome poroku ravan Dubravku Horvatiću, ali je bio obziran prema meni kao nepušaču, u vožnji se pokušavao suzdržavati, ali nije mu išlo. Kad je bilo toplije, spuštao je bočno staklo i držao desni lakat na prozoru kako bi mogao potegnuti dim i odmah otresti pepeo na cestu. Uzalud sam ga upozoravao da to nije pametno. Na pušače i pušenje u autu bio sam se već navikao i kao profesionalac stoički to podnosio, ali Danko me nije slušao. Izbačeni lakat u košulji kratkih rukava, izložen strujanju hladnoga zraka, donio mu je na jednoj turneji tešku i bolnu upalu živca.

Oblak je kao pisac životopisom i književnim djelom vezan uz NOB bio podoban da ga dovedem i u škole u Kninu i Bukovici, mjestima nastanjenim srpskom nacionalnom manjinom. Prije nastupâ upozorio sam ga da pred djecom ne spominje nogomet i navijanje jer bi kao Zagrepčanin, ako možda spomene *Dinamo*, mogao doživjeti neugodan zvižduk od učenika navijača *Crvene zvezde*. Shvatio je poruku i sve je protjecalo

u najboljem redu. Iako me uvijek molio da ga samog ne prepuštam djeci. Kad smo bili u Kistanjama, zamolio me da se prošećem mjestom do završetka susreta. Nikad nisam doznao niti mi je tada bilo važno što je govorio kistanjskim učenicima.

U Biovičinu Selu, u školi koja je nosila ime nekoga partizanskog heroja iz tih krajeva, direktor je bio Mirko Šuša, moj školski kolega iz šibenskih srednjoškolskih dana. Taj mi je visoki momak bio simpatičan i s njim sam bio u dobrim odnosima. Nas dvojica smo u razgovoru mudro izbjegavali ono što nas razdvaja i u čemu se ne slažemo. Ali tom prigodom, dok je trajao susret s Oblakom, Šuša me zadržao u svom uredu i započeo razgovor koji je bio pun „izvinjavanja“, ograđivanja od loših namjera, mogućega krivog shvaćanja itd. Još je dodao:

– Slušaj, prijatelju, ovo što ti radiš je dobro i korisno djeci i na tom ti hvala, ali...

Znao sam dobro Mirkov kôd, pa sam samo čekao što će reći u nastavku i nisam se prevario.

– ...dovedi nam, brate, i nekog pisca iz drugih republika.

– Što hoćeš, doveo sam ti Anđelku Martić, a poslije Antona Ingoliča. On je iz druge republike, Slovenac, a sada Danka Oblaka – pravio sam se nevješt.

– Ma znam, prijatelju, ne govorim ti ja to zbog sebe, ali ovi moji u školi prigovaraju zašto nam ne dovedeš Branka Čopića ili Desanku Maksimović.

– Bih rado, Mladost je objavila njihove knjige, ali oni su stari i ne idu na susrete.

– Dovedi nam onda Ljubivoja Ršumovića.

– Ne mogu jer on ne objavljuje u *Mladosti*, a mi organiziramo susrete samo s piscima vezanima uz našu kuću. Pokušaj sâm doći do njega, ali upozoravam te, čuo sam da je vrlo skup.

– Eh... – završio je moj znanac dodavši sočan glagol u prezentu, u drugom licu jednine, i kraći oblike osobne zamjenice „on“ u akuzativu.

Znao sam da Mirko Šuša ne govori samo u svoje ime. Bio mi je to znak da smo što se tiče suradnje iscrpli sve mogućnosti i ja sam to dobro shvatio pa nisam više nudio književne susrete u školama u Bukovici, ali ni u Kninu. Na rastanku mi je velikodušno ponudio kanistar svoga vina, ali ja sam mu najljubaznije zahvalio jer sam u autu imao dovoljno svoga.

(Nesretni moj kolega Mirko pred kraj SFRJ bio je zadnji sekretar Partije u Kninu. U zao čas jer je dolaskom na vlast Milana Martića i

njegovih četnika ostao bez posla, ubrzo se razbolio i mlad umro.)

Za gostovanja u Šibeniku Danko mi je pričao o izviđačkim logorovanjima na Zlarinu, o gostovanjima na Jugoslavenkom festivalu djeteta gdje je kao dječji pisac i urednik kulture u najčitanijem dnevniku do umirovljenja bio redovit gost. Pričao mi je i o prijateljstvu s dugogodišnjim direktorom JFD-a Dragom Putnikovićem. Razočaran, valjda, što mu se za dvodnevni boravak u Šibeniku nitko iz Festivala nije javio, odao mi je i jednu pikanteriju o kojoj se nisam obvezao šutjeti. U prosincu 1971. napisao je govor Putnikoviću kojim se dugovječni direktor općinskoj partijskoj organizaciji predstavio kao velik borac protiv prodora hrvatskoga nacionalizma. Nakon uspješnoga govora na lokalnoj razini, da bi održao stilski i politički kontinuitet, zamolio je Danka da mu napiše referat i za nastup pred Partijom u Zagrebu.

(Stjecajem okolnosti bio sam u svibnju 1971. s dvojicom književnika u Putnikovićevu uredu, a kako je izgledala njegova borba protiv hrvatskoga nacionalizma, opisat ću u *Suputnicima* kad budem pisao o Zvonimiru Balogu.)

Uz pušenje Oblak je imao još dva poroka – alkohol i kavu, koji obično idu zajedno. Od znanaca iz *Večernjega lista* doznao sam da je u pravilnim vremenskim razmacima silazio iz *Vjesnikova* nebodera i zadržavao se u obližnjem kafiću na Savskoj cesti. Prema njegovim izlascima mogli su sat navijati, zločesto su dodavali.

Onako krupan i uvježban, Oblak je dobro podnosio piće – ako ga nije bilo previše. A kad ga je bilo previše – nudili su nam žesticu u knjižnicama, u zbornicama i u direktorskim uredima – držao se uspravno, jezik ga je slušao, ali misli kadikad nisu, pa bi se znao uhvatiti neke teme i tupiti o njoj djeci do kraja susreta. Jednom je pola sata pričao o prednostima ruskoga oružja nad njemačkim. Da je previše popio, vidjelo mu se najbolje na licu po rumenim i kadikad ljubičastim jagodicama.

Imao sam iskustva s piscima koji piju ili se povremeno, na refule napiju, ali s njima sam bio toliko dobar da sam ih mogao ukoriti i prijetiti im prekidom turneje. To ne znači da se pisci i ja nismo znali opustiti, pogotovo navečer, poslije susretâ, za dobrom večerom, i popiti koju čašu više. Važno je bilo ujutro biti trijezan i trijezan doći među djecu i nastavnike. Ali Danku se nisam usuđivao prigovoriti jer smo bili na priličnoj distanci, a s druge strane bio je na školama tražen, pa kad bi, ne uvijek svojom krivnjom pretjerao, nije mi to teško padalo kao kad bi se napio pisac kojega sam svojom voljom nametnuo školi.

Kad smo bili u školi u Skradinu, svratili smo u Dubravice kod mojih roditelja na ručak. Prije toga uzalud sam obišao mesnice u gradu i u susjednim Bratiškovcima tražeći štogod bolje za objed. Ali moja se majka snašla i pripremila nešto iz pričuve. Danku je bilo drago što sam ga doveo u rodnu kuću, što se moja majka zvala Stana kao i njegova, pa joj je na dolasku i odlasku poljubio ruku – čemu se ona čudila – i obraćao joj se s majko, a jelo mu je bilo posve u drugom planu.

Iz zahvalnosti što je danima sa mnom putovao, što je prihvatio gust raspored nastupa i što smo dobro prodavali knjige, Oblaka sam na svakoj turneji počastio janjetinom s ražnja. Bio je dirnut pa mi je na jednoj od tih večera dijelom otvorio dušu. Najveći dio onoga što mi je u pomalo mračnom ispovijedanju povjerio zadržat ću za se, ali odat ću nešto iz drugoga dijela razgovora koji je protekao u vedrijem raspoloženju, što bi moglo biti poučno idealistima najnovijega doba.

Dankova supruga Mila bila je Crnogorka iz Prištine, što mi je bila vrlo neobična kombinacija. Obje kćeri, afirmirane u javnosti, imale su poznata prezimena. Ono čemu sam se slatko smijao, a on s ponešto gorčine, bila je priča o čestoj, dugotrajnoj i redovitoj najezi iz dubine Balkana, najčešće u vrijeme Velesajma, svoje s običajima i navikama posve drukčijim od navika čovjeka odraslog u zagrebačkoj građanskoj obitelji.

Na povratku s naše zadnje turneje svratili smo u predstavništvo *Dalmacijavina* u Šibeniku koje je vodio moj brat. Bili smo počašćeni pićem, dobili smo po bocu žestice na dar, a na moj mig brat je u vrećicu stavio dvije reklamne čaše i načetu bocu iz koje smo pili. Putovali smo izravno u Zagreb i pred nama je bilo trista pedeset kilometara i pet sati lagane vožnje, ne računajući zaustavljanja u gostionicama u pravilnim vremenskim razmacima, koja nisam volio jer ne pijem kavu, a žestoka pića pio sam rijetko. Zato sam i smislio smicalicu s načetom bocom, ali dogodilo se pravo čudo. Danko je samo jednom, na početku putovanja, posegnuo za bocom.

Tada sam shvatio da sam pogriješio i da nisam prema njemu bio korektan. Stavljajući mu bocu pod nos, nehotice sam ga ogolio, sveo na običnoga pilca, a mome suputniku očito nije samo piće nedostajalo, jer da mu je samo ono trebalo, poslužio bi se popudbinom. Njemu je nedostajao dobro poznat ritual: ulazak u zadimljenu gostionicu, pozdrav, pristup točioniku, naslon laktom na pocinčan lim, cigareta u ruci, čašica pića, kava i kratak razgovor s pipničarkom. Zato nije posezao za bocom, ali zbog nje nije tražio ni da se zaustavimo.

STRUČNO PERO

Znanstveni i stručni radovi

KNJIŽEVNI PORTRET – MIRO GAVRAN

Diana Zalar**ŠTO JE ZANIMLJIVO U
KNJIGAMA ZA DJECU I
MLADE MIRE GAVRANA****Uvod**

Miro Gavran najprevođeniji je hrvatski književnik čija su djela prevedena na trideset i osam jezika. Dobitnik je domaćih i međunarodnih nagrada, po njegovim dramama i komedijama nastalo je više od 250 kazališnih premijera diljem svijeta, a vidjelo ih je više od tri milijuna ljudi. Posvećen mu je i kazališni festival izvan zemlje rođenja, gdje se igraju isključivo predstave nastale prema njegovim djelima (pod nazivom Gavranfest – od 2003. u Slovačkoj, a od 2013. u Poljskoj).

Karakteristike Gavranova pisanja za djecu i mlade

Velik dio Gavranova opusa zauzimaju knjige za djecu i mlade. U njima namjerno govori jezikom koji čitatelja stavlja u ravnopravnu poziciju prema piscu, što znači da u prvi plan dolaze iskrenost, otvorenost i jednostavnost u obraćanju mladima. U romanu *Zaboravljeni sin ili Anđeo iz Omorine* (1989, 8 izdanja) iz ispovjedne perspektive mladića s lakšim intelektualnim poteškoćama govori se o naknadnoj, ponovnoj integraciji u obitelj djeteta koje su roditelji ostavili godinama u državnoj ustanovi. Znajući da se u stvarnosti često događa da djeca s intelektualnim poteškoćama budu za cijeli život zanemarena, ili čak posve napuštena od svojih bližnjih, Gavran je progovorio o vrlo bolnoj temi. Glavni

lik, mladić Mislav, piše dnevnik o povratku u svoj dom. Stranice njegovih srećica i tuga govore o intimi povučenog mladića, odnosu sredine i postupnog razumijevanja i prihvaćanja nekoga tko je posve drukčiji, o grižnji savjesti i kajanju roditelja, mogućnostima ostvarenja ljubavi, važnosti osjećaja sreće koji je iznad pojma inteligencije. U romanu *Svašta u mojoj glavi* (1991, 11 izdanja, Nagrada „Ivana Brlić-Mažuranić“) dramaturški je poticaj ljubav dječaka prema siromašnoj djevojčici koja mora na operaciju srca. Ovdje je posebno došla do izražaja Gavranova sposobnost da gleda dječjim očima na svijet, kao i prilika da se progovori o kulturnim i razvojnim okolnostima izvan velikih gradskih središta. Iz dječakovih memoara izrasta živopisna sredina maloga provincijskog mjesta i njegovih žitelja u drugoj polovici šezdesetih godina. Likovi koji čine središnju obitelj u romanu promatrani su opet iz očista dječaka. Kako je ljubav osnova njihovih odnosa, prosudbe su protkane toplinom, a realistične i ponekad dramatične situacije humorom. Roman obiluje humoristički obojanim situacijama kako ih vide djeca iz prikrajka dok promatraju odrasle: primjerice, kad dječakov školovani otac savjetuje priprostu strinu što da napiše u pismu koje će poslati nevjernome suprugu, a ona ignorira naputke i napiše samo jednu kratku rečenicu ljubavi. Poslije svih neuspješnih pokušaja rodbine da strica vrate kući, ta kratka rečenica vraća ga u okrilje obitelji. Ali ne bez zaslužene kazne, koja je vrlo drastična i životna.

Gavran progovara o mnoštvu delikatnih tema, kao što su ljudska seksualnost, bračna nevjera, siromaštvo, alkoholizam, bolest, smrt. Bez obzira na ozbiljnost, a katkad i tragičnost tih tema, Gavran uvijek piše s temeljnom optimističnom pozicijom. Vedra misao i ljudska hrabrost uvijek imaju posljednju riječ. U romanu *Kako je tata osvojio mamu* (1994) Gavran u prvi plan postavlja imperativ da djeca ne trebaju biti pasivna i prepuštati se lošim životnim okolnostima. Glavni lik neprestano promišlja kako da ponovno zbliži svoje posvađane roditelje, kako da poboljša njihov i svoj život. U djelu *Halo, ljubavi* (1994) apostrofira se činjenica da ne treba olako uzimati osjećaje djece. Oni svoje probleme doživljavaju jednako dramatično kao i odrasli svoje. U romanu *Zaljubljen do ušiju* (1994, 10 izdanja) Gavran je riječ dao urbanom dječaku u pretpubertetskom razdoblju, koji lucidno zapaža zbivanja u svojoj obitelji, posebice među starijom braćom. Iako je najmlađi, ne ustručava se preuzeti inicijativu i pozvati roditelje na red kad zaključi da se situacija otela kontroli odraslih. Istovremeno, tako dječji i prirodno, on sam gubi inicijativu pred

snagom zaljubljenosti. Taj je osjećaj dovoljno jak da prouzroči i bijeg od kuće. *Sretni dani* (1994, 7 izdanja, Nagrada „Mato Lovrak“) također je roman iz urbanog života gdje treba spojiti dvije necjelovite obitelji. Glavni su junaci dvojica dječaka od kojih jedan ima samo majku, a drugi samo oca. Požele postati braća i čine sve ne bili se njihovi roditelji prvo upoznali, pa zavoljeli, pa vjenčali – kako bi oni dobili cjelovitu obitelj. U prvi plan izlazi uspostavljanje međugeneracijskih mostova razumijevanja. *Oproštajno pismo* (1994) govori o ozbiljnom problemu kad emotivno zanemareno dijete, bez oba roditelja, gladno ljubavi i pažnje, može samo sebe dovesti do suicidalnog stanja u kojem je tanka nit između života i smrti. Ljubav je i opet izlaz iz teške situacije. Zanimljivo je kako taj roman iznosi na vidjelo koliko su tinejdžerski postupci impulsivni i vođeni emocijom, a ne racionalnim promišljanjem, što može dovesti do ozbiljnih nesreća. *Kako smo lomili noge* (1995, 6 izdanja) trodijelni je roman koji prati jednu hrvatsku obitelj kroz više generacija. Narator je uvijek dijete, bilo da je riječ o dječaku Filipu ili poslije o njegovu sinu Luki. U tom romanu visokoga dramatskog potencijala obuhvaćena je čitava lepeza tema (velika prijateljstva i velike ljubavi, neobične ljudske sudbine muškaraca i žena, specifičnosti života u našoj zemlji u vrijeme komunizma i poslije, život u studentskim domovima, rat za nezavisnost zemlje, život u izbjeglištvu, itd.). Autor ne podliježe patetici ili parolaštvu. Primjerice, pri intervjuiranju u školi izjave djeteta izbjeglice koje je izgubilo roditelje u ratnim strahotama, posve su iskrene i time ostavljaju dublji dojam na čitatelja. Na taj način autor postiže veći stupanj empatije i razumijevanja mladih ljudi za nesreću drugih. Svaki od tri dijela napisan je kao sastavak ili rukopis koji se šalje na neki natječaj. Šaljivi provodni motiv prokletstvo je obitelji, nastalo zbog pradjedovskog grijeha – mladići dobivaju siguran znak da su pronašli ženu svog života onda kad slome nogu i završe u gipsu. U dvjema knjigama igrokaza, *Igrokazi s glavom i repom* (1995) i *Igrokazi za djecu* (2013) Miro Gavran najčešće se obraća mlađoj djeci. Na duhovit, primjeren i blizak način govori o međukulturalnim zbližavanjima; postavljanju životnih prioriteta; potrebi malenog djeteta za majkom (predstava *Zeko traži mamu* s podjednakim se uspjehom igra već dvadeset sezona u Lutkarskom kazalištu „Ivana Brlić Mažuranić“ u Zagrebu).

Kad je riječ o romanima protkanim autobiografskim događajima vidljiva je razlika u pristupu u odnosu na druge pa će se u ovima potonjima dogoditi jednostavne završnice sa sretnim završetcima, koje mogu

zasmetati odrasla čitatelja. Međutim, djeca čitatelji traže sretan završetak i zbog toga možemo opravdati takav postupak.

U romanu *Pokušaj zaboraviti* (1996, 3 izdanja) autor se upustio u zahtjevnu temu posttraumatskoga životnog razdoblja petnaestogodišnje djevojke koja je proživjela brutalno silovanje u vrijeme ratnih prilika u Hrvatskoj. Nakon preseljenja obitelj pokušava nastaviti što normalniji život u drugom gradu. Perspektiva naratora neprestance se prebacuje od očista djevojke do očista mladića koji je u nju zaljubljen a ne zna što joj se dogodilo. Pri tome Gavranu pomaže epistolarna forma kao direktan uvid čitatelja u skrivene kutke emocija likova. Posebno je značajan njegov trud da prikaže kompleksan emocionalni svijet mlade djevojke. Bio je to istinski izazov piscu, na kojega je dostojno odgovorio, ne dozvolivši da mu rodni identitet predstavlja zapreku. Snaga nesebične ljubavi razotkriva se kao najmoćniji vid psihopomoći. Roman *Profesorica iz snova* (2010, 7 izdanja, Specijalna nagrada na Međunarodnom književnom festivalu za djecu i mlade u Sofiji) tematizira emotivni život suvremenog tinejdžera koji pokušava osvojiti svoju profesoricu uz pomoć elektronske pošte i skrivanja identiteta. Istodobno je u neprestanim konfliktima s članovima svoje obitelji. Kako pisma postaju sve intimnija, mladić počinje razumijevati da ipak ne može emotivno i intelektualno ispuniti osobu toliko stariju od sebe, pa smisli solomunsko rješenje kako je ne bi razočarao i kako se prijevara ipak ne bi otkrila.

Miro Gavran autor je i dviju slikovnica (*Vesela obitelj* s Ellom Svilan Svalina; *Priča o dječaku koji je spasio more* s Ljubicom Suturović i Arsenom Ćosićem) te scenarija za televizijsku seriju *Djed i baka se rastaju*.

Knjige Mire Gavrana za djecu i mlade na humorističan način govore o mnoštvu egzistencijalnih tema. Pitanje rata i ratovanja ima posebno mjesto u ovoj prozi. Stav koji pisac uvijek nepokolebljivo brani na tragu je odgovornosti za vlastite postupke, kao i uvida u njihove posljedice. Nikada posljedice nisu takve da bi trebalo izgubiti hrabrost ili nadu.

Treba reći da Gavranov opus namijenjen odraslijoj publici nema rez u načinu obraćanja, s obzirom na knjige namijenjene mladima, kako je to često karakteristično među suvremenim piscima. U cjelovitom opusu Gavran ostaje pristupačan običnom čovjeku i njegovim shvaćanjima, stremljenjima prema sreći i promišljanju životnih nedaća. Budući da njegova čitateljska populacija nije elitistički omeđena, ne možemo strogo odvojiti njegova djela za tinejdžere od romana i drama namijenjenih odraslim ljudima, naročito zato što je njegov koncept shvaćanja

odgovornosti i iskrenosti prema čitatelju konstanta. To je vjerojatno jedan od razloga zbog čega tinejdžeri posežu i za njegovim romanima koji govore o povijesnim osobama iz daleke i bliže prošlosti o kojima uče u školama (*Kafkin prijatelj*, 2011, Nagrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti; *Judita*, 2001; *Ivan Krstitelj*, 2002; *Poncije Pilat*, 2004). U tim fikcionaliziranim, izmaštanim romanima u kojima je ipak sve napisano moglo biti moguće (jer Gavran ne piše fantastiku osim u igrokazima i slikovnicama, a romane o povijesnim osobama gradi na studioznom proučavanju njihova vremena i prilika u kojima su živjeli), približava nam život Franza Kafke, njegova odanog i pomalo tajanstvenog prijatelja Maxa Broda (koji je sačuvao Franzovu književnu ostavštinu usprkos prijateljevoj želji da sve spali) i djevojke prema kojoj je Kafka gajio snažne osjećaje; prikazuje nam jednu ljudskiju, ženstveniju, zapravo puno nesretniju i potpuniju Juditu negoli je obično zamišljamo iz pera Marka Marulića; omogućuje nam zamisliti i opravdati dramatičan zaokret u duši Poncija Pilata, rođen iz ljubavi prema supruzi kršćanki i povijesnih događaja koji su mu odredili sudbinu; preseliti se u doba kad su živjeli Ivan Krstitelj i Saloma... Svi ti romani pisani su pitko i prihvatljivo mladome čovjeku današnjice, koji živi više kroz dijaloge i emociju negoli kroz kontemplaciju. U dramskom opusu Mire Gavrana okrenutom odraslijem čitatelju i posjetitelju kazališta, humor diskursa i optimizam shvaćanja svijeta i životnih (ne)prilika vrlo je blizak mladima. Zato ni opus od četrdesetak drama i komedija ne možemo strogo recepcijski odijeliti od populacije tinejdžera.

Još je nešto važno kad je riječ o opusu Mire Gavrana namijenjenu djeci i mladima: likovi u tim knjigama mahom su radini ljudi, jer samo se tako dosiže sreća. Kako kaže njegov Mislav na jednoj stranici svoga dnevnika: „...sigurno nešto nije u redu sa srećom kad toliko ljudi preko noći bez rada želi doći do sreće.“

IZBOR IZ DJELA

PRVA BILJEŽNICA

14. VI. 1986.

(ulomci iz romana *Zaboravljeni sin*)

U ovu ću bilježnicu pisati, kako mi je rekla odgojiteljica Ana. Zapiši sve, svaki dan što se dogodi, rekla je odgojiteljica Ana. A ja sam plakao, a ona je rekla da ćemo se možda jednog dana opet vidjeti. A ja sam rekao, jako ću biti sretan ako vas opet vidim, a ona je rekla sad ćeš biti sretniji, bit ćeš sa svojim roditeljima i s bratom i sa sestrom, jel' da ćeš biti sretan, a ja sam još jače zaplakao, a mama je rekla sad moramo ići, pruži ruku odgojiteljici Ani, a tata nije ništa rekao, samo je gledao u zemlju. A ja sam rekao ja bih ovdje ostao, a odgojiteljica Ana je rekla dušo znaš da si prestar, da više ne možeš ovdje ostati. Sad sam začuo nešto, dok sam prethodnu rečenicu pisao, začuo sam nešto iz one sobe gdje su mama i tata, i čulo se kako se svađaju, ali nisam razumio što kažu, što govore, siktali su jedno na drugo onako da se ne može razumjeti što. A ja sam sâm u ovoj sobi, prije nikad nisam bio sâm. Tamo u domu u sobama smo bili po šestorica, a mama je danas rekla, kad smo došli, evo ovo je tvoja soba, jel' da si sretan, a ja sam šutio, a brat i sestra su u drugoj sobi, ovoj uz moju, a ja sam ovdje sam i sve je tako tužno, i sad bih trebao zaspati, jer su mama i tata rekli laku noć sine moj, a tata je danas rekao, kad smo tek stigli s autobusa u kuću, tata je još rekao dobro došao u svoj dom sine, a mama mu je rekla što držiš govore i tako te Mislav ne razumije, odnosno rekla je i tako on to ne shvaća do kraja. A Mislav, to sam ja. A ja sad ne mogu zaspati, i tako mi je sve tužno, a u ovoj sobi je lijep krevet. A moj prijatelj Grga je uvijek prije spavanja kreketao kao žaba, i to je bilo tako, u stvari svi smo se smijali. A Zdravko bi rekao ti ne možeš jače kreketati, a onda bi Grga još, a Zdravko bi ne možeš još jače, a onda bi Grga još još, a onda smo se mi smijali u mraku, jer svjetlo nije smjelo gorjeti nakon što dežurna odgojiteljica kaže svi se pokrijte i laku noć.(...)

29. VI. 1986.

Danas je poslije doručka tata uzeo veliku pušku sa dvije cijevi i uzeo je onaj opasač na kojem su meci, i rekao je danas Mislav ide sa mnom u lov, a mama je rekla da li si ti normalan, a tata je rekao jesam, a mama je rekla pa gdje ćeš njega voditi sa sobom, a tata je rekao a što će stalno u kući i tako se nema s kime družiti osim s nama, pa bi bilo šteta da ga bar mi ne vodimo sa sobom, a mama je rekla a što će ostali lovci reći, a tata je rekao nisam se ni s kim dogovorio, loviti ćemo samo nas dvojica, Mislav i ja. I onda je tata uzeo neku torbu u koju je mama stavila sendviče i vodu, i tu torbu su dali meni da ja nosim, a tata je preko ramena imao pušku čija je cijev bila okrenuta prema dolje, i još je tata imao neku zelenu torbu, za slučaj da nešto ulovi, onda se to stavi u tu torbu, i onda smo mi iz našeg voćnjaka otišli preko njiva do šume, a iz šume izišli na neke livade, pa opet na njive, i baš smo se svuda nahodali, i svašta sam ja gledao ovim svojim očima, i baš je lijepo svuda po prirodi kad nema kuća ni ljudi. A s tatom sam svakih malo-malo nešto pričao, i tata je volio to što priča sa mnom, i vidio sam da mu je drago kad sa mnom priča, a i meni je jako drago s njim pričati, i volio bih kad bih i s Dubravkom i Nikolom mogao tako lijepo pričati, ali oni uvijek žure da što prije završe razgovor sa mnom, i kao da ne vole da su dugo u mom društvu, pa uvijek nekamo žure, a mama bi mi bila draga da me stalno ne tjera da učim tu matematiku, i stalno hoće da ja znam neke stvari koje ne znam, a ja tu ne mogu ništa kad ne znam. I onda smo poslije duge šetnje sjeli na neki ogromni panj, i iz one torbe što sam je ja nosio uzeli sendviče i pojeli ih, i to smo vodom zalili, i malo se odmorili, a tata me je rukom jednom pomilovao i zapitao bole li te noge, a ja sam rekao ne. I još smo mnogo na sve strane hodali, prošli smo preko mnogih livada, polja i po svakakvim brdašcima i gore i dolje, a onda smo se krenuli vratiti kući, ali to nije išlo tako brzo kako sam mislio, pa smo stigli u kasno poslijepodne, baš onako pravo umorni, a opet na neki način dobro raspoloženi.

PROFESORICA IZ SNOVA

(ulomak)

Ja sam tek sada, prvi put u životu, počeo shvaćati da one žene što na prvi pogled djeluju zgodno i samouvjereno iza te maske mogu biti

totalaka sribane svojim strahovima i kompleksima.

Prema mome shvaćanju ljudske prirode i ženskoga svijeta, činilo mi se da je moja prijateljica Eva sa svojih četrnaest godina neusporedivo zrelija, normalnija i zdravija osoba nego što je Stela.

I tako, moram priznati, malo-pomalo, Stela mi je sve više počela ići na živce tim forsiranjem književnosti i tretiranjem moje osobe kao besplatnog psihijatra.

Imao sam pokuse za predstavu, imao sam odlaske u kazalište, imao sam druženja s Evom koja su mi sve više značila, a doma, za računalom su me čekale psihoseanse sa smrdanom mladom ženom koja mi se sve manje sviđala.

Dopisivanjem sa Stelom postupno sam upoznao njezinu dušu i shvatio da ona definitivno nije žena koju želim oženiti.

To što sam je istinski upoznao dovelo je do toga da se moja ljubav istopila, a nisam znao na koji joj način to reći, plašeći se da je ne povrijedim, da joj ne nanese još veću bol. A znao sam da je sva bolna na kvadrat.

Ukratko: bio sam u frci do grla.

KAKO SMO LOMILI NOGE

(ulomak)

Kad se stric i njegov bicikl izgubiše u mraku, mi se svi s dvorišta vratismo u našu kuhinju.

A unutra, u kuhinji, mada nas je bilo šestero, bilo je tako pusto I tužno bez strica. Kao kad poslije pogreba rodbina dođe kući i tek tada svi shvate da nekog njihovog zauvijek nema.

U danima koji su uslijedili djed je slušao radio-vijesti od buđenja pa do lijeganja. Nije propustio ni jedan TV-dnevnik, nijedne radio-vijesti, a redovno je s tatom čitao i komentirao Večernji list i Vjesnik od prve do zadnje stranice.

Tako su djed i tata pratili politička zbivanja iz kojih su otčitavali sudbinu mog strica.

Mislili su da će rat buknuti svakog trenutka i cijela se Europa zapaliti. Ali do toga nije došlo, Česi i Slovaci su bili pogaženi, a ostali svijet je sudjelovao u njihovoj sudbini posredstvom televizije, slušanja radija i čitanja novina.

Nakon šest dana iščekivanja i strepnje, stric se vratio kući iz rata kojeg nije bilo.

Pojavio se neočekivano, dok smo svi mi sjedili pod orahom u dvorištu i pričali baš o njemu i o Čehoslovačkoj i Rusiji.

Djed je od sreće vrisnuo kad ga je ugledao, tata je strica tako snažno zagrlio da ga je umalo srušio.

Bio je to jedan od najsretnijih dana u našoj obitelji.

Ne treba ni spominjati da je završio uz stričevu tamburu, s pjesmom i veseljem.

A stric je za stolom pričao svoje “ratne” doživljaje o tome kako je u šumi sa svojim drugovima dva dana i dvije noći čekao da im dostave oružje i hranu, kako bi umro od gladi da mu u torbi nije bila Dragina čokolada, kako su bili bez radio-veze s komandom, jer su im uređaji bili u kvaru. Kako su se bojali u onoj neizvjesnosti, kako nisu imali vode za piće, dok netko nije na svoju ruku otišao u najbliže selo po vodu, kako su bili u strahu od mogućeg rata i potpuno izgubljeni u onoj šumetini.

Pričao je i o ljudima koje je upoznao, i o šatorima koje su napravili od šatorskih krila, i na bubregu se žalio, i viceve je prepričavao...

I baš je to bio lijep dan za našu obitelj.

SVAŠTA U MOJOJ GLAVI

(ulomak)

Odjednom stric predloži kao iz vedra neba: “Ljudi, hajde da napravimo piknik.” Zavlada šutnja. Strina je prva došla k sebi, pa zapita: “Što je to piknik?”, a stric počne objašnjavati: “Piknik vam je... pa zar je moguće da ne znate što je piknik... dakle ovako... piknik vam je takva situacija kad grupa ljudi uzme hranu u košaru I onda ide u prirodu i jede u prirodi, na livadi ili u šumi.” Nato strina velikim očima pogleda strica, pa ga zapita: “A zašto bismo mi išli jesti vani, na otvorenome, kao psi i mačke, kad imamo svoju kuću, stol i pribor za jelo?” Nato se stric uhvati rukama za glavu i reče: “Bože, kako ništa ne shvaćaš, pa tako rade Englezi.”

Onda je stricu poslao za rukom nagovoriti cijelu obitelj da se spremimo i krenemo na piknik. Kako je stric jako uvjerljiv i uporan kad si nešto

utuvi u glavu, jasno je zašto su svi pristali da bude po njegovom.

On je preuzeo i organizaciju piknika, tako da je po njegovom naređenju moj tata izvukao iz podruma neke rebraste žice i oprao ih, a stric je rekao za te žice: "To je roštilj". Slavko i ja smo uzeli po dvije cigle za taj roštilj, stric je pripremio piće: pivo, sok i rakiju.

Mama i strina su na brzinu morale zaklati dva pileta i očistiti ih. Mirna se pobrinula za prostirke na kojima ćemo sjediti, za čaše, kruh i pribor za jelo.

Nije prošlo dugo, a naša se obitelj našla pod orahom sa svim potrebnim stvarima. Svi smo imali pune ruke. Stric je čak uzeo i gitaru, pa je poput velikog vojskovođe rekao: "Svi za mnom".

I krenusmo kroz našu bašću, preko voćnjaka i njiva, pa sve do seoskih vinograda, koji su u blizini šume. Zaustavili smo se tek na samom ulazu u šumu. Na našem putu sreo nas je i komšija Janko. Kad nas je vidio onako natovarene svim i svačim, samo je iskolačio oči i zapitao moga oca: "Učo, da li su Amerikanci ili Rusi ili opet Nijemci?"

Na to se tata namučio dok mu je objasnio da nije počeo rat i da mi ne idemo u zbjeg, nego na piknik. Čika Janko je rekao: "Ja sam zadnji put bio na pikniku 1944, nadam se da više nikad neću."

A taj naš piknik je bio jedan od najljepših dana u našoj obitelji. Baš je to lijepo onako u prirodi, kad možeš mrviti kruh na zemlju koliko hoćeš, a ne ono kod kuće kad te stalno netko prekorava: "Što mrviš po podu?"

RAZGOVOR S MIROM GAVRANOM

Roman Zaboravljeni sin napisan je iz perspektive mladića s lakšim mentalnim teškoćama. Što Vas je ponukalo da ga napišete i kako tumačite uspjeh romana u Hrvatskoj (osam izdanja) kao i u svijetu (prijevodi na njemački, slovenski, engleski, španjolski jezik...)?

Roman *Zaboravljeni sin* za glavnog junaka ima dvadesetogodišnjeg mladića s lakšim mentalnim teškoćama, koji ima svijest djeteta od deset godina. Kada je taj roman objavljen daleke 1989. godine u Hrvatskoj, bio je, koliko znam, prvi roman u hrvatskoj književnosti koji je obrađivao tu temu. Naišao je na iznimno topao prijem u publike i kritike. U proteklih četvrt stoljeća dobio sam brojna predivna pisma zahvale roditelja i rođaka djece s mentalnom retardacijom. Roman sam napisao

potaknut osobnim iskustvima, naime, kada sam bio dijete, moji su se roditelji družili s ljudima koji su imali mentalno retardiranu djecu, tako da sam se i ja počeo družiti s tom djecom. Kao desetogodišnjak vidio sam kako su mentalno retardirana djeca beskrajno iskrena i dobra, a njihove obitelji često doživljavaju svojevrstu izolaciju i nerazumijevanje. Osmi razred osnovne škole pohađao sam u školi u kojoj je bio i jedan razred djece s lakšom mentalnom retardacijom. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća u Hrvatskoj je zaživjela u praksi ideja da se takva djeca trebaju integrirati čim prije u zajednicu. Pri tome se zaboravljalo da ona zdrava djeca nisu dovoljno educirana, ni u obitelji ni u školi, kako se trebaju ponašati prema onima s mentalnom retardacijom, pa sam svjedočio nemilim scenama njihovog grubog odnosa i ismijavanja prema takvoj djeci. To me se snažno dojmilo, pa sam desetak godina potom donio odluku o pisanju romana kojim će se mladim i odraslim čitateljima približiti svijet mentalno retardiranih osoba, ali i probleme kroz koje prolaze njihove obitelji.

Vi ste pisac koji se ne ustručava pisati djeci i mladima o delikatnim obiteljskim temama, bilo da je riječ o rastavi roditelja (Kako je tata osvojio mamu), o životu djece sa samo jednim roditeljem (Sretni dani), o životu junaka kojemu je majka alkoholičarka, a otac ženskar (Zaljubljen do ušiju). Kako vidite razvoj i ulogu obitelji u budućnosti, s obzirom na suvremena zbivanja u društvu?

Doista sam uvjeren da literatura za djecu i mlade ne smije prešućivati ni jednu temu koja je sastavni dio života. Kada se u nekoj obitelji događa nešto ružno ili problematično to znaju i njezini mladi i njezini stariji članovi. U Hrvatskoj se svaki četvrti brak raspadne, tako da mnoga djeca žive samo s jednim roditeljem, a to je snažna tema za literaturu. Veliki ruski književnik L. N. Tolstoj napisao je sjajan roman *Ana Karenjina* o bračnom trokutu, u kome na 800 stranica svjedočimo o raspadu jednoga braka, te zorno vidimo kako pati Ana Karenjina, kako pati njezin muž i

kako pati Anin ljubavnik, ali samo na jednoj jedinoj stranici vidimo što osjeća desetogodišnji sin Ane Karenjine. Eto, čak je i veliki ruski pisac zanemario osjećaje djeteta, misleći da su manje važni od osjećaja odraslih junaka. Smatrajući da je on u tome pogriješio, ja sam napisao roman *Kako je tata osvojio mamu* u kome iz perspektive desetogodišnjeg dječaka govorim o tome kako on doživljava kada mu otac i majka prestanu živjeti zajedno. Moj junak to snažno proživljava, i ne samo to, nego se aktivno uključuje u pokušaj mirenja oca i majke uz pomoć djevojčice koju simpatizira. Nije me iznenadilo što su taj roman u Hrvatskoj djeca zavoljela i što je imao do sada jedanaest izdanja, to je njima i te kako važna tema. Na početku romana *Zaljubljen do ušiju* glavni junak ima majku koja je alkoholičarka i oca koji je ženskar i nesretan je zbog tih slabosti koje određuju njegove roditelje te čini sve ne bi li se majka i otac promijenili i popravili. Mislim da su sve to snažne teme koje pozivaju nas pisce koji pišemo za djecu i mlade da ih na primjeren način obradimo. Suvremene su obitelji izložene velikim iskušenjima i problemima koji će u budućnosti bivati sve većima, a o tome književnost mora svjedočiti.

Ljudsku seksualnost i ljubav prikazujete posebno vedro i optimistički, pri čemu ti fenomeni postaju prirodni i razumljivi (Zaljubljen do ušiju, Profesorica iz snova, Zaboravljeni sin). Kao da u tome posebnu ulogu ima epistolarna forma, jer likovi često pišu pisma?

Usudujem se reći da uz temu ljubavi i temu prijateljstva, iznimno važnom u literaturi za djecu i tinejdžere smatram temu otkrivanja seksualnosti. Sreća i nesreća mnogih ljudi bila je definirana pozitivnim ili negativnim odnosom prema njihovoj seksualnosti u djetinjstvu i formativnim godinama života. Na žalost, u mnogim obiteljima se o seksualnosti više šuti nego što se govori, pa je tim više presudno kako će se djeca susresti s tom temom u književnosti i na filmu. Mnogi književnici i filmski autori morali bi osvijestiti kolika je njihova odgovornost i utjecaj na mlade po tome pitanju. Kao autor volim epistolarnu formu, tako da moji junaci često vode dnevnike ili pišu pisma, jer se na taj način prirodnije mogu izraziti i o delikatnim intimnim temama te svoj svijet učiniti bližim mladim čitateljima.

Smrt kao tema (bolest, ratne prilike, nesretan slučaj, samoubojstvo, starost) pojavljuje se također u Vašim romanima za mlade (Kako smo lo-mili noge, Svašta u mojoj glavi). Smatrate li da su se u Vašem djetinjstvu

ljudi odnosili prirodnije spram smrti i da je bila više dio života negoli danas? Mijenja li se uopće tijekom vremena naš odnos prema njoj?

Kao dijete seoskih učitelja mogao sam osobno posvjedočiti šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća da je u provinciji bio prirodni odnos prema smrti, bolesnicima i prema starijim osobama. Danas, htjeli mi to priznati ili ne, suvremena urbana civilizacija Europe nastoji zaniijekati da su i smrt, bolest i starost sastavni dijelovi života. Na perfidan i neprimjetan način bolnice, domovi umirovljenika, pa i mrtvačnice, nastoje segregirati bolesnike, starce i mrtvace od zajednice. Mislim da i o tome treba pisati u literaturi za djecu i mlade te se snažno zauzeti za humanizaciju društva po tome pitanju.

A kako smo mi u Hrvatskoj 1991. godine imali rat i spoznali svu tugu te nesreće pred kojom je čovjek nemoćan i nezaštićen, u romanu *Kako smo lomili noge* progovorio sam o tome kako devetogodišnje dijete doživljava rat, dijete koje nije u stanju taj rat ni razumjeti ni prihvatiti.

Postoje li neke teme za koje bismo mogli reći da su gurnute pod tepih kad je riječ o ovoj literaturi?

Proteklih tridesetak godina možemo pronaći u europskoj i svjetskoj literaturi sve više knjiga koje umjetnički uvjerljivo govore o bolesti, o bolesnoj djeci, ali još uvijek se tema starosti i odnosa mladih prema starosti i smrti zanemaruje.

Vi ste u jednoj od svojih knjiga progovorili i o temi samoubojstva?

Točno. U kratkom tinejdžerskom romanu *Oproštajno pismo* glavni junak zbog neuzvraćene ljubavi odluči izvršiti samoubojstvo. Cijeli je roman njegovo oproštajno pismo u kome ulazim u psihologiju mladog samoubojice. Srećom po moga glavnoga junaka, ta priča završava sretno.

O čemu biste još voljeli progovoriti djeci u svojim knjigama?

Volio bih još pisati o djeci koja ne dobiju dovoljno ljubavi od bližnjih i svoje okoline, o djeci čije probleme ne razumiju ni roditelji, ni učitelji, ni prijatelji. A i tema psihički i fizički zlostavljane djece traži uvjerljiv prikaz u suvremenoj literaturi.

Koji su pisci Vama bili dragi u djetinjstvu? Koga ste Vi čitali kao dijete?

U hrvatskom školstvu je, srećom, bilo pravilo da pored hrvatskih književnika čitamo i pisce iz brojnih drugih književnosti. Tako sam na-

kon Grimmovih i Andersenovih bajki, u kojima smo svi uživali, rado čitao pisce kao što su bili Mark Twain, Erich Kaestner, Ferenc Molnar, Astrid Lindgren, Tone Seliškar, Jules Verne, Dickens, Karl May... a od hrvatskih pisaca Ivana Brlić-Mažuranić, Mato Lovrak i Ivan Kušan.

O sudbini mlade djevojke koja je doživjela silovanje također ste pisali u prvom licu (Pokušaj zaboraviti). Bježeći iz male sredine u velik grad, ona uspijeva započeti novi život. Što Vam je pomoglo da ste se usudili pisati kao djevojka ili žena?

Zahvaljujući tome što sam diplomirao dramaturgiju na Akademiji za kazalište, film i televiziju u Zagrebu cijeli život sam pisao drame i komedije, u kojima sam morao govoriti i na usta žena. S lakoćom se uživljam u ženske likove svih generacija. Uz to smatram da seksualna zlostavljanja kroz koja prolaze mnoge žene u djetinjstvu treba tematizirati u knjigama za djecu i tinejdžere, kako bi žrtve toga nasilja, čitajući takve knjige, lakše doživjele katarzu i lakše progovorile o tim traumatičnim iskustvima. Kada progovorimo o našim traumama one postaju manje i lakše savladive, nego dok o njima šutimo.

Koliko Vas je obilježilo obrazovanje u rodnom zavičaju, predstave koje ste gledali i knjige koje ste čitali?

Moji su roditelji bili seoski učitelji, a starija sestra studirala je književnost i kasnije radila kao profesorica književnosti, tako da sam cijelo djetinjstvo bio okružen knjigama, o kojima se u našoj obiteljskoj kući puno razgovaralo. Život u provinciji u to je vrijeme sam po sebi bio sjajna literatura, tako da je moje djetinjstvo moja istinska inspiracija.

Čitajući neke vaše knjige znamo se jako nasmijati.

Često znam reći: ako sam pročitao neku knjigu, a ona me nije ni nasmijala ni rasplakala, onda to i nije literatura. To je kao da sam čitao novine ili udžbenik iz matematike. Smatram da neke jako osjetljive i teške teme možemo lakše obraditi i učiniti prihvatljivijima mladim čitateljima uz pomoć humora. Humor nam pomaže nadići svoje traume i probleme. Literatura u kojoj nema ni emocija ni humora nije prava literatura. Djeca poput odraslih, posežu za knjigom iz želje da ih ta knjiga povede na dojmljivo emotivno putovanje. Humor je na tom putovanju dobrodošao intelektualni i emotivni doživljaj, kome se svaki čovjek na ovome svijetu obrađuje.

BIBLIOGRAFIJA

ZABORAVLJENI SIN. Zagreb: GZH, 1989. (roman) 8 izdanja
prijevod na slovenski: *Pozabljeni sin*. Ljubljana: ORBIS, 2000, Slovenia
prijevod na engleski: *Forgotten Son*. Zagreb: ITG, 2000, Croatia
prijevod na njemački: *Der Engel aus Omorina*. Vienna: Seifert Verlag, 2004, Austria

prijevod na španjolski: *El hijo olvidado o el Angel de Omorina*. Santiago de Chile: RIL editorec, 2010, Chile

ŠVAŠTA UMOJOJ GLAVI. Zagreb: Znanje, 1991. (roman), 11 izdanja

KAKO JE TATA OSVOJIO MAMU. Zagreb: Mladost, 1994. (roman) 11 izdanja

ZALJUBLJENDO UŠIJU. Zagreb: Znanje, 1994. (roman) 10 izdanja

SRETNI DANI. Zagreb: Press Cut, 1994. (roman) 7 izdanja

prijevod na slovenski: *Srečni dnevi*. Maribor: ARISTEJ, 2002, Slovenia

prijevod na engleski: *Happy Days*. La Valleta: SPIMAL, 2003, Malta

prijevod na albanski: *Ditë të Lumtura*. Tirana: Andersen, 2004, Albania

OPROŠTAJNO PISMO. Zagreb: Znanje, 1994. (roman) 2 izdanja

KAKO SMO LOMILI NOGE. Koprivnica: Lora; Zagreb: Naklada MD, 1995. (roman) 6 izdanja

prijevod na engleski: *How We Broke Our Legs*. La Valleta: SPIMAL, 2003. Malta

IGROKAZI SA GLAVOM I REPOM. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi, 1995.

prijevod na slovenski: *Dve igrici z glavom in repom*. Maribor: ARISTEJ, 2001, Slovenia

VESELA OBITELJ. Zagreb: Mozaik knjiga, 2001. (slikovnica)

POKUŠAJ ZABORAVITI. Zagreb: Znanje, 1996. (roman) 3 izdanja

prijevod na njemački: *Versuche zu vergessen*. Zagreb: ITG, 2000, Hrvatska

prijevod na bugarski: *Onum da забравии*. Sofia: Balkani, 2005, Bugarska

PRIČA O DJEČAKU KOJI JE SPASIO MORE. Zagreb: Mozaik knjiga, 2003 (slikovnica)

PROFESORICA IZ SNOVA. Zagreb: Mozaik knjiga, 2006. (roman) 7 izdanja

prijevod na engleski: *The Teacher of My Dreams*. Zagreb: ITG, 2010, Hrvatska

IGROKAZI ZA DJECU. Zagreb: Mozaik knjiga, 2013.

LITERATURA O MIRI GAVRANU

Petravić, Mirko: Zanimljiv i osebujan roman (*Zaboravljeni sin*), Marulić br. 4, Split, 1989.

Žigo, Bože: Da sam Mislav (*Zaboravljeni sin*), Nedjeljna Dalmacija, Split, 5.3.1989.

Matanović, Julijana: Miro Gavran – *Kako smo lomili noge*, Književna revija br. 5/6, XXXIII, MH Osijek, 1993.

Car-Matutinović, Ljerka: Snažna i bolna ljubav, (*Zaljubljen do ušiju*), Školske novine, 6.12.1994.

Težak, Dubravka: Procvat dječjeg ljubica (*Zaljubljen do ušiju*), Umjetnost i dijete br. 5/6, 1994.

Zalar, Ivo: Tri nagrađene knjige (*Sretni dani*), Hrvatsko slovo, 19.5.1995.

Lederer, Ana: Igrokazi Mire Gavrana, (*Igrokazi s glavom i repom*), Međunarodni centar za usluge u kulturi, Zagreb, 1995.

Kliment, Željko: Ljubav, ah ljubav (*Kako je tata osvojio mamu*), Večernji list, 6.1.1995.

Težak, Dubravka: Ljubavni problemi velikih i malih (*Kako je tata osvojio mamu*), Umjetnost i dijete 1-3, 1996.

Krmpotić, Marinko: Jednostavna i duboka ljudska priča (*Pokušaj zaboraviti*), Dnevnik primorskogoranski, Rijeka, 23.6.1997.

Car-Mihec, Andriana: Književni hitovi renomiranih pisaca za mlade, Dnevnik primorskogoranski, 16.1.1997.

Hranjec, Stjepan: Hrvatski dječji roman, Znanje, Zagreb, 1998.

Žigo, Lada: Imitacija dječjeg života (*Kako je tata osvojio mamu*), Večernji list, 7.6.1998.

Republika br. 3, LIX, Tema broja: Miro Gavran, 2003.

Hranjec, Stjepan: Pregled hrvatske dječje književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2006.

Težak, Dubravka: Kratki prikazi, Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, Zagreb, 2007.

Težak, Dubravka: Prozna djela dječje književnosti s tematikom Domovinskog rata, Portreti i eseji o dječjim piscima, Tipex, Zagreb, 2008.

Zima, Dubravka: Kraći ljudi. – povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

Muhoberac, Mira: O traženju sreće i ljubavi u igri kazališnom umjetnošću (*Igrokazi za djecu*), Mozaik knjiga, Zagreb, 2013.

Izbor iz kritičke literature o Gavranovom djelu za odrasle:

Tatarin, Milovan: Sreća, slučaj ili sudbina, Časopis Republika, br. 3, DHK, Zagreb, 2003.

Muzaferija, Gordana: Povijest nekanonski čitana u dramama Mire Gavrana, Časopis Republika, br. 3, DHK, Zagreb, 2003.

Nikčević, Sanja: Komični prizori iz bračnog života (*Neočekivane komedije*), Mozaik knjiga, Zagreb, 2008.

Petrač, Božidar: Biblijski predložak u romanima Mire Gavrana, Časopis Republika, br. 7/8, DHK, Zagreb, 2011.

Igor, Žic: Miro Gavran – središnja figura suvremene hrvatske književnosti?, Časopis Književna Rijeka, br. 1, Rijeka, 2011.

Matičević, Ivica: Prijevoji i punine (*Kafkin prijatelj*), Časopis Republika, br. 2, DHK, Zagreb, 2012.

Nedić, Mato: Iskrena lirska kazivanja (*Pjesme*), Hrvatsko slovo, 9. 05. 2014., Zagreb, 2014.

Sažetak

Ovaj književni portret napravljen je povodom nominacije Mire Gavrana za Andersenovu nagradu. To je najznačajnija svjetska nagrada na području dječje knjige.

Portret se sastoji od eseja u kojemu su iznesene glavne karakteristike Gavranova pisanja za djecu (propitivanje obiteljskih odnosa i odnosa među djecom iz dječje perspektive, sklonost humoru, optimistično ozračje), razgovora s autorom, izbora iz Gavranovih djela, Gavranove bibliografije i literature o njemu.

Ključne riječi: Miro Gavran, obiteljski odnosi, humor, optimizam

Summary

This literary portrait was made to accompany Miro Gavran's nomination for the Andersen award. This is the world's most significant award in the field of children's literature.

The portrait is comprised of essays expounding on the main features of Gavran's writing for children (examination of family relations and relations between children from a child's point of view, a tendency towards humorous and optimistic moods), conversations with the author, selections from his works, his bibliography, and writings about him.

Keywords: Miro Gavran, family relations, humour, optimism

Snježana Grković-Janović

J. K. ROWLING: HARRY POTTER I ...

(iz autoričina duljeg teksta „Gandalf i Harry Potter“)

Sažetak

Nezapaćena, dugotrajna, globalna omiljenost i milijunske naklade fantastičnih romana *Harry Potter i...* J. K. Rowling, te *Gospodar prstenova* J. R. R. Tolkiena, potakla je autoricu da istraži književne vrijednosti spomenutih romana. Primjenom istog pristupa u analizi tekstova obaju djela (vrijeme, mjesto, likovi, jezik, ideje), autorica upozorava čitatelja na njihove etičke i umjetničke domete. U zaključku će se usporediti poneke međusobne sličnosti i mnoge različitosti.

Ključne riječi: Harry Potter, urbana bajka, čudesno

U desetogodišnjem razdoblju (1997. – 2007.) objavljeno je sedam romana o Harryju Potteru, učeniku Škole vještica i čarobnjaštva Hogwarts. Za praćenje čudesnih događaja u potrazi za otkrićem uvijek neke druge tajne, bitne su dvije knjige: prva, *Kamen mudraca*, uvodi nas u temu, upoznaje s mjestom radnje i likovima, otvara vrata magičnog, nama običnim ljudima nevidljivog, ali ne manje stvarnog, svijeta. Njegovi stanovnici, vještice i čarobnjaci, također su ljudi poput nas, s tom razlikom što imaju urođene ili naslijeđene čarobnjačke moći pa je njihov život usklađen s tom činjenicom. U svjetskoj populaciji oni su manjina iz čega proizlaze mnoge moralne i zastrašujuće implikacije s obzirom na nejednaku raspodjelu moći. Na toj potki autorica J. K. Rowling gradi klasičan sukob Dobra i Zla u svojoj modernoj urbanoj bajci koja teče i bubri pritokama – romanima s pustolovinama istih glavnih junaka – sve do kraja sedmokrknjižja, zadnjeg djela, *Darova smrti*, u kojem se završava

školoвање i odrastanje glavnog junaka Harryja Pottera na klasičan i bajkovit način.

U koju vrstu književnosti smjestiti romane o Harryju Potteru?

Možemo li romane J. K. Rowling smjestiti u dječju književnost ili oni pripadaju cjelokupnoj svjetskoj fikcionalnoj literaturi?

Byrony Evans koja je otkrila atraktivnost prve knjige, *Kamen mudraca*, kaže:

Nikad to nisam smatrala samo dječjom književnošću; te romane bilo je sjajno čitati, bili vi dijete ili ne. Kad ih je Joanne zamislila, nije ih vidjela samo kao dječje.

U svoje bih ime rekla da knjige o Harryju Potteru najbolje pristaju mladenačkoj dobi, no to treba uzeti sasvim fleksibilno s obzirom na razlike u navici čitanja i životnih iskustava među vršnjacima. Budući da u tim tekstovima nalazim elemente ekstremnog horora, istinske groze, ne bih ih preporučila čitateljima ispod deset godina (toga se bar drže sastavljači filmskog TV-programa). Možda se varam zanemarujući da se u novije doba mašta predškolske djece već obilno hrani ružnoćom i užasom u crtićima, a ni klasične bajke ne oskudijevaju u okrutnom i zastrašujućem.

Riječ je također o štivu u kojem se opisuju dramatična, psihološki složena duševna stanja, noćne more i vizije glavnog junaka. S punim razumijevanjem mogu ih pratiti odrasliji čitatelji, što se od djece mlađe školske dobi ne može očekivati. Ona će se zadovoljiti uživanjem u pustolovnim i fantastičnim događanjima i obožavanjem svog junaka zbog njegove hrabrosti i nesebičnosti.

U prilog mišljenju o sudjelovanju odraslih čitatelja ide i golema svjetska recepcija romana o Potteru. Teško bi se mogla objasniti planetarna čitanost tih knjiga (450 milijuna prodanih primjeraka u 2011. godini) samo dječjim čitateljstvom.

Odgovor na pitanje kojoj vrsti književnosti pripadaju romani o H. Potteru ostaje do daljnjega otvoreno.

Zapažena je međutim poželjna činjenica da je J. K. Rowling pridonijela svojim romanima o Harryju Potteru naglom porastu ugleda dječje književnosti u svijetu, koja se kroz povijest knjige teško probijala do zasluženog mjesta. Ipak izgleda da bi se ti romani najprikladnije mogli

svrstati u biblioteku za mlade. Pri tom treba uzeti u obzir da se i stari rado pomlađuju čitajući knjige svoje mladosti.

Čarobnjaci i vještice u romanima J. K. Rowling pripadaju ljudskoj vrsti s mnogim osobinama po kojima se ne razlikuju od ostalih živih bića na zemlji: rađaju se, boluju, umiru, više ili manje u životu doživljavaju sreću i nesreću. Znalci magije razlikuju se od većine ljudi samo po urođenim ili naslijeđenim čarobnjačkim sposobnostima koje se mogu iskoristiti na dobro ili zlo. U čarobnjačkoj zajednici postoje dobri i loši momci te, kao i sva razumna bića na planetu, imaju svoje nesporazume, pa i ratove.

Čarobnjaštvo ima dugu povijest. U primitivnim plemenima vračevi su uživali veliko poštovanje i štitili ljudsku zajednicu svojim moćima. U srednjevjekovnoj su kršćanskoj kulturi, čarobnjaci, a osobito vještice, završavali na lomačama, već i zbog same sumnje. (Pamti se podatak da se posljednje spaljivanje vještice dogodilo u Hrvatskoj polovicom 18. stoljeća.) Zbog toga ih je J. K. Rowling smjestila u nevidljivost, u kojoj su mogli dobro organizirati svoju zajednicu, imati svoju birokraciju (ministarstvo) i pravosuđe, naselja, škole... Nije rijetko da po potrebi postaju vidljivi, prilagođeni u ponašanju i odjeći svojoj braći bezjacima – kako su nazivali većinu ljudske populacije, koja uglavnom nije bila svjesna postojanja čarobnjaštva prognanog u praznovjerje.

Čarobnjaci žive udobno, ali daju prednost dekoru prošlih vremena: odijevali su odjeću prošlih stoljeća, pisali perima na pergamentu, a nostalgija za prošlošću očitovala se i u arhitekturi. Nisu željeli koristiti električno osvjetljenje, u njihovim su domovima i dvoranama gorjele nebrojene svijeće.

Zbog privilegiranog položaja čarobnjaci su se osjećali odgovornima za dobrobit braće bezjaka, a svako čaranje među njima bilo je strogo zabranjeno. Ne štetiti ljudskom rodu u cjelini te zabrana svake zloporabe magije, bili su dio čarobnjačkog morala. Rjeđi mješoviti brakovi s pripadnicima bezjaka i djeca rođena iz takvih brakova, nikome nisu smetali.

Ipak je i ideja o čistokrvnosti čarobnjačke populacije u odnosu na ostale ljude – zloćudna i opasna ako se otme nadzoru – imala svoje poklonike i rađala sukobima unutar čarobnjačke zajednice. To je itekako tema u romanima o Harryju Potteru i njegovu oponentu Voldemortu.

Dvojica novinara na čarobnjačkom radiju:

A kako bi ti, Royale, odgovorio onim slušateljima koji kažu da se u ovim opasnim vremenima moramo držati slogana 'Čarobnjaci prije svih'?

Rekao bih da samo jedan mali korak dijeli 'čarobnjake prije svih' od 'čistokrvnih prije svih', a odatle je korak do 'smrtonoša' još manji.

Čitajući ovaj tekst u *Darovima smrti* teško je ne sjetiti se konačnog rješenja u nacističkoj državi prošlog stoljeća. Tada se samo čisto arijsko porijeklo, uključujući rasnu superiornost, priznavalo kao meritum ljudske vrijednosti i prava na život. Čuli smo već za nadčovjeka, zar ne?

Sukob Dobra i Zla u završnom romanu proizlazi upravo iz poremećene ravnoteže opisanih odnosa dolaskom zloglasnog Voldemorta na poprište uobičajenoga smirenog i čestitog života u čarobnjačkoj zajednici. U svim prethodnim romanima naslućuje se i sve više jača njegova zloćudna prisutnost.

Hogwarts, škola vješticačenja i čarobnjaštva, nalazi se u nevidljivom dijelu Londona i u izravnoj je vezi s velikom popularnošću knjiga o Harryju Potteru. Premda se u njoj uče druge stvari nego li u običnim britanskim školama – piše se perima na pergamentu, učenici i profesori nose pelerine, škola je nalik srednjevjekovnom škotskom dvorcu koji uključuje više šaljive nego strašne duhove – suvremeni čitatelji nalaze u Hogwartsu ono važno i svima poznato: optimizam, radost, ležernost i polet mladosti kojoj ne smetaju stari, zavojiti hodnici, kule, plašt umjesto kaputa, stroga pravila, dnevni susreti s duhovima u hodnicima i razgovori s portretima mrtvih ravnatelja... Unatoč fantastičnom okruženju, u toj je školi prisutno sve što svaka škola ima – učenje naizust, eksperimenti, testovi, ocjene, disciplina, školske svečanosti, sport, sitna ogovaranja... Stoga se današnji đaci dobro osjećaju kad na stranicama knjige posjećuju Hogwarts. U njemu prepoznaju mnoga vlastita iskustva u današnjim britanskim privatnim školama s internatom. I u čarobnjačkoj školi njeguju se prijateljstva, šapće se na satu, prepisuju se zadaće, njeguju se sportske ambicije, postoje simpatije i antipatije, kolaju tračevi, rađaju se prve bojažljive ljubavi, postoje ratne sklonosti, dobri i loši mladi momci.

Uza sve to u Hogwartsu se neprestano nešto događa, uglavnom oko Harryja i njegovih prisnih prijatelja – tajanstveni zapleti skupčani s opasnošću, hrabra djela, događanja koja imaju i svoje negativne junake i njihove potkuše. U svemu tome ne manjka stravičnih prizora, čudovišta, vukodlaka, mrtvacu koji plutaju i hvataju se za čamac, zmajeva, troglavih

pasa... Sve to neće obeshrabriti naše mlade junake, a ni sreća ih neće iznevjeriti. Oni će obaviti svoju zadaću, preveslati moćnog Voldemorta i sretno se vratiti u Hogwarts.

Veliki problemi čitave čarobnjačke zajednice na svoj se način prelamaju i u školi: u spavaonicama, u blagovaonici, na sportskom natjecanju – metloboju, u zbornici, u šumi u blizini škole... ali optimizam je njezinih učenika neuništiv. Zato njihovi vršnjaci našeg vremena naprosto obožavaju Hogwarts.

Duhovi i duše sudjeluju u životu Škole svojim komentarima i savjetima. Duhovi prebivaju u starom hogwartskom dvorcu – prepoznatljive bezazlene sjene bivših pokojnih stanara, ravnatelja, zaslužnih čarobnjaka i vještica iz prošlosti koji su izabrali poluživot umjesto da odu dalje... Ta prozirna polubića, prepoznatljive fizionomije i glasa, razgovaraju međusobno i sasvim dobrohotno s učenicima, prate i komentiraju što se događa u dvorcu, a neki su čak i korisni jer provjeravaju lozinke na ulazu u tajne hodnike. To je posao duha Stare dame čiji portret visi iznad ulaza u hodnik prema tajnoj odaji. Pretpostavlja se da ona izmišlja svakodnevno novu lozinku koja se na doručku priopćava učenicima. Što je lozinka gluplja, to je bolja (*svinjsko rilo, kisele kokice, trakavice...*) Većina duhova pripada portretima; oni imaju običaj da izlaze iz svog okvira u posjet kolegi u drugom portretu, pa se dvojica mogu zateći u živahnom razgovoru u okviru jedne slike.

Postoje tri duha koji slobodno lutaju hodnicima ili borave na izabranom mjestu. Bezobraznik i zafrkant Peeves smišlja prigodne rugalice, sklon je psinama i pravljenju nereda u školi. O sebi misli da je zabavan, a neko pravo nedjelo ne bi nikad učinio. U svađi je s Crvenim baronom koji se diči krvavom prošlošću. Ženski duh Plačna Mirta živi u zahodskoj školjki ženskog zahoda; kadšto se zavlaci u kanalizacijsku cijev. Ne prestano plaće zbog svoje promašene djevojačke sudbine. Spreмна je pomoći učenicima, prenositi poruke i sl, ali nikad ne izlazi iz zahoda.

Duhove treba razlikovati od duša. One u ovoj priči i dalje lebde oko svojih dragih, vole ih, štite i hrabre. Tako se duša preminulog Dumbledorea pojavljuje u Harryjevim vizijama u kritičnim trenucima, a s njim vodi i razgovore iz portreta u njegovom praznom kabinetu. Harryjevi roditelji i bliski pokojnici pojavljuju mu se u vizijama i prate ga na putu u šumu gdje će se odigrati dvoboj s Knezom Tame.

Jezik u Hogwartsu zavisi o govorniku. I kad hvale i kad kude, profesori govore engleskim jezikom obrazovanih osoba i nikad ne dižu ton. Prevoditelji romana o Harryju dobro su obavili svoj posao i omogućili hrvatskim čitateljima da bar nešto od engleskoga đačkog šatrovačkog žargona pročitaju na hrvatskom, prilagođeno govoru naših mladaca: *Tko te šljivi/šiša, nema frke! Ma, čovječe, ovdje se više ne možeš zezati! Živo mi se fučka, nemam blage veze. Sjajna fora! itd.* Nalazimo obilje glagola koji se u hrvatskom smatraju popularnima: *ukokati, zdipiti...*

Harry Potter, glavni lik, dominira u svih sedam romana J. K. Rowling. On je magnet oko kojega se skupljaju drugi likovi, pokretač akcije i zapleta. Rođenjem mu je bilo zajamčeno sretno djetinjstvo jer su James i Lily Potter bili roditelji kakve bi svatko mogao poželjeti: nesebični, pravedni, odani prijateljima, međusobno vezani ljubavlju. Lily je bila vještica, no rođena u bezjačkoj obitelji (što nije bilo često ali se događalo, kao i obrnuto). Bila je mila i puna dobrote. Harry je bio njihov jedina. Knez Tame, Voldemort, u svojoj maniji čišćenja čarobnjačke zajednice od nečiste bezjačke krvi, djelovao je u tom smjeru i na Potterove. James je pao pokošen smrtnom kletvom. Lily je stala pred dječji krevetac. Raširivši ruke, zaklonila je djetešce i povikala: *Uzmi mene, samo mi poštedi sina!* Kad je i ona pala, egzekutor se obrušio na dijete s istom smrtnom kletvom koja nikad ne promaši. No ovog puta jest. Trogodišnji dječak i dalje je stajao i gledao u Kneza Tame. Kad je kletva dodirnula dječje čelo, odbila se i vratila svom pošiljaocu. Čudovišta je nestalo. Harryju je na čelu ostala crvena brazgotina u obliku munje, a od tada ga je pratilo šaputanje “dječak koji je preživio”. Poslije ćemo saznati da je čarolija majčine ljubavi odbila smrtonosnu silu i vratila je njezinu izvoru. To je ključni moment u početku romana bez kojeg priče o dječaku čarobnjaku ne bi bilo. Budući da se očekivalo Voldemortovo traganje za dječakom, ravnatelj škole predao ga je rođaćkoj bezjačkoj obitelji gdje ga nitko neće tražiti. To su jedini bezjaci koje je autorica detaljno opisala, ali u crnim bojama. Harryjeva tetka mrzila je svoju sestru Lily, odmetnicu, pa je zamrzila i povjerenog nećaka. Bilo je to bijedno djetinjstvo. Harry je rastao ne znajući da je i sâm čarobnjak ni kako i zašto su stradali njegovi roditelji. Mnogo bi se dijete slomilo spavajući u ormaru, hraneći se oskudno, kažnjavano, uskraćeno i za najmanju lijepu riječ. No u Harryju je bilo dobrote i snage mrtvih roditelja, pa je netaknut nesrećom stigao u školu vještičarenja i čarobnjaštva kad je za to došlo vrijeme. Tada je

saznao sve o sebi i svojim roditeljima.

Harry raste i sazrijeva tijekom sedam školskih godina, savladavši mnoge čarobnjačke vještine, a ravnatelj škole Dumbledore bijaše mu mentor i zamjenski otac. Harry je postao sportski šampion u metloboju, omiljen od većine školskih drugova i stekao je prijatelje za sva vremena, Rona i Hermionu. Ronovi roditelji, obitelj Weasley, pozivali su ga preko ljetnih praznika te je u njihovom domu saznao sve o sretnom obiteljskom životu. U tijeku sedam školskih godina – neustrašiv, dovitljiv, silno radoznao – dječak Harry se iskazao u fantastičnim pothvatima otkrivanja Voldemortovih tajni, ne bježeći od strahota, izbjegavši sve zamke. U završnoj godini školovanja nalazimo Harryja, mladog čovjeka, koji je naslijedio vrline svojih roditelja, izgradio svoju samosvijest i unatoč razornom utjecaju dijela Voldemortove duše, koja ga je mučila vrebajući pod crvenom brazgotinom na čelu, uspio sačuvati svoju čistu, cjelovitu dušu. Pristao je na najveću žrtvu kojom je bilo moguće uništiti monstruma Voldemorta. Bijaše taj već na dobrom putu da se nametne čarobnjačkoj zajednici, a ostale ljude – bezjake – pretvori u robove. Mentor Dumbledore odgajao je Harryja upravo za ulogu uništenja Voldemorta. Zatražio je od njega svjesnu žrtvu. Ni taj stari iskusni čarobnjak ni naš mladi čarobnjak nisu naslućivali bilo kakav drugačiji ishod tog strašnog dvoboja. Dvoboj se mogao završiti samo smrću obojice.

Nastavio je dalje, zaustavljajući se tek kad je došao do ruba šume.

... Više nije mogao kontrolirati drhtavicu. Na kraju krajeva, nije lako umrijeti. Svaka sekunda u kojoj je još disao, miris trave, hladan zrak na licu, sve mu je bilo dragocjeno. Neki su ljudi imali na raspolaganju godine i godine, vremena za bacanje, toliko vremena da nisu znali što bi s njim, a on se grčevito držao za svaku svoju preostalu sekundu. Pomislio je da neće moći nastaviti, istovremeno znajući da mora ići dalje... ("Darovi smrti")

Ali znamo da nije umro. Spasila ga je ista čarolija kao kad je bio mali dječak – čarolija majčine ljubavi zavazda je ostala dio njega. Još jednom se od njega odbila strašna kletva pogodivši onoga tko ju je izrekao.

Tako je Harry Potter zaslužen postao miljenikom mladih čitatelja, uzor milijunima dječaka širom svijeta.

Ron i Hermiona važni su likovi kao nezaobilazni Harryjevi drugovi u njegovim istraživanjima i borbi sa Zlom. Upoznali su ga u školskom vlaku koji je krenuo s londonske željezničke postaje King Cross, s ne-

vidljivog perona 9 i 3/4. Upravo su krenuli u I. razred i tako započeli sedmogodišnje školovanje kao djeca u jedanaestoj godini. Bilo je to prijateljstvo na prvi pogled – sve što ih čeka i čega su se pribojavali u nepoznatoj sredini, doživjet će i prebroditi zajedno. I još mnogo toga što nije povezano samo sa školom. Njihovo je prijateljstvo prošlo mnoge kušnje i očvrstnulo u opasnostima. Ron i Hermiona saznali su neke Harryjeve tajne, divili se njegovoj neustrašivosti i nikad ga nisu iznevjerili u mnogočemu što su zajednički poduzimali.

Ron Weasley, inteligentan, ali ne osobito ambiciozan te pomalo nesiguran dječak, bijaše visok i “*krakat*”, riđe kose i krupna nosa. Solidaran u svemu s Harryjem, stekao je potrebno samopouzdanje. Ron je bio treći sin u obitelji Weasley, u tipičnom položaju srednjeg djeteta (kojem se obično poklanja najmanje pažnje), pomalo pritisnut sjajnom karijerom najstarijeg brata i blistavom perspektivom drugog brata po redosljedu, te bučnom najmlađom braćom, miljenicima. Blizanci Fred i George bili su svojom vezanošću posebna družba unutar obitelji. Dva huncuta vrlo popularna u školi, jer su se bavljali proizvodnjom psina u obliku igračaka i tako samostalno zarađivali prodajom svojih izuma, čak su otvorili svoj vlastiti „biznis“. U obitelji postoji i najmlađa, mala ljepotica Ginny koja još ne pohađa školu. Ron se pomalo gubio između svih tih obiteljskih uspješnosti. Družeći se s Harryjem i Hermionom prevladao je sve svoje nesigurnosti te po ocjeni čitatelja nadmašio sve uspješnike u obitelji, a stekao je zasluženi ugled i u školskoj zajednici (zaslužan i za pobjedu u metloboju). Ron je doveo Harryja svojim roditeljima da zajedno provedu školske praznike. Weasleyevi su ga veoma zavoljeli i prihvatili kao još jednog sina. Na kraju svih priča o “dječaku koji je preživio” dva puta u svom mladom životu, Harry će postati zet obitelji Weasley – oženio je prelijepu i dragu Ginny kad je za to došlo vrijeme.

Hermiona Granger, bistra, živahna djevojčica kovrčave kose jako je savjesna u učenju, ambiciozna i ponosna na svoje odlične ocjene. Uvijek prva diže ruku kad profesor postavlja pitanja razredu. Provodi puno vremena u knjižnici, istražuje, uči unaprijed. Autorica romana o Potteru ne krije da je u Hermioni portretirala samu sebe s početka tinejdžerske dobi. Hermiona se strastveno uključuje u Harryjeve potrage i istrage i vrlo je korisna svojim nalaženjem podataka u starim knjigama i pergamentima. Između Rona i Hermione postoji simpatija koja će se dalje polako razvijati u nešto veće tijekom njihova odrastanja. Ona je žustra, laka na jeziku kad treba nešto prigovoriti, uporna i tvrdoglava te po-

nekad ljubomorna. Ali njezina odanost i savezništvo ne dolaze nikad u pitanje kad je riječ o Harryjevoj borbi s Voldemortom. Mada premladoj da se uključi u najpogibelnije akcije, Hermioni nije nikad nedostajalo hrabrosti. Njih su troje, vođeni mudrošću Dumbledorea i odanošću Hagrida, doveli težak zadatak uništenja izvora svekolikog zla u čarobnjačkoj zajednici – do pred kraj. No na tom kraju Harry je morao biti sam.

Neville Longbottom (epizodni lik) učenik je iste školske generacije kao i Harryjeva družina. Upoznajemo nespretnog, sramežljivog, bojažljivog dječaka koji se neprestano o nešto spotiče, ne zna što bi sam sa sobom... No Harry je njegov idol, a Ron i Hermiona uvijek ga uzimaju u zaštitu jer im je drag. Napokon se i on nekako upetlja u njihove čudne poslove. U takvom se društvu riješio svoje nesigurnosti i proslavio se na kraju neviđenom hrabrošću: u boju sa smrtonošama ubio je zloćudno čudovište, golemu zmiju, Voldemortovu ljubimicu Nagine.

Albus Dumbledore, starac bijele brade, veliki čarobnjak i mudrac, ravnatelj škole, ne zove se slučajno Albus (bijel). On stoji cijelim svojim životom na strani Svjetlosti. Njegovo djelovanje, bijela magija, daje pečat školskom životu i prihvaćanju etičkih stavova zajednice. Tek je u ponekoj pustolovini, obično s Harryjem, u vanjskom svijetu izlažući se sa svojim štićenikom opasnostima. Njegovo je osnovno poslanje pedagoške naravi. O Dumbledoreu treba reći dvije važne stvari:

Poslije mi je priznao da ga ništa tako ne veseli kao prenošenje znanja drugima...

... zbog neumorne borbe za bezjačka prava, u kasnijim godinama, stekao je mnogo neprijatelja.

Dumbledore je usko povezan s Harryjem, za svog života i nakon smrti. Njegova ga duša prati i savjetuje u vizijama.

Severus Snape, profesor, prisutan je više ili manje u svim romanima o Harryju. Opisan je kao visok čovjek, žuta lica i duge masne kose. Nesimpatičan je i neomiljen među učenicima. Predavao je predmet čarobni napitci, a poslije je preuzeo najvažniji predmet, obranu od mračnih sila. Snape je kontroverzna ličnost, bez posebne želje da kome pomogne. Postoje i nedokazane sumnje da je Voldemortov doušnik, no čini se da

je bio dvostruki špijun. Dumbledore je ipak imao u njega povjerenja, što nije bez važnosti. Starac ga je zamolio da mu pomogne umrijeti kad je otkrio da je neizlječivo bolestan. Snape ga je ubio i tajnu mu sačuvao. U posljednjem se romanu otkriva da je Snape nosio u sebi neizlječivu tugu zbog neuzvraćene ljubavi. Bio je od djetinjstva zaljubljen u lijepu Lily, buduću Harryjevu majku. Igrali su se zajedno kao djeca i ona ga je do smrti smatrala dragim prijateljem. Udala se za mladog, nadarenog i naočitog čarobnjaka, Jamesa Pottera. Snape je mrzio svog suparnika, a nije ni Harryja volio, jer je ljubav prema Lily i dalje u njemu živjela. Ipak, kad nje već nije bilo, neprimjetno je spasio sina svoje ljubljene od Voldemortova ubojice. Severus Snape borio se u posljednjem obračunu s Knezom Tame i poginuo na pravoj strani braneci Hogwarts.

Rubeus Hagrid neobičan je epizodni lik mada se često pojavljuje u raznim situacijama. Premda sin divovske majke, krupan i visok, ne pripada divovima. Nije uspio završiti čarobnjačku školu, pa mu dadoše posao lovočuvara šume. Stanovao je u kolibi na rubu šume. Upravo je on doveo Harryja prvi put u Hogwarts. Od prvog dana bio je odani prijatelj čuvene đačke trojke. Obožavatelj neobičnih životinja, odgojio je Kljunoslava, velikog, dobrodušnog letećeg grifona, grijao zmajevo jaje, pjevao uspavanku mladuncima gadnog gorostasnog pauka Aragoga... Hagrid je bio dijete u velikom tijelu, sposobno za bezuvjetnu odanost kad bi ga netko usvojio, što je učinio Harry.

Draco Malfoy, perjanica je potajnih Voldemortovih prijatelja među učenicima Hogwartsa. Oko njega se skupljaju istomišljenici, ulizice moćniku, očekujući nagradu u budućnosti koju će on krojiti. Draco je imao snažan nagon da manipulira drugima, da se uzdigne u moći izdajom svoje zajednice, a takvi su mu bili i roditelji. Čitava obitelj Malfoy zavlčila se pod skute Kneza Tame čekajući nagradu za vjernu službu. Imao je svoje tjelohranitelje među drugovima koji su sve rješavali grubom silom. Draco je zapravo razmažen mamin sin, ona u njemu potiče velike ambicije, no on je obična kukavica i nije spreman ni na kakav rizik. Okružio se tjelohraniteljima snagatorima da pred njim čiste put jer ništa drugo ne umiju smisliti. Malfoy žestoko mrzi Harryja jer zna da mu nije ravan. Svoj kukavičluk krije prepotentnim ponašanjem stvarajući lažnu sliku o sebi.

Voldemort je imao bezdlako, zmijoliko lice s prorezima na mjestu nosnica te sjajnim crvenim očima okomitih zjenica. Krajnje blijeda koža imala je sedefast sjaj. Bio je još dopadljiv dječak kad je stigao u Hogwarts u svojoj jedanaestoj godini i znao se prikazati poželjnim i društvenim kad je trebalo osigurati napredovanje. U svojoj dubokoj mržnji na sve što je miješano, postavio je sebi cilj da usavrši magične moći, do tada neviđene snage, kojima će uništiti sve što nije čisto u čarobnjačkoj zajednici, spriječiti svako miješanje s bezjacima, kojima je namijenio ulogu robova. Vlašću nad drugima mislio je izbrisati sjećanje da je rođen u mješovitom braku, tko je dječaku Tomu Riddleu bio otac i kakva mu je bila pijana majka. Mržnja i čežnja za slavom bili su jedini osjećaji koje je poznao. Voldemort je u nekim pokušajima da ostvari svoje nakane bio pobijeđen, ali nikad sasvim mrtav. Gubio je tijelo, ali je duh i dalje živio i uspijeva obnoviti tjelesni lik. U tim ponovnim uspostavljanjima tijelo mu se mijenjalo i gubilo ljudski izgled. Postao je bešuman i nakanan. Dok je Harry sazrijevao do mladića, Voldemort je sakupljao svoje čete smrtonoša i utvare dementore za osvajanje Hogwartsa i masovna ubojstva svih mješanaca. Kad su se pojedinačna ubojstva počela nizati, u čarobnjačkoj zajednici zavladao je toliki strah od njega da se njegovo ime nitko nije usuđivao glasno izgovoriti. Voldemort se spremio za susret s mladim Potterom ne sumnjajući u svoju ojačanu snagu. Ali nije poznao svog protivnika kao što je ovaj poznao njega.

Što može čarobni štapić u svijetu u kojem se gotovo sve može riješiti čarolijama? Gotovo sve – kažem – jer se pravednost, prijateljstvo, nesebičnost i ljubav ne mogu izčarobirati. Štapiće je izrađivao nenadomjestivi majstor Olivander od raznih vrsta drveta, uz dodatke najrazličitijih magičnih stvari (pero feniksa ili dlaka iz repa jednoroga ili zmajsko srčano vlakno...).

Veliki broj i raznolikost čarolija može se zamisliti jedino ako se svrstaju po namjeni: kućne čarolije štede vrijeme i trud domaćicama: noževi sami sjeckaju prokulice, gule krumpire, tanjuri se sami dižu sa stola i slažu u sudoper, neuredna soba se sama posprema..., čarolije onesposobljavanja neprijatelja, zaštite i obrane (ali i napada) od mračnih sila (stanje ukočenosti, okamenjenosti, omamljenosti, vješanje naglavce, napuhavanje tijela, izbijanje čireva i krasta... u krajnjem slučaju ubojstva). A paracija je trenutno preseljenje na drugo mjesto, napadno podsjeća na teleportiranje u seriji *Rat zvijezda*. Na repertoaru neprijatelja su i čaroli-

je mučenja. Za svaku vrstu čarolije postoji čarobna rečenica – inkantacija – čudnovate riječi koje autorica izvodi iz latinskog jezika: *Aquamentus renovate!* (Popravi štetu!), *Petricus totulus!* (Okameni se!), *Expeliarmus!* (Razoružaj!), *Impedimenta!* (Onesvijesti!), *Crucius!* (Mučenje!)... i dalje se nižu mnoge druge. Riječi najstrašnije neopozive kletve koja probija svaku zaštitu, smišljene su izvan poznatog nam jezika: *Adava kedavra!* (Ubij!!). Ali postoji i *Felix felicitas!* (Neka bude dan u kojem sve uspijeva!).

Patronus zauzima važno mjesto među mnogobrojnim čarolijama raznih vrsta. To je nešto sasvim osobito i drugačije od ostalih majstorija čarobnog štapića i čarobnih formula. Patronus se rađa iz neponovljive, jedinstvene pozitivne energije i vrlina – biti pojedinog čovjeka. Čarobnjak bira životinju prema kojoj osjeća najveću naklonost. Snažnom i usredotočenom imaginacijom stvara izabrani lik – moćnog zaštitnika u kojem je sabrano sve što je dobro, plemenito i osebujno u duši vlasnika čarobnog štapića. No patronusa ne stvara štapić, već dobre skrovite sile u čovjeku. Patronus-zaštitnik sačinjen je od srebrne svjetlosti, bori se u ime svog stvoritelja i jači je od mračne sile. Kad pobijedi, iščezava. Harryjev je patronus srebrni jelen. Njegova je majka imala za patronusa srebrnu vidru. Jedan prijatelj ima dabra. Epizode s patronusom i sama ideja patronusa kao eterične sublimacije onog najboljeg u jednoj osobi, onog što nas određuje krijući u sebi neslućenu snagu – pripada vrhunskim misaonim kreacijama spisateljice. Patronus nas duboko dira i potiče na dobro. I nehotice se čitatelj pita: Kako bi izgledao moj patronus?

Razumna bića koja nisu ljudi također su stanovnici čarobnjačkog svijeta kao nešto samo po sebi razumljivo: susrećemo gobline, zaokupljene bankarskim poslovima, kućne vilenjake, mala smiješna stvorenja u domaćinstvima, gnome, sićušne patuljke, štetočine u vrtovima, kentaure u Zabranjenoj šumi, vukodlake u kolu negativaca (Geenhook) i jednog koji se samo u noći punog mjeseca pojavljuje kao vuk, suzdržavajući svoju zlu ćud, jer je inače dobar čovjek – Remusa Lupina, Harryjeva prijatelja.

Životinje, domaće i divlje, upotpunjuju čarobnjački svijet:

Po Hogwartsu se mota mačka Gospa Moris; Weasleyjevi imaju psa Krivonju; učenik Neville ima ljubimicu žabu krastaču; Harry ima sovu Hedvigu, prijateljicu među sovama poštaricama, koja se brine za njegova pisma.

Postoje i čudesne životinje koje se mogu sprijateljiti s ljudima. Takav je Kljunoslav, veliki dobroćudni grifon, pokriven ljuskama, ljubimac lovočuvara Hagrida. Kad je grifonu zaprijetila smrtna presuda, Harry sa svojom ekipom sudjeluje u njegovu spašavanju. Divovski pauk Aragog također je Hagridov miljenik. Teatrali, leteći konji, pomažu Harryju u bijegu. Feniks ima svoje gnijezdo u Dumbledorovu kabinetu. Troglavi pas Bunny čuva kamen mudraca. Jednorog, plemenita i graciozna bijela životinja, nalik je jelenu.

Životinje čudovišta Voldemortovi su miljenici (zmija Nagine), opasne su, ali nisu uvijek neprijatelji (zmajevi).

Posebna su vrsta animagusi, čarobnjaci koji se po potrebi privremeno pretvaraju u životinje. Takav je štakor Šugonja u kojem se krio zli čarobnjak u Voldemortovoj službi. Jedna vještica iz Hogwartsa pretvorila se u mačku kako bi pratila Harryjev život kod udomitelja prije njegova odlaska u Hogwarts.

Čarobni predmeti imaju osobitu važnost u životu Harryja Pottera i njegovim doživljajima. Već na samom početku dječakova školovanja javlja se čarobni klobuk, otrcan od silne uporabe. Na glavi novog učenika, on prepoznaje njegovu narav i potencijale pa sitnim glasićem izgovara ime jednog od četiri đaćka doma u koje se smještaju učenici, prema sličnim sklonostima. Domovi nose imena čarobnjaka, osnivača Hogwartsa, koji su, premda različiti, složno osnovali tu školu.

O čarobnom štapiću sve je već rečeno, to je doista najvažniji predmet među drugima u zbirci.

Nabrajamo već spomenute i opisane čarobne predmete: sito sjećanja, horkrusi (dijadema, vrč, prsten...), zlatna zvrčka, kamen mudraca i čudesno ogledalo erised (čitaj obrnuto *desire* – želja) u kojem se ogleda ono što najviše želiš. Od najveće je važnosti plašt nevidljivosti. Bez nje ga Harry unatoč hrabrosti ne bi preživio opasne pothvate u koje se bez oklijevanja upuštao.

Književni stil autorice slaže se s onim što današnja djeca traže od knjige. J. K. Rowling preferira dijalog ili razgovor u maloj skupini. O događajima ne saznajemo samo naracijom, već i iz usta sudionika, temperamentno i spontano. Opisi okoliša oskudni su i većinom se odnose na interijere. Priroda se ne opisuje, gotovo da je i nema, ali životinjama se pridaje dovoljno pozornosti. Autorica prosipa duhovitost gdje god joj

se pruži prilika. Današnja djeca i tinejdžeri odabrat će takve pisce, ako imaju izbora.

Summary

Unsurpassed, long-lasting, global adoration and millions of sales of J. K. Rowling's *Harry Potter* and J. R. R. Tolkien's *The Lord of the Rings* fantasy novels inspired the author to explore their literary values. Applying the same approach in the textual analysis of both works (time, space, characters, language, ideas), the author points out their ethical and artistic range. The conclusion compares their several similarities and many differences.

Keywords: Harry Potter, urban fairy tale, wondrous

Ljiljana Radovečki

„GRAĐANSKO ČUDO“ U KNJIGAMA NADE MIHELČIĆ

Stručni suradnici knjižničari imaju svoju ulogu u integriranju *Programa međupredmetnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja* u postojeće predmete i aktivnosti od 5. do 8. razreda.

Škola nema samo funkciju svladavanja programom propisanoga sadržaja, nego i zadaću da učenicima, budućim nositeljima i graditeljima nadamo se boljeg društva, osigura širinu znanja i iskustva.

Trenutačno je u školama sve u znaku građanskoga odgoja: profesori koreliraju i dogovaraju teme, kreiraju radionice, pletu mreže sa sportskim udrugama i društvima kako bi učenici bili bliže sportu i zdravom životu, boljem građanskom društvu.

Cilj im je ostvariti godišnji plan i program, kurikulum i ostale formom okovane mjere i pravila.

Udžbenika je cijela lepeza, ali tragova iskustvenih, kulturnih, društvenih i obiteljskih tema važnih za snalaženje u životnim situacijama, jedva poneka mrvica...

Uz neposrednu odgojno-obrazovnu djelatnost, i kulturna, javna djelatnost te poticanje čitanja djelatnosti su knjižničara u školskoj knjižnici.

Književna druženja (kao kulturni događaji) nekim su profesorima tek nadopuna satu lektire iz hrvatskoga jezika, a neki baš i ne vjeruju puno u njih, posebno ako pitanja nisu „profilirani“. Događa se i to da knjižničari nemaju priliku ili volju ostvariti susrete učenika s književnicima.

Ne znaju što propuštaju jer „građansko čudo“ može se dogoditi samo od sebe učenicima 8. razreda dok ležerno i opušteno u sobi čitaju za lektiru knjigu Nade Mihelčić, *Bilješke jedne gimnazijalke*.

Ta se književnica 13. studenoga 2014. predstavila učenicima osmoga razreda Osnovne škole „Vukomerec“. Teško je reći što smo očekivali, a

još teže predvidjeti što ćemo ponijeti sa sobom nakon školskoga sata provedenog s književnicom.

Priča je potekla glatko. Književnica Nada Milelčić sa senzibilitetom pristupa tinejdžerskim godinama duhovito dotičući problem životne prekretnice. Imajući razumijevanja za dileme mladih slušatelja, odnosno čitatelja, dotakla je sve društvene sfere.

Pokušava nas osloboditi tradicije i predrasuda kao ljudske slabosti i usmjerava nas k vlastitoj providnosti i odabiru. Na primjeru glavne junakinje, koja je u godinama kao osmaši, književnica pokazuje kako tinejdžerica može uspješno svladati obiteljski brodolom i plivati u životnim vodama. Naime, glavnoj junakinji pogibaju roditelji i ostaje sama živjeti u obiteljskoj kući. Brat joj je pomorac, ali je iz daljine uspješno izvodi na pravi put te prati njezino odrastanje.

Razgovorima i savjetima pomaže joj u otkrivanju seksualnosti, u formiranju mišljenja i karaktera.

Rekao je da uopće ne moram srljati u sve to... kako ljudi imaju peh pa znatno ranije sazrijevaju fizički nego psihički... Bitno je da ne počneš spavati bez veze, samo iz znatiželje.

Književnica sportu daje osobito značenje (junakinja trenira košarku), a jasno je da sport negira i potiskuje žalost, jača duh i oblikuje tijelo. Tako glavna junakinja ima pozitivne, sportske uzore kojima se divi i od kojih može samo usvojiti upornost i hrabrost.

Modu također spominje i pomalo se ruga sljedbenicama koje su spremne na sve (pa i vađenje rebra kao poznata američka diva) kako bi im tijelo i struk bili idealne veličine.

Književnica mladog čitatelja dovodi do razmišljanja (zaključka) da lijep izgled nije presudan faktor uspjeha i moći u današnjem društvu, iako se u medijima i društvu mladima nameću suprotna mišljenja.

Ni drogu kao velik društveni problem književnica nije zaobišla jer je to tema njezine knjige *Zeleni pas*. Glavni lik te priče tragično završava pa ne čudi što je priča o ovoj temi doživljena ozbiljno i s puno pažnje.

Književni opus Nade Mihelčić dotaknuo je brojne teme građanskog odgoja. Stil kojim piše krasi uvjerljivost, iskrenost, ironija i humor kojim su priče prošarane.

Učenici naše škole su priče izuzetno dobro razumjeli i usvojili njihove poruke, a učitelji su djela Nade Mihelčić prepoznali kao pomoć u odgoju i odrastanju mladih generacija te u usmjeravanju mladih prema razvoju komunikacijskih vještina i građanskog odgoja.

KRITIČKI PROZOR

Kritike, prikazi, osvrti

Martina Jurišić

DRUGI U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI

Nada Mihaljević. *Andeo plišanih igračaka*. Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, 2013.

Problematika tabu-tema, u posljednjem desetljeću prošloga stoljeća i u novom tisućljeću, postaje neizostavan dio hrvatske dječje književnosti i književnosti za mlade. Iako je bila zakašnjela pojava, u odnosu na stranu dječju/adolescentску književnost, ipak je predstavljala određenu promjenu poetike u hrvatskoj literaturi za djecu i mlade te usmjeravanje književnika na do tada rijetko obrađivane i „neugodne“ sadržaje. Najsnažniji poticaj za oblikovanje fabula utemeljenih na tabu-temama izvanjske je prirode, povezan s ratnim prilikama i promjenama društveno-političkoga ustroja. Pisanje o bolesnoj djeci, djeci s razvojnim poremećajima ili dječjoj smrti nezahvalna je tema zbog koje književnici često prelaze na područje trivijalnosti i groteske (posebno u adolescentskoj književnosti). No,

postoje i oni koji su potonje sadržaje uspjeli obraditi drugačije i zanimljivije. Prije 90-ih godina prošloga stoljeća o tome piše Zlatko Krilić u svojim djelima *Zabranjena vrata* i *Čudnovata istina*, dok je u ovom tisućljeću potrebno istaknuti dvojezičnu slikovnicu Ane Đokić *Školica za Tratinčicu* (2009.) u kojoj autorica na potpuno nekonvencionalan način tematizira problem sindroma Down. Tom se nizu djela usmjerenih na „neugodne“ sadržaje može pridružiti i knjiga Nade Mihaljević *Andeo plišanih igračaka* objavljena u novoosnovanoj biblioteci Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade.

Nada Mihaljević pripovijeda nje započinje *in medias res*, predstavljajući čitateljima protagonista, dječaka Viktora, u trenutku kada saznaje da su se njegovi roditelji odlučili na selidbu iz Zagreba. Kao

i sva djeca i Viktor negoduje oko njihove odluke ne odajući dojam neobična dječaka. No u nekoliko sljedećih poglavlja otkrivaju se dječakovi neobični obrasci ponašanja i razmišljanja koji indirektno upućuju čitatelje na zaključak kako je riječ o dječaku s autističnim poremećajem. Kako radnja odmiče, signali su sve jasniji. Viktor se užasava tamnih stvari pa ne jede čokoladu i ne pije Coca-colu, na tanjuru mu se hrana ne smije doticati, a određeni se rituali ne smiju zanemariti. Istodobno Viktora odlikuje neobična sposobnost pamćenja, brzo rješavanje matematičkih problema te iznimna socijalna i komunikacijska aktivnost.

Gradeći fabulu na preseljenju iz grada na selo, autorica se nastavlja na tradiciju koja je u hrvatskoj dječjoj književnosti obilježena djelima Mate Lovraka i idealističkim prikazom seoske okoline kao i njezina djelovanja na ljudsku prirodu i zdravlje (npr. *Devetorica hrabrih*). Viktor je predstavnik apolonskoga djeteta u 21. stoljeću. Istovremeno je naivan, blizak prirodi i fantastici, a u nekim segmentima i superioran odraslima. Dječakova neobična pitanja, poput onoga o postanku Boga ili o suštini stvari, te razmišljanja povezana s njima svjedoče o njegovom jedinstvenom svijetu, iznimnoj inteligenciji i superiornosti. Život na selu dijelom

mijenja Viktorove obrasce ponašanja jer u kontekstu spomenute poetike idealizacije sela i seoske prirode, kao što je već navedeno, autorica seoskom životu pripisuje iscjeliteljsko djelovanje na pojedinca, pri čemu ne stavlja naglasak na prirodu već na jednostavnu filozofiju seoskih ljudi. Nositelji su te filozofije Viktorovi novi susjedi – dječak Miro i njegovi roditelji, Jakov i Melanija. Oni se u svojem odnosu prema Viktoru bitno razlikuju od njegovih roditelja. Dok je Viktorova majka često frustrirana i na rubu plača zbog njegova ponašanja, Miro, Melanija i Jakov dječakova razmišljanja, osjećaje, postupke prihvaćaju i razumiju te mu pomažu u svladavanju bitnih pitanja. Specifičan Viktorov svijet autorica prikazuje kroz igru i učenje te se time ne usmjerava na izazivanje osjećaja sažaljenja ili na proizvodnju patetičnih situacija. Jednako kao i Ana Đokić u slikovnici *Školica za Tratinčicu* i Nada Mihaljević u svojoj priči o autističnom dječaku prikazuje svijet drugih tako što neutralizira Viktorovu drugost prikazujući ga prvenstveno kao dijete s dječjim problemima.

Tekst je usmjeren na Viktorov pokušaj prilagodbe „običnom“ životu i razumijevanju svijeta i stvari koje ga okružuju. Opisujući svijet sadašnjeg trenutka s naglaskom

na igru i učenje autorica uspješno izgrađuje dječju okolinu kojom se ne usmjerava isključivo na dječakovo stanje već na njegove izvanredne sposobnosti koje ga čine posebnim. Iako se u opisu seoskoga života, kao i Viktorove prirode, u određenoj mjeri nadovezuje na tradiciju Mate Lovraka, roman ne promiče klišeizirani i ideološki diskurs, već je usmjeren na različite filozofije života koje glavni protagonist pokušava pomiriti sa svo-

jim specifičnim viđenjem svijeta. Uočljiv je nedostatak romana uvođenje religioznih motiva koji se u kontekstu radnje čine suvišnima. *Andeo plišanih igračaka* roman je koji se može uvrstiti u niz uspješnijih tematiziranja tabu-tema bez trivijalnih elemenata, zbog čega i završava kao nagovještaj daljnje Viktorove borbe i usklađivanja izvanjskoga sustava razmišljanja s vlastitim jedinstvenim svijetom.

Ema Mrkobrad

ODRASTAO KOJI UČI, ALI I SAM BIVA POUČEN: SPONTANA PRIČA O TINI I TATI

Zoran Pongrašić: *Tata i Tina*, Knjiga u centru, Zagreb, 2013. 52 str.

Nova knjiga Zorana Pongrašića, lektirnog i nagrađivanoga autora koji piše i dječju i nedječju književnost, neobična je knjižica u dijaloškoj formi: razgovor oca i kćeri koji nije igrokaz, nema pravu dramsku strukturu, ne strukturira koherentnu naraciju niti uspostavlja vizualno-tekstualno jedin-

stvo karakteristično za slikovnicu. Ogoljelost dijaloga, duhovita intonacija i izvrsne ilustracije tvore zanimljivo čitateljsko iskustvo: zanimljiva konverzacija dvaju različitih svjetova u čijem se sudaru generira suptilan humor. Bitne su sastavnice ovog dijaloga tolerancija, strpljivost i nastojanje da se

ovlada vlastitim emocionalnim reakcijama u situaciji trajne omećenosti dječjim nemirnim duhom. Tina je djevojčica čiji razbuđeni um i radoznalost ne dopuštaju da utone u san. Ona je alergična na dekiću, voli svoje prijatelje jednako koliko i neprijatelje i smatra ih podjednako važnima. Ne voli Luciju koja uvijek zauzme najbolje mjesto u autobusu kada idu na izlet. Vjeruje da se prije spavanja najprije treba odlučiti što želiš sanjati, pa onda to i sanjaš. Nije joj jasno jesu li bogati ako nemaju jedrilicu kao Filip. Ne sviđa joj se što u raju nema niti jednog televizora. Deda Ivica ju je naučio micati ušima, a od toga nema korisnije stvar i jer čitati može svatko, a micati ušima ne može. Zanima ju što to znači "savršeno" i zašto se ne može reći da je deda Ivica savršeno razbio naočale ako ih je razbio toliko dobro da se više nisu dale popraviti.

Što se događa u trenutku kada tata malu Tinu otprati na spavanje? Kako tata gasi svjetlo, tako se u Tini budi nemir. Ne može spavati jer je alergična na dekiću, prevrće se, puše, kašljuca... smeta joj mrak. Nakon što su si nekoliko puta poželjeli laku noć, Tina nastavlja s pitanjima i njezino se duhovito propitkivanje nastavlja do kraja knjige. Tinina naivnost, otvorenost i upornost otvaraju razna pitanja koja su tek naizgled

banalna. KomPLICIRANE paradigme pomoću kojih odrasli tumače život u neumornom zapitkivanju male Tine postaju ironične i nedovoljne. Osobito je zanimljivo što se u tekstu ne razvija odnos autoriteta odrasloga nad djetetom. Dijete ima autonomni svijet čija su pravila i principi također autonomni, a glavna su mu strategija kojom raspolaže u odnosu prema svijetu odraslih pitanja, jednako misaono provokativna koliko i jednostavna. S druge je pak strane umorni tata koji, u susretu sa znatiželjnom i nepotkupljivom dječjom logikom, mora preispitati vlastiti svjetonazor: on prihvaća poneko dječje gledište, nastoji dati točne informacije, no nužno povremeno ostaje nedorečen i zbunjen. Njegov je umor vrlo vješto iskorišten kao katalizator dječjega brbljanja: otac svaki put ispočetka biva vješto uvučen u konverzaciju, čime se povlašćuje dječja umješnost i naglašava slabost odraslog u odnosu prema simpatičnom, izravnom i hrabrom djetetu.

Zoran Pongrašić svestremen-sku temu – odnos roditelja i maloga djeteta – vrlo vješto strukturira. Predočena je pozitivna slika oca kao roditelja koji uči, ali ne odbija da i sam bude poučen. Tata koji sluša i daje odgovore poštujući granice dječje mašte, ne destruirajući dječje „mitove“ – poput onoga o djedu Božićnjaku koji, u tatinoj

interpretaciji katkad nema dovoljno vremena da svoj djeci kupi darove pa mu tada pomažu roditelji koji kupnju obave umjesto njega. Ovaj simpatični tekst dobiva na "ljupkosti" i time što su u prvom planu stvari promatrane dječjim "nevinim okom".

U ovoj knjizi ne naglašava se odgojna funkcija: iz ovoga dijaloga o odgoju više mogu učiti odrasli. Nadalje, pored poučne i odgojne funkcije afirmira se i čitalački užitek koji se postiže duhovitošću, zaigranošću i toplinom dijaloga. Dinamičnost neprestanih pitanja i svježina dječjih ideja drže nas "budnima" i zainteresiranima od početka do kraja priče. S druge je strane tatino "kritičko oko" koje daje potrebnu protutežu dječjoj nerealnosti, što ovu knjigu čini još zanimljivijom. Imamo odraslu osobu koja se ne podsmijehuje dječjem neznanju već ga prihvaća, propituje sebe i daje potrebne odgovore, ali nerijetko i prepušta djetetu da ostane pri onome u što ono vjeruje – kao prinos dobrobiti djeteta, ne želeći narušiti ravnotežu u njegovu malenom svijetu, od čijih alogičnosti nitko nema štete. Taj blagi pristup odrasloga prema djetinjem afirmira posebnost djeteta i dječjega, osobito onoga tipa razmišljanja koje bismo označili oznakom nonsens. Tako mala Tina vjeruje da ljudi kada umru,

idu prvo u zemlju pa zatim liftom u nebo, jer je "nebo jaaako visoko", pa bi ih boljele noge da idu stepenicama. Rastužuje ju kada sazna da na nebu nema televizora, pa tako jadni umrli ne mogu gledati spužvu Boba. Ove se dječje misli primaju s razumijevanjem i oprezom. Postavljajući pitanja tata Tini ostavlja prostora za razmišljanje, uvažava njezine poglede i besmislena objašnjenja, ubacuje pokoju ispravku ali trajno zadržavajući njihovu ravnopravnost.

Ovo je izvrsna knjiga za djecu jer ne postavlja odraslu osobu kao neosporivi autoritet niti kao sveznajućeg provoditelja krute discipline. Pristup je liberalan, otvoren i iskazuje veliku simpatiju prema bezazlenom dječjem nemiru i navali radoznalosti kod djece u razdoblju kada uviđaju suprotnost svoje logike naspram logike odraslih. U prvi je plan postavljen dječji svijet kao onaj ispravan, "bolji": mala Tina smatra da njezin tata ne razumije ništa i kako bi mu najpametnije bilo da krene s njom u vrtić, "kada ga već fakultet očito nije naučio mnogim stvarima za koje ona zna". Slobodu i suvremenost ove priče možemo tumačiti i s obzirom na prisutnost očinske figure kao dominantne. Prisnost, toplina, nježnost i razumijevanje kao i odvajanje vremena za uspavljivanje djeteta više ne pripadaju isključivo mamama.

Dječji jednostavan um tjera na propitivanje vrijednosti u životima odraslih. Zato je ova knjiga, koliko god bliska i zanimljiva djeci, korisna i odraslima. Nekim teškim životnim pitanjima Tinin pogled daje lakoću i humor. Ovdje je dijete u ulozi "učitelja", dijete je ono koje podučava odrasloga svojoj logici. Isto tako dijete zatječe odrasloga u neznanju na obostr-

no iznenađenje. Do izražaja dolazi i djetetova jednostavnost i pro-nicljivost – Tina ne popušta kod tatinog „izvlačenja“ već zahtjeva iskrene odgovore. Postavljanjem jednostavnih pitanja može se doći do bitnih odgovora, ali tek s napuštanjem obrasca razmišljanja odraslih moguće je do njih doprijeti. Jedino što trebamo znati jest postaviti pravo pitanje, baš kao Tina.

Neda Novosel, Dubravka Zima

BONTON ILI KAKO DA NE PRISTANEM(O) NA RODNU STE-

REOTIPIZACIJU U KRATKOJ LEKCIJI

Zvonimir Balog. 2013. *Bonton 3 kako da ne postanem klip/ica u 100 lekcijica*. Zagreb: Mozaik knjiga. 256. str.

Zvonimir Balog svoje je savjete o lijepom ponašanju prije prvoga uknjiženja 1986. objavljivao u prostoru dječjega časopisa, pa je podnaslovna brojka (100 lekcijica), kao i periodično izlaženje i prostorno ograničenje u časopisnom kontek-

stu, svakako strukturiralo i ton, a rekle bismo, donekle, i sadržaj tekstova. Prva knjiga *Bontona* objavljena je 1986. u nakladi Mladost, a od 2013. *Bonton* izlazi u Biblioteci „Zvonimir Balog za mlade“ nakladnika Mozaik knjiga. Nakladnik

je ovu, kao i druge srodne biblioteke, paratekstualno, peritekstualno pa i epitekstualno usmjerio autor-ski, pri čemu nam se zanimljivima čini kolebanje ili čak dvojnost oko konceptata autorskoga i ideje klasika hrvatske dječje književnosti te načelnoga tržišnog usmjerenja bibliotečne i nakladničke koncepcije. Balog je tako u peritekstovima u knjigama u seriji predstavljen u kontekstu ambivalencije ludičkoga i ozbiljnoga: ludičko je naglašeno u autorskom (Balogovu) tekstu na klapnama knjige apostrofiranjem alternativnoga i nekonvencionalnoga životnoga stila kao i neuklapanja u reprezentativnu kulturu, dok je ozbiljno rezervirano za nepotpisanu bilješku o piscu u kojoj se navode službene ovjere Balogova književnoga rada: nagrade, priznanja, kanonizatorski procesi, lektirno polje i drugo. U tom smislu, mogle bismo reći da peritekstualna strategija barem djelomice usmjerava horizont čitateljskoga očekivanja, kako u kontekstu književnoga kanona hrvatske dječje književnosti, tako i u kontekstu humorističnoga ili relaksiranoga odnosa prema vlastitom književnom sadržaju kao dominantne Balogova književnoga rukopisa.

Sadržajno i strukturno Balog preuzima model normativnoga, upućivačkoga teksta priručnika za lijepo ponašanje; u hrvatskoj dječjoj književnosti odrasli autori već

sredinom 19. stoljeća pišu i objavljuju za djecu takve modelativne knjige. Ako je uobičajena definicija formalnih bontona priručnik s pravilima za lijepo ponašanje radi ugodnijega privatnoga i javnoga života, onda možemo reći da su neformalni Balogovi bontoni osobni, osebujni savjeti (ideje, prijedlozi, primjeri, rješenja) za odraštavanje (naravno i za ponašanje) kao i za ugodniji privatni i javni život. Možda upravo zbog savjeta, a ne nametanja pravila, autor za podnaslov svojih bontona odabire: *kako da ne postanem klip/ica u 100 lekcijica*. Autor na njemu svojstven humorističan, hiperboličan, satiričan i ironičan način želi ukazati na moguće pozitivne razloge za prihvaćanje lekcijica, a da sam izbor želi (ili barem pokušava) ostaviti čitateljici ili čitatelju (svakako više čitatelju, premda podnaslov apostrofira i moguću čitateljicu).

Kao što nepotpisan autor ili autorica predgovora primjećuje, prva su se dva bontona većinski bavila pitanjima tijela, dok se posljednji bonton uglavnom orijentira na pitanja duše (ozbiljnije i teške teme). Od prethodnih se knjiga *Bonton 3* razlikuje i po uvođenju mudrih misli i poruka, poznatih i anonimnih autora, većinski smještenih unutar maštovite, ali i kompleksne, izazovne strukture rječitih ilustracija Ninoslava Kunca. Sve se izreke, na

neki način, odnose na teme naslova unutar zadanih poglavlja *Bontona*. Dakle, u ukupno se sedam razno-likih poglavlja, nadopunjenih sa sedamnaest Kuncovih ilustracija, smjestilo sto Balogovih lekcijica.

U prvom poslovičnom (prema engleskoj posloviци koju autor spominje) poglavlju „Nitko nije uvijek pametan osim budale“ autor daje praktične savjete koji mogu biti vrlo korisni u svakodnevnom životu i komunikaciji, naravno, uz savjete fizičke i higijenske prirode. Čini nam se, međutim, da je u tom kontekstu autor barem ambivalentan, ako ne i proturječan, kada tematizirajući tjelesne nedostatke poručuje kako ih ne treba skrivati, već dapače ponositi se njima; no, dok tješi „slona“, čini se da „klempu“ na kraju ipak baca u očaj: „I na kraju krajeva, kad već svatko mora imati nadimak, bolje da ti daju ime slon ili konj, nego da ti kažu klempo ili seronja“ (15).

Drugo poglavlje, tematski najkompleksnije, nosi naslov „Karika u nosu govori tko su“. U tom poglavlju jedno je od tematskih čvorišta nasilje među djecom i mladima, konkretno kontekstualizirano stvarnim slučajevima Luke Ritza i Josipa Klasnića, uvodeći tako u dječju i adolescentsku književnost predodžbe i motive koje tradicionalno ne percipiramo kao njezin sastavni dio. Balogovo usmjeravanje i zalaganje za nenasilje čitamo

i u kontekstu njegove antiratne i antinasilničke poetike prisutne u njegovoj dječjoj poeziji, ali i u kontekstu koji nam se za balogovsku poetiku čini novim, a to je aktualizacija ili čak politizacija dječjega književnoga prostora, pri čemu se politizacija ovdje, dakako, ne odnosi na prostor političkoga i političara rezerviran za nedječju kulturu i populaciju, nego na politično kao opće i zajedničko koje u ovom slučaju postaje i dječje. Kao mali *intermezzo* među teškim i ozbiljnim temama dolazi treće kratko poglavlje: „A ti, kako si ti? Izvrstan ti dan!“ Možemo, slijedeći autorov stil, reći da se ovdje autor bavi (i zabavlja) svim vrstama odgovora na sve vrste „kakosiupitivača“ i raznih pozdravljača, a kao što sam naslov govori, predlaže čak zamjenu pozdrava dobar dan s izvrstan dan!

Četvrto se poglavlje „Živjeti iz ljubavi prema životu da se mjuzikl života ne pretvori u dramu“ bavi pitanjem sadašnjega, prošloga i budućega života i životnoga cilja, rješavanjem problema, povjerenjem, vlastitim greškama, nezadovoljstvom, neraspoloženjem, lijenošću, razmaženošću, odnosno savjetima za život u savjetima za odrastanje. Smijeh, vedro lice, zagrljaj, rješavaju mnoge probleme, a posebno je pohvalno što autor ustraje u savjetu za povjeravanje prijateljima, pa i psihijatrima (jer nije sramota!)

da ne bi sve ono što ostavljamo u sebi kada se nataloži zaštopalo naš dimnjak, što autor, prema Freudu, slikovito objašnjava.

Tabuiziranu temu smrti u petom poglavlju „Oni koji su otišli nisu posve nestali“ autor obrađuje u svojem prepoznatljivom stilu s porukom: čuvajmo život! koja odjekuje cijelim poglavljem. U poglavlju se posebno ističe jedan od naslova: „Dići ruku na sebe“, u kojem autor prezentira razloge zbog kojih nitko ne bi smio pomišljati o samoubojstvu.

U predzadnjem poglavlju „Ima li Boga“ autor supostavlja filozofiju i zdrav razum, sugerirajući da je potonji ispravniji: ono oko čega se filozofi spore, „obični ljudi znaju od davnine“ (197): riječ je o sveprisutnosti Boga u prirodi i svemiru. Ipak, ovo je poglavlje, za razliku od ostalih, izravnu sugestivnost donekle supstituiralo poetičnošću, ostavljajući tako prostora da se autorov nedvojbeno afirmativan odgovor na naslovno pitanje shvati i kao poetičko/poetsko rješenje. U zadnjem, sedmom poglavlju naslovljenom „Seksualni amateri“, to se, međutim, radikalno mijenja. U uvodnom dijelu ili predgovoru knjige „Riječ dvije o knjizi“ anonimni predgovarač objašnjava da se autor u završnom poglavlju „posvećuje i toliko problematiziranom seksualnom odgoju ukazujući, na humorističan

način, na njegova skliska mjesta i neuralgične točke“. Takozvani seksualni odgoj kod autora se odnosi prije na nastavu prirode i društva ili biologije u školama, iako se prema predgovoru, čini se, nazire aktualna, dnevno-politička problematika zdravstvenoga odgoja, preciznije jedna od tema koju zdravstveni odgoj obrađuje kao spolnu/rodnu ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje i teme vezane uz to, od kojih je jedna i „emocije u vršnjačkim odnosima“. Usprkos predgovornom obećanju, problem adolescentske seksualnosti ne obrađuje se cjelovito, nego samo u kontekstu nerealizirane muške adolescentske seksualne žudnje. Cijelo se poglavlje zapravo bavi nastojanjem muškoga adolescenta da se seksualno realizira i njegovom frustracijom zbog neuspjeha, sugerirajući tako i samu žudnju, ali i neuspjeh. U tome se kontekstu spominje i muška masturbacija, interpretirana prilično proturječno, premda u završnici pozitivno, no artikulirano autoritetom odrasloga („dopuštam ti voljenje sama sebe u nedostatku bolje prilike, diraj se ako baš moraš“ 248–249), no osnovna intonacija, rekle bismo, prilično pouzdano odražava i podržava histeriju, proturječja, tabuiziranje i društvenu frustraciju povezanu s diskursima o adolescentskoj seksualnosti.

Bonton 3, kao i prethodni savje-

ti u borbi protiv svih loših i nepoželjnih navika i oblika ponašanja u prethodne dvije knjige, stilski je ponajprije obilježen humorom („Kako pomoći onome kome sve ovce nisu na broju? Može ga se pričekati da ih još jednom izbroji, ne treba odmah s njim prekidati svaku vezu. Lako je moguće da se pobrojio. Može se organizirati potjera za ovcom koja nedostaje. Ako se ovca ne javi, to je znak da ju je nešto razderalo u trenutku dok je vlasnik na uglu prodavao zjake“ (68)), čak i ironijom („U velikoj su modi karike, lanci i zakovice, kojima se golema masa svjetskih nezadovoljnika svojim izgledom pokušava premetnuti u plehnate vitezove, rosfraj kraljevine i »čavel v glavu« frajere“ (94)), satirom („Tražio si m m menstruacija. Ali te riječi u toj enciklopediji jednostavno nema. Nema ništa ni o piscu ovih redaka, bivši ministar ga je kaznio, jer se je javno usudio kritizirati ministrovo pušenje i ruke u džepu“ (235) ili „Ako ćeš i ti imati slabu ocjenu iz hrvatskoga, u najgorem slučaju moći ćeš postati hrvatski književnik ili političar“ (77)), štoviše i hiperbolama („Osim brade koja raste ženama s viškom muških hormona, žene briju ruke, noge, pazuha, trbuh i sve dijelove na kojima rastu dlake. Dakako, one zanemaruju istinu da to što se više briju, da to dlake jače rastu“ (87)), ponekad i presugestivnošću („Ako misle da

su bez dlačica tako privlačnije, tada kao predstavnik muškog roda moram jasno i glasno reći da nisu... Obrijane i depilirane žene i djevojke djeluju kao da nisu od krvi i mesa, nego od plastike“ (87)). Isto autor čini i sa savjetima „za krizne situacije“ (panika, ismijavanje, sve vrste poraza, problema), ali na ozbiljnijim i težim temama i autorov stil poprima ozbiljniji prizvuk.

Neformalnost, pa zato i specifičnost ovoga bontona u usporedbi s formalnim bontonima jest implicirana interaktivnost knjige, ili, rekle bismo, njezina sugestivnost. Naime, autor ispituje čitatelje, predlaže da sami potraže odgovor ili razmisle o odgovoru ili pak mogućim odgovorima i savjetima, nudeći, dakako, i svoje (odgovore i savjete). Dok spomenute neformalnosti s početka teksta, kao i ove upravo spomenute, idu autoru u prilog, ima nekoliko skliskih mjesta na kojima se pitanje bontona pokazuje kompleksnijim teorijskim zalogajem.

Ponajprije, usprkos impliciranoj i naglašavanoj ležernosti u odnosu pisca prema čitatelju, upravo struktura bontona, priručnika o lijepom ponašanju, reproducira ishodište, temeljni postulat dječje književnosti: ono što Maria Nikolajeva naziva etonormativnošću. Odrastao je taj, elaborira Nikolajeva, koji postavlja normu i koji, kolokvijalno rečeno, ima pravo. Odrastao je taj

koji posjeduje znanje, dijete je ono koje je, gotovo isključivo, pasivan primatelj znanja. Dječja je književnost temeljno komunikacija obilježena odnosom autoriteta, a ne ravnopravnosti kao što je to slučaj s ne-dječjom književnošću. Balogovsko relaksiranje takve pozicije duhovitošću i hiperbolizacijom, pa i naglašenom komunikativnošću, ne mijenja činjenicu autorske pozicije autoriteta koji savjetima i odgovorima, koliko god duhoviti bili, usmjerava i upućuje djecu čitatelje. Čitatelje, pritom, u ovom slučaju ne spominjemo s njihovim mocijskim parnjakom, i to zbog razloga koji vidimo kao drugo, premda možda i puno važnije, sklisko teorijsko mjesto ove knjige. Riječ je o „klipanicama“: one su apostrofirane u podnaslovu knjige i kao takve, sugerira se, implicirane i kao čitateljice. One, međutim, u knjizi ne dobivaju odgovarajuću autorsku pozornost; upravo suprotno, žensko je u ovoj knjizi gotovo posve svedeno na razinu muškoga pogleda, onoga što se objektivizira i procjenjuje pogledom drugoga. Posebno je to naglašeno u posljednjem poglavlju „Seksualni amateri“, u kojem se ženski rod tretira isključivo kao „prva prilika“ i seksualni objekt, gotovo čudovište u pitanju seksualnoga ponašanja. Djevojčice/djevojke i žene, ne samo u ovom poglavlju, nego i u knjizi u cjelini, postavljene

su samo u tradicionalnu dihotomiju muške i ženske prirode: žene su povezane uz kuću i odgoj, a muškarci uz posao i javni život, djevojčice su one koje trebaju zaštitu, dječaci su oni koji štite. *Bonton 3*, kao logičan nastavak *Bontona 1* i *2* u kojima su ženska odjeća i izgled ženskih nogu/ženskoga tijela nedvosmisleno i isključivo artikulirani kao objekt muškoga pogleda, a žensko ponašanje kao iracionalno i ponašanje drugoga, sugerira da je „klipanica“ u podnaslovu samo formalnost. Ako su u knjizi djevojčice u ulogama simpatija, prelijepih stvorenja, lijeka za dječake na koji se posebno pazi ili s druge strane u ulozi obrijanih i našminkanih klaunova i drolja ili pak nepredvidivih i higijenski ili vizualno zastrašujućih mogućih seksualnih partnerica, nije, čini nam se, hiperbolizirano čitati taj diskurs kao objektivizaciju ženskoga, koju paratekstualna podrška i kanonizatorski procesi dodatno potvrđuju.

Ovaj je problem, čini nam se, element spomenute etonormativnosti koja je u knjizi povezana i s pozicijom autoriteta, društvenoga i književnoga. U *Bontonu 3*, čak možda i više nego u prethodnim knjigama, osjeća se pohranjena i sačuvana konzervativna, čak i vremenski udaljena pozicija implicitnoga autora s kojom je sve teže poistovjećivati bitno kontekstualno različite i novije generacije djece i mladih.

Marina Gabelica

KRAJNJE JE VRIJEME ZA POEZIJU

Nada Zidar-Bogadi. 2014. *Plavi san – izabrane pjesme*. Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, 71 str.

U vremenu kada kuloarima kruži vijest da se poezija ne objavljuje, prije svega zbog loše prodaje, zagovornicima i ljubiteljima pjesničke riječi iznimno je zadovoljstvo svjedočiti trenutku kada nam jedna od naših suvremenih književnica podari pjesničku zbirku. Zbirka pjesama *Plavi san* Nade Zidar-Bogadi prošle je godine ugledala svjetlo dana i potvrdila da je riječ o autorici koja stvara poeziju za sve generacije. Riječ je o zbirci pjesama koje je autorica sama pomno birala – mnoge od njih već su godinama objavljivane u drugim publikacijama, a sada su, riječima autorice, napokon pro našle svoju „kuću“.

Nada Zidar-Bogadi u književnom je svijetu poznata kao pjesnikinja, prozaistica i dramska spisateljica čija su djela uvrštena u brojne antologije, zbornike,

čitanke, dječje časopise i lektiru. Uz modernu basnu (*Sretni cvrčak* 1996), fantastične priče (*Marsovac iz moje ulice*, 1996), realistične pripovijetke (*Kiša je moja prijateljica*, 1997), poetsko-prozne priče iz prirode (*Lopoč priče*, 2003), maštovite slikovnice i igrokaze, ova je autorica suvremenu hrvatsku književnost posebno obogatila svojim poetskim zbirkama (*Mjesečev sin*, 1984, *Nikad bliže Mjesecu*, 1992, *Šešir pun mjesecine*, 1994, *Sudbina ruže*, 1997). Spomenimo kako je riječ i o haiku i senryu pjesnikinji koja je uvrštena u *Antologiju hrvatskog haiku pjesništva* Vladimira Devidéa (1996.) i svjetsku antologiju haiku poezije Williama J. Higginsona (*Haiku World – An International Poetry Almanac*, 1996.).

Nada Zidar-Bogadi književnica je čiji je pjesnički dar rano prepoznat i valoriziran brojnim

objavama u vrsnim antologijama i zbirkama poezije. Usprkos tome, te usprkos činjenici da njezina poezija živi s djecom koja je generacijama čitaju u svojim čitankama i dječjim časopisima, neke od pjesama ove autorice čekale su punih trideset godina da bi napokon izašle u samostalnoj zbirci.

Zbirka *Plavi san* sastoji se od tri ciklusa. Prvi ciklus sačinjava šest pjesama koje su se pojavile u prvoj autoričinoj knjizi poezije *Mjesečev sin*, objavljenoj 1984, u vrijeme kada je autorica bila još apsolutica na Filozofskom fakultetu. Drugi se ciklus sastoji od dvadeset i jedne pjesme koje su prvotno pripremljene za nikada objavljeni rukopis *Čaj od šimširovine*, 1983. godine. Zanimljivo je spomenuti da je taj rukopis 1986. nagrađen na natječaju za poticanje suvremenoga književnog stvaralaštva, ali svejedno nije naišao na izdavača koji bi bio voljan „riskirati“ objavljivanje poezije. Treći ciklus, *Plavi san*, po kojemu je zbirka i dobila ime, sastoji se od osamnaest pjesama koje su tijekom godina objavljivane u recentnim publikacijama.

Zbirka je obogaćena zanimljivim prilogima – na kraju knjige nalazi se popis pjesama iz pojedinačnih ciklusa s informacijama o tome gdje su sve do sada objavljene. Također, uz bilješku o autorici i ilustratorici, nalaze se i kritički

prilozi Jože Skoka i Dalibora Cvitana koji govore u prilog izvrsnosti ove autorice.

Iako se iz geneze nastanka zbirke *Plavi san* može iščitati da se između vremena nastanka pojedinih ciklusa nalaze čitava desetljeća, promatrajući zbirku kao cjelinu, možemo uočiti da je autorica već od ranih dana pronašla svoj izričaj i ostaje dosljedna specifičnim pjesničkim preokupacijama. Upravo iz toga razloga, tri cjeline uspješno se stapaju i sačinjavaju jedinstvenu zbirku.

U zbirci se nalazi cijeli niz impresivnih sličica prirode u njezinom čistom, ruralnom svijetu (*Proljetni dan*, *U zelenim očima proljeća*, *Snježna ptica zime*) ili u svijetu koji je ovoj Zagrepčanki bliži – u takovim pjesmama autorica donosi djeliće urbane prirode koje je uspjela izdvojiti iz užurbana grada. U njima se krošnje dodaju ptičjim cvrkutom kao loptom, a u travi maslači sjaje kao zvijezde (*Proljeće u Zagrebu*), ujesen kestenje zamiriši ulicama (*Jesen kakvu poznajem*), a zimi magla liježe u krilo Savi (*Zima u gradu*). Posebna se naklonost osjeća prema moru za koje autorica i sama kaže da ju je opčinilo: „(...) kad sam prvi put vidjela čudesno modru morsku ravnicu protegnutu do zvijezda, znala sam da će baš to zauvijek biti pejzaž moje duše“ (iz Bilješke o

autorici, str. 62). Riječ je o pjesmama (*More i ja, licem uz lice, Mjesec i more, Zagrljaj* – posvećen žrtvama tsunamija, *Oluja na moru*) i metaforičnoj autobiografskoj pjesmi *Plavi san*, u kojima se možda ponajviše osjeća da je riječ o pjesnikinji koja je ovladala vještinom haikua – iako u ovim pjesmama zadržava tradicionalnu pjesničku formu, u nekoliko rimovanih katrene vezanoga stiha, autorica uspijeva prizore oko sebe pretvoriti u bogate, zgusnute pjesničke slike.

Premda je autorica svoj haiku pripremila za neku drugu zbirku, srž haiku pjesništva ističe se u gotovo svim pjesmama u kojima dodiruje svoje najmilije teme (možda najviše naglašeno u pjesmama *Dijete i more, U zelenim očima proljeća, Moj dom, Pjesma za zelenu boju i vjetar*).

Zaljubljenica u prirodu piše i pjesme o njezinu očuvanju, no pritom ne koristi parole koje bi možda bolje odgovarale prozi. Ustrajnošću pjesnikinje, ona stvara realistične slike suvremenog svijeta koje, u kontrastu s nizom pjesničkih bisera u zbirci kojima se dočarava ljepota prirode, čitatelja potiču na razmišljanje. Tako na primjer u pjesmi *Zimska tema* šaljivo obrtanje na kraju urbanog čitatelja ne ostavlja ravnodušnim: *danas su Snjegovići sivi, / ali to zimsku igru ne kvvari. / A možda će*

se jednom praviti / umjesto Snjegovića – dimnjačari!

Ideju o umjetnom životu naspram života u skladu s prirodom, autorica nastavlja u pjesmi *Sobna jela* u kojoj promatra jelu oko koje *leptiri / ne igraju lovice* i koja *Srnu nikad vidjela nije, / ne zna što su to ptice*. Pjesmu zaključuje stihovima *Meni svejedno ne silazi s uma / misao da joj nedostaje – šuma!*, mislju koja možda ponajbolje mladim generacijama može poslužiti da razmisle o neprirodnosti izdvajanja živoga bića iz njegove prirodne okoline. Problematiku suvremene stvarnosti nastavlja u pjesmi *Umjetna pjesma* u kojoj se bavi idejom o simulakri gdje tvornički proizvedene biljke, životinje i hrana postupno zamjenjuju one stvarne, a na kraju pjesme dodaje zanimljivu opasku *Možda je i Mjesec – umjetan!*

Način na koji autorica prilazi ekološkim temama u svojim pjesmama načelno je uvijek pozitivan. Poruka o važnosti očuvanja prirode proizlazi iz veličanja prirode te kontrastiranja prirodne ljepote i one koja to nije. Uporabom humorističnog obrata, radije no didaktičnom porukom ili kritikom, kontrast se dodatno pojačava. Rezultat takovih postupaka jest u angažmanu čitatelja da razumije „između redaka“. Za takvo pak čitanje nije potrebno mnogo; zaljubljenost u prirodu koju je autorica

upravo probudila u nama svojim odama prirodi, nagnat će čitatelja da intuitivno zamjeri narušavanje te idiličnosti. Tako u posljednjoj pjesmi zbirke *Dar bari*, autorica govori kako su stari gospodari (ljudi) „poklonili“ bari i njezinim stanovnicima – žabama, svoj ostarjeli hladnjak i oronuli štednjak. Pjesnikinja za ovaj problem nalazi rješenje u humorističnom antropomorfiziranju žaba koje će si *na štednjaku kuhati čaj i kavu* ili koje bi mogle kad sunce jače zagrije, *u hladnjaku (...) odspavati*.

Misaonost autoričinih pjesama proizlazi iz navedenih kontrasta koje čitatelj treba razaznati, ali se i konkretno pojavljuje u pjesnički bogatim stihovima koje čitatelja posebno nadahnjuju. U tim pjesmama čitatelj može biti berač zvijezda koji *hoda s glavom u oblacima / a u sebi – svemir nosi!* (*Berač zvijezda*) i sijač priča koji svijetom sije priče i smijeh (*Sijač priča*), koji je radoznao *Netko i jedna nova zvijezda / u prostoru što svjetluca!* (*Dijete pred morem*).

U pojedinim se pjesmama osjeća utjecaj vitezovske poetike što možda nije neobično s obzirom da je Nada Zidar-Bogadi diplomirala upravo na poeziji Grigora Viteza. Utjecaj ovoga pjesnika prožimlje se s utjecajem balogovske i paljetkovske poetike pa tako nastaje niz pjesama u ludističkoj maniri

u kojima se dijete poziva na igru i istraživanje (*Sijač priča*, *Sakupljačima leptira*, *Kad je moja seka čarala*, *Igra skrivača* i dr.). Među ovim se pjesmama ističu one u kojima se pjesnička igra temelji na nabravanju i smisaonom poigravanju koje nalikuje usmenim tvorevinama u obliku izmišljalice i nabraljalice (*Čaj od šimširovine*, *Večera za dvoje*, *Prilog u obliku pjesme*).

Pjesnikinja pretežito ostaje vjerna tradicionalnom obliku stiha; u pojedinim pjesmama oživljava i tradicionalne animalističke motive (*Janina mačka*, *Ljubomorna mačka*), a u drugima se otvara prema suvremenim motivima iz svakodnevnice (*Zaljubljeni tramvaj*, *Da kompjutori mogu sanjati*). Autorica motivski otvara svoje pjesme za brojne impulse i impresije iz prirode i svijeta oko nas, svakoj pjesmi dodajući osobni pečat. Taj bismo pečat po-najbolje mogli opisati kao poetsko-misaoni: svaka je pjesma ove zbirke sačinjena od pomno biranih riječi koje se, čitajući ih glasno, kotrljaju na npercima poput Sunca u pjesmi *Sunce za doručak* (*Svaki put kad kažem SUNCE / ko da su mi usta puna voća. / Najslađi kolač ni upola nije / k'o što je ta slatkoća.*). Istovremeno, u svakoj su pjesmi ove zbirke kondenzirane misli koje vješto sažimlju bit stvari, misli i osjećaja.

Riječ je o zbirci pjesama vješte pjesnikinje koja, parafrazirajući

stihove pjesme *Mjesečev sin*, riječima primiće planine i mora, koja razumije tajni jezik leptira i daljine koje šute. Pjesničko umijeće ove antologijske pjesnikinje čini ovu zbirku kolažom pjesama za svaku dob – djeci i mladima pokazuje kako svijet promatrati pjesničkim očima, a odrasle na to podsjeća.

Riječ je o jednoj od onih knjiga koje se mogu pročitati u jednome dahu, ali za duboko razumijevanje zahtijevaju ponovno čitanje, redak po redak, uz zastajanje nad stihovima koji nas posebno dirnu – baš kako bi se poezija i trebala čitati.

Promocija zbirke *Plavi san* održala se u studenom 2014. godine u prostorima Hrvatskog centra za dječju knjigu. S obzirom da se publika, uglavnom sačinjena od djece, skupila mnogo prije vremena početka promocije, promocija je započela nešto ranije. Indikativno, započela je pet minuta do dvanaest sati. Kažemo indikativno, jer doista, bilo je krajnje vrijeme da *Plavi san*, zbirka pjesama ove antologijske autorice, izađe na svjetlo dana i susretne svoju publiku kojoj je, možda više nego ikada prije, dobra poezija – potrebna.

Karol Visinko

CRTICE IZ DJEČJEG I UČENIČKOG ŽIVOTA

Božidar Prosenjak. 2014. *Svjetlo koje se ne gasi*.
Zagreb: Alfa.

U potrazi za tekstovima koji pridonose umjetničkom oblikovanju stvarnoga dječjega svijeta o svim prevažnim trenucima djetetova života, ova zbirka crtica Božidara Prosenjaka opravdano nalazi ugledno mjesto. Dijelom stoga što je dvadeset i jedna crtica iz auto-

rova života izvrsno svjedočanstvo jednoga, umnogome nažalost minuloga vremena (osobito glede obiteljskih vrijednosti), unekoliko nasreću nadiđenih uvjeta (razvidnih u opisima tadašnje tehnologije, ali i primjena nekih odgojnih mjera). Dijelom stoga što su pri-

kazane zgrade i nezgode opletene mislima i maštanjima prepoznatljivim i u životu današnjih predškolaca i školaraca. Dijelom i stoga što su svi prikazani sadržaji sljubljeni s izrazom razumljivim djetetu, bogatim u svojoj slikovitosti i prenesenu značenju te razvijenim u svojoj sažetosti.

Naslov *Svjetlo koje se ne gasi* i autorov pristupni tekst *Djetinjstvo bez mraka* jasno određuju temu zbirke: svijetlo (osvijetljeno) ili, uzmemo li Sunce kao meritum stvari, sunčano (osunčano) djetinjstvo, kakvo je pohranjeno u sjećanju pripovjedača. Posrijedi je neizmijerna ljubav u okrilju koje je dječak rastao. No, osvijetljenost, osunčanost u svakoj je prikazanoj pojedinosti iz dječjega i učeničkoga života koja u odrasloj budi dragost proživljene ljepote, ushita, nemira, strepnje, radosti, suza i svega ostaloga vrlo izmiješanoga, nikako savršenoga, ali koje idealizirano ulazi u jednostavne, na početku ipak iznimno teške i zahtjevne životne ispite prema (ne)očekivanim putovima zrelije dobi. Prema tome, današnji čitatelj u crticama iz ove zbirke može pronaći nešto što će ga razdragati, nasmijati, nelagodno bocnuti ili čak rasplakati.

Čitatelj s više životnoga i literarnoga iskustva dublje će primiti crtice nastale na temelju

sjećanja koja tek slijedom godina otkrivaju složene životne istine (*U vinogradu, Čaša vode, Bakine pjesme, Najbolja zadaća na svijetu*). Najmlađi čitatelji, međutim, mogu doslovce uživati u nestašlucima i igrama dječaka, otkrivajući pritom vanjske i unutarnje opise likova (*Najdraža igračka – mačak, Druga „mama“, Važna koka, Na putu do Žurge, Mačak u zdencu*). Nešto stariji osnovci rado će pročitati crtice u kojima će vjerojatno prepoznati svoja previranja, iščekivanja, nadanja, traženja u društvu vršnjaka (*Bundeva – moj učitelj plivanja, Tajna, Kako se ti češljaš*). Kao posebne izdvajaju se one crtice koje treba iščitavati u zajedništvu, bilo u školi ili u obitelji, da bi se izoštrila osjetljivost u primanju slika prenesena značenja. U tu skupinu ulaze crtice koje uz vizualne i auditivne slike upućuju na olfaktivne i taktilne, o kojima bi se u književnom odgoju trebalo više razgovarati, kao što se to čini s onim prethodno navedenim.

Već se u trećoj crtici *Cijeli svijet u jednoj kuhinji* postupno likovi predstavljaju olfaktivnim slikama (čudesan miris tate, miris koji bi ispunjavao spokojem; miris majke ljepotom i nježnošću) te nizom taktilnih slika (milovanja, zagrljaji), da bi se takvi opisi raskrilili osobito u crtici *Moj Božić bio je moj tata*. U toj je priči „svaki događaj

imao svoj posebno intenzivan miris“. Riječ je o *simfoniji mirisa*. Ta je crtica sva utopljena u mirisima: tamjana u crkvi, jelki oko oltara, zapaljenih voštanih svijeća, cvjetnih parfema u ruhu žena i djevojaka, duhana iz zapaljenih cigareta i lula, zatim se javljaju mirisi hladnoće i snijega, vatre iz tople peći, drva, žeravice, plamena, pepela, skinute odjeće, a onda i mirisi čokolade, pečenke. Mirisi su to cijele kuće kao ušćuvane slike djetinjstva kojoj se pripovjedač (i čitatelj) vraća, odnosno koju pripovjedač (i čitatelj) priziva ne bi li njezino svjetlo obasjalo i sadašnje dane.

Dirljiva je priča *Stara kruška*, koja premda ne izravno, ipak jest

personificirana u onima kojima je pripadala. U *Staroj kruški* strepi se nad onim što se želi sačuvati, provlači se bojazan od rušenja koje će na svaki način donijeti neku štetu. A onda se to što se trebalo dogoditi, dogodi nenadano i posve drukčije od očekivanoga, s nekom neobjašnjivom lakoćom i smirenosti koja u tihoj sućuti pobuđuje divljenje i ponos. Slika stare kruške zapravo govori o završetku koji je neminovan, ali može biti dostojanstven i može ispunjavati srca onih koji nastavljaju put. Tako i djetinjstvo prikazano u ovim crticama svojim svjetlom pokazuje put onima koji nastavljaju svoje poslanje u obitelji i u društvu.

Nada Kujundžić

SIMPATIČNI SPAVALICA

Jelena Pervan. *Hrkalo*. Varaždin: Evenio d.o.o. 2013; *Hrkalo i Kamilica*.. Varaždin: Evenio d.o.o. 2014, *Hrkalo i Drijemalo*. Varaždin: Evenio d.o.o. 2014.

Iako to s obzirom na njezinu mladašnu dob vjerojatno ne bismo očekivali, književnica za djeću Jelena Pervan (rođena 1992. godine) može se podičiti popri-

ličnim spisateljskim iskustvom. Osim kratkih priča objavljivanih u dječjim časopisima (*Prvi izbor*, *Radost*, *Smiš*) potpisuje i nekoliko igrokaza i priča izvedenih/pročita-

nih na Radio Splitu, a 2012. godine u suradnji s mladom izdavačkom kućom Evenio iz Varaždina objavljuje i svoju prvu slikovnicu. *Pjega Iva*, originalna i poučna priča o djevojčici nezadovoljnoj vlastitim izgledom nailazi na vrlo dobar prijem – pohvalila ju je čak i ugledna književnica za djecu i predsjednica Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade Silvija Šesto. Da je vješta i u opsežnijim proznim formama, Jelena Pervan pokazuje zbirkom priča *Brbljava Iva* (2013) objavljenom u biblioteci Prvi autori Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade, a priznanje struke za njezin rad stiže u obliku pohvale Nagrade „Grigor Vitez“ za slikovnicu *Doktor Crveni Nos* (2013). I sljedeća suradnja sa spomenutim Eveniom – slikovnica *Hrkalo* (2013) – pokazuje se kao pun pogodak. Štoviše, priča o simpatičnom spavalici Hrkalu u tolikoj je mjeri oduševila čitatelje da su već iduće, 2014. godine, osvanula čak dva nastavka: *Hrkalo* i *Kamilica*, te *Hrkalo* i *Drijemalo*.

Sve tri slikovnice iz serije o Hrkalu, „najglasnijem medvjediću na svijetu“, prate doživljaje djeci omiljenih i bliskih antropomorfnih životinja, stanovnika idilične šumske zajednice u kojoj svatko ima jasno definiranu ulogu: vukovi love, lisci pišu bajke, ježice prikupljaju hranu, i sl. Samo eponimski

medvjedić, kako se čini, ne radi ama baš ništa, osim što uporno i glasno hrče ometajući tako ostale životinje u obavljanju svakodnevnih obaveza. Bijesni lisac, zec i ostale životinje nemaju sluha za Hrkalove tvrdnje da i u snovima naporno radi, već ga proglašavaju lijenčinom i zahtijevaju da napusti šumu. No žučna im tišina začudo ne donosi očekivano zadovoljstvo i produktivnost (naprotiv!) pa ubrzo počnu žaliti za svojim medvjedić prijateljem, a nakon što zvuk glasnog hrkanja malenog vuka spasi od lovaca, svi uviđaju da je Hrkalo ipak važan član njihove zajednice te ga pozivaju da se vrati.

Zahvaljujući liscu bajkopiscu koji je o Hrkalu napisao knjigu, medvjedić na početku druge slikovnice u seriji (*Hrkalo* i *Kamilica*) uživa golemu popularnost. Kad glas o njemu dopre i do članova uglednog Hrkozbora, oni ga odluču posjetiti i uvjeriti se je li zaslužio nagradu za najglasnijeg hrkača na svijetu. Međutim, medvjedića sada more brige sasvim suprotne onima u prethodnoj slikovnici – on, naime, uopće ne može spavati (a posljedično ni hrkati). Stanovnici šume u strahu su da će se osramotiti pred uglednim gostima, no kada doznaju da Hrkalu san izmiče jer neprestano razmišlja o stanovitoj Kamilici, zaključuju da medalja za najhrkača medvjediću

ionako neće mnogo značiti jer već ima najveću nagradu, a to je ljubav.

U posljednjem naslovu u seriji, slikovnici *Hrkalo i Drijemalo*, doznajemo da je sada već svjetski poznatome medi slava pomalo udarila u glavu. Neugodno iznenađen viješću da postoji netko tko (navodno) hrče glasnije od njega, bijesni i ljubomorni Hrkalo (u društvu lisca, zeca i Kamilice) kreće na Sjeverni pol kako bi se suočio s novim suparnikom. Međutim, šumska družina otkriva da sa stanovnicima dalekih, snijegom i ledom prekrivenih predjela zapravo imaju mnogo toga zajedničkog: šumski zec tako pronalazi svoga dalekog rođaka snježnog zeca, snježni i šumski lisac otkrivaju zajedničku strast prema književnosti, a Kamilica sklapa gotovo trenutno prijateljstvo s bijelom medvjedicom Metvicom. Uslijed zajedničkog druženja i uživanja u zimskim radostima, pravi razlog putovanja na Sjeverni pol pada u zaborav, a i dva pretendenta na titulu najglasnijeg hrkača na svijetu povezuje njihova ljubav prema drijemanju, spavanju, snivanju i naravno hrkanju.

Svaki od triju naslova u seriji slikovnica Jelene Pervan na pristupačan i inventivan način obrađuje relevantne teme poput razumijevanja i prihvaćanja različitosti (*Hrkalo*), ljubavi (*Hrkalo i Kamilica*), zavisti i prijateljstva (*Hrkalo i*

Drijemalo). U tom nam se smislu prvi naslov u seriji čini nešto slabije uspješim, uglavnom zbog pomalo konfuzne glavne premise koja sugerira da Hrkalo i spavanjem pridonosi zajednici jer živi svoje snove. Nema sumnje da je upravo njegovo glasno hrkanje zaslužno za spas mladog vuka, no kakvog utjecaja na stvarnost imaju, primjerice, Hrkalovi snovi o prikupljanju meda, kopanju rovova ili pripremanju zimnice? Više puta eksplicirana poruka o važnosti snova i poštivanju različitosti svakako je vrijedna i potrebna, no teško da bismo mogli reći da je sama radnja do kraja utjelovljuje. Također, sam koncept snova u slikovnici donekle je problematičan budući da se između različitih značenja pojma san (snovi kao duševne aktivnosti koje se odvijaju za vrijeme spavanja s jedne, i želja i maštarija s druge strane¹) umeće znak jednakosti. Priča, dakle, tretira pojmove sanjača i sanjara, odnosno spavanja/sanjanja i sanjarenja kao sinonime, što kod čitatelja stvara nedoumice vezane uz značenje ključne sintagme življenja vlastitih snova: znači li to ponavljati postupke koje vidimo u usnulom stanju i/ili reagirati na prizore i misli koje nam se javljaju dok spavamo (kao što Hrka-

¹ Vidi definiciju pojma san u *Veličkom rječniku hrvatskoga jezika* Vladimira Anića (Zagreb: Novi Liber, 2003).

lo počinje glasnije hrkati sanjajući o tome da je vuk u opasnosti)? Ili to znači aktivno raditi na realizaciji vlastitih želja i ambicija? A možda spavanje i sanjanje valja protumačiti kao metaforu za sanjarenje? U tom slučaju, namjera autorice bila bi mnogo jasnija bez miješanja prethodno nabrojenih pojmova, što u konačnici samo stvara zabunu.

U intervjuima Jelena Pervan često navodi da inspiraciju za svoje priče crpi iz vlastitog života, a modele za svoje likove u ljudima oko sebe. Opisujući postanak Hrkala redovito spominje svoju cimericu/najbolju prijateljicu koja je, možemo pretpostaviti, također sklona glasnom hrkanju. Uolikoj mjeri dremljivi medvjedić doista podsjeća na spomenutu cimericu/prijateljicu doista ne bismo mogli reći, no ovom bismo prilikom ukazali na (slučajne ili namjerne?) poveznice između medvjedića Jelene Pervan i još jednog literarnog hrkača – mačka Figara,² o kojem piše suvremeni belgijski književnik francuskoga jezičnog izričaja Jean-Baptiste Baronian. Nakon što se životinje na farmi požale na

Figarovo glasno hrkanje (kojega on uopće nije svjestan) mačak je prisiljen pronaći alternativno mjesto za spavanje. Međutim, nova spavaonica toliko mu se sviđa da u njoj počinje trajno boraviti, sve dok ga njegovi prijatelji, uvidjevši koliko im nedostaje (a i suočeni s iznenadnim porastom mišje populacije), ne zamole da se vrati. Baronianova priča, dakle, spornom hrkanju ne pripisuje društveno koristan potencijal, već kroza nj istražuje mogućnosti i važnost prihvatanja drugih onakvih kakvi jesu, sa svim njihovim manama i vrlinama.

Zanimljive, zabavne i poučne priče o Hrkalu i njegovim prijatelji(ca)ma, poglavito namijenjene djeci od 3 do 7 godina, ispričane su jasnim, privlačnim i razigranim rečenicama. Autoričina jezična kreativnost naročito dolazi do izražaja u osmišljavanju izvedenica i novokovanica od riječi hrkati/hrkanje (hrk, hrkozbior, hrkomjer) kao i glasovno podudarnih sintagmi (lisci bajkopisci, čičak razbudničak, panda Rolanda). Atraktivne ilustracije u boji, koje je digitalnom tehnikom izradila Jelena Brezovec, ne samo da odlično korespondiraju s tekstom vješto konkretizirajući pripovjedačke nakane nego ga i oplemenjuju i nadopunjuju. Tako će, pri mjerice, u trećoj slikovnici u seriji slavom opsjednuti Hrkalo svoju

² *Figaro: mačak koji je hrkao*. Tekst Jean-Baptiste Baronian. Ilustrirala Martina Kinder. Prevela Nataša Maletić. Zagreb: Golden marketing, 2001./ Ilustrirala Monika Marić-Tepšić. Varaždin: Katarina Zrinski, 2011. Ljubazno zahvaljujem dr. sc. Dubravki Težak što mi je skrenula pažnju na *Figara*.

uobičajenu pidžamu s pčelicama zamijeniti onom sa zvjezdanim uzorkom. Žive boje u kombinaciji s dopadljivim dizajnom djeci dragih životinjskih likova pridonose privlačnosti dinamičnih, a ipak preglednih i jasnih ilustracija.

Na temelju dosad viđenog/pročitano, u mjesecima i godina-ma koje su pred nama nadamo se velikim stvarima, kako od izdavač-

ke kuće Evenio od koje očekujemo realizaciju najavljene poslovne filozofije koja kao prioritet navodi poticanje stvaralaštva mladih književnika, tako i od autorice Jelene Pervan koja je dosadašnjim oda-birom tema, vještinom pisanja te privlačnim i razigranim jezičnim izrazom dokazala da zaslužuje našu pažnju i ohrabrenje.

MAČAK U VREĆI

Mladen Kopjar. 2014. *Poštanski Marko*. Zagreb: Mozaik knjiga, 156 str.

Lepršav, nepretenciozan i te-čan stil, zanimljive i aktualne teme, te duhovitost u pripovijedanju, Mladenu Kopjaru pribavili su status jednog od najomiljenijih i najčitanijih književnika za djecu u nas. Podjednako uspješan kao autor radio drama, slikovnica (*Dinosaur Cvjetko*, 2010; *Plamenko u lovu na mamuta*, 2011), te romana i zbirki priča za djecu i mlade (*Trenutak s Tanjom*, 2004; *Čokoladne godine*, 2006; *Šifra kineske kornjače*, 2008; *Ljubav, padobranc i izvanzemaljci*, 2009) Kopjar se odnedavno može pohvaliti i vlastitom bibliotekom (u izdanju Mozaika knjiga) u kojoj je objavljen i njegov najnoviji uradak: zbirka priča za djecu *Poštanski Marko*.

Zbirka sadrži 47 priča koje su najvećim dijelom već objavljivane u raznim (dječjim) časopisima, a koje povezuje činjenica da se poglavito obraćaju dječjoj čitateljskoj publici (učenici mlađih razreda osnovne škole). Tematski raznorodne priče mogli bismo podijeliti u dvije skupine: prvu (stilski i narativno uspješniju) skupinu, u koju ubrajamo prvih 36 priča u zbirci, čine anegdote i priče iz života nekoliko dječjih protagonista. Preostalih 11 tekstova sačinjavaju ponešto raznorodniju kategoriju priča fantastične tematike, koje najvećim djelom prate doživljaje antropomorfnih životinja (*Bibova surla*, *Leteći štakor*, *Zimo Grozan*) i predmeta (*Čing i poriluk*). U veći-

nu tih priča utkane su pouke i gotovo filozofske misli ("Kralj Karlo vrlo najmudriji"), što predstavlja osjetan odmak od prve skupine priča koje su najvećim dijelom zaigrane i šaljivo intonirane. Izuzetak u drugoj skupini predstavlja priča *Zlatni orah* koja se poigrava s narativnom matricom bajke, pa čarobni poljubac žapca pretvara u neprivlačnoga kraljevića buljavih očiju, koji se umjesto u kraljevnu zaljubljuje u podjednako buljavu, gramzljivu vilu.

Prva skupina priča, koju bismo mogli nazvati pričama o/iz djetinjstvu/a, prati zgode i nezgode nekoliko mlađahnih osnovnoškolaca, ispričane u prvom licu i iz dječje perspektive (izuzetak je priča *Srećonoša*, fokusirana kroz lik dimnjačara Andrije). Uglavnom je riječ o detaljima iz svakodnevice: školskim zadaćama i posjetima rodbine, odlascima na more i proslavama Božića, simpatijama i prijateljstvima, kućnim ljubimcima i novim frizurama. U dominantno šaljiv ton ponekad se uvlači nota sentimentalnosti (npr. *Bakina škrinja*) ili (blage) didaktičnosti. Čitatelj tako, zajedno s nestašnim protagonistima, uči o važnosti obrazovanja i odgovornog odnosa prema drugima, te očuvanja okoliša (*Hrast zbog kojeg sam rođen*, *Polarni zagrljaj*). Valja reći da je didaktična nota ipak

efektnija kada je diskretno utkana u samu priču, nego kada se manifestira kao eksplicitna po(r)uka, kao što je slučaj u priči *Polarni zagrljaj*: "Staklenik je cijela Zemlja koja se prekomjerno zagrijava zato što toplinu zadržava obroč sastavljen od otpadnih plinova! (...) Treba misliti globalno, a djelovati lokalno. (...) Treba počistiti pred svojim vratima" (99–100). Zaigrani stil sjajno nadopunjuju živahne i duhovite ilustracije Nike Baruna.

Iako bi se iz gore navedenih redaka mogao steći dojam da Kopjarovi likovi kroz život prolaze potpuno bezbrižno i s osmijehom na licu, to ipak nije slučaj. Naprotiv, autor ne zazire od problema što prate odrastanje, poput samooće, nezadovoljstva vlastitim izgledom, rastave roditelja, strahova, itd., a pišući o "običnim" dječacima i njihovim obiteljima, vršnjacima i prijateljima, nerijetko nudi i uvid u hrvatsku svakodnevicu i suvremeni način života općenito (npr. recesija i mjere štednje, lažno oglašavanje, prodor novih tehnologija, negativne posljedice sjedilačkog načina života, i dr.). Što zbog dominantno šaljivog tona, što zbog kratkoće samih priča koje ne nude dovoljno prostora za zadiranje u složeniju problematiku, povremeni izleti u ozbiljnije vode, primjerice u priči *Papirnati zmaj* koja opisuje bijes dječaka koji ostaje sam s majkom

nakon što ih otac napusti zbog "neke gospođice" (63), uglavnom su nešto slabiji od ostalih priča.

Poštanski Marko još je jedan produkt prokušane formule koja se pokazala uspješnom u drugim Kopjarovim zbirkama (međusobno manje ili više povezanih) priča, poput *Autobusa za Mjesec* i *Čokoladnih godina*. Svi prepoznatljivi sastojci su tu: dječji protagonisti, šaljive obiteljske zavrslame, nevolje iz školskih klupa, red smijeha, red didaktičnosti, red bajkovitih elemenata... Činjenica da najnovija zbirka slijedi sada već prepoznatljivi obrazac bez da mu previše dodaje ili oduzima, nipošto ne znači da je riječ o lošem ili neuspjelom uratku. Naprotiv: Kopjaru i ovoga puta polazi za rukom ponuditi simpatičnu, dosjetljivu, povremeno didaktičnu i ne odveć zahtjevnu prozu za djecu. Ipak, zbirci (ili bolje reći opremi zbirke) štošta se dade spočitnuti.

Čitanje ove zbirke u mnogo čemu je neobično iskustvo, što nije nužno dobra stvar (s druge strane, nije nužno ni loša), niti je krivica/zasluga samog autora. Naprosto je riječ o tome da će neupućeni čitatelj koji je za knjigom posegnuo privučen naslovom, imenom autora i/ili šarenim koricama i dopadljivom naslovnom ilustracijom, i nakon preliminarne pregleda knjige ostati podjednako neupu-

ćen. O kakvoj je vrsti djela riječ? O čemu se radi? Pregled korica i klapani ne nudi odgovor na ta i slična pitanja. Listajući knjigu zapažamo kratke odlomke označene naslovima: no o kakvim je odlomcima riječ? Poglavljima u romanu? Naslovima kratkih priča? No možda sva ta pitanja i nisu tako važna. Možda je sve što čitatelju treba da se prepusti čitanju spoznaja da je (sudeći prema naslovu i ilustraciji) pred njim knjiga o dječaku Marku. Prepustivši se knjizi, čitatelj uživa u dogodovštinama Marka i njegove obitelji, sve dok ne shvati da se majčin otac u jednoj priči zove Zvonimir a u drugoj Mislav, a (pretpostavljeni) protagonist Marko povremeno mijenja ime u Tonko, Matija, Dado ili Jurica. Koliiko vas to smeta (i da li vas uopće smeta) ovisi o vašim očekivanjima, ukusu, interesima i sl. No svaka zabuna vrlo se lako mogla izbjeći da su se na korice otisnule barem neke osnovne informacije koje bi čitatelju dale do znanja da je riječ o zbirci priča, i to nepovezanih, pa da može, ako mu se baš hoće, započeti i od kraja ili sredine, da može slobodno skakutati sa stranice na stranicu, zaroniti u priče koje ga privuku naslovom, a druge jednostavno zaobići. Doduše, u tom skakutanju među gotovo pedeset priča, dobro bi došao – sadržaj!

Nažalost, dovršivši knjigu na-

lazimo da nas više zaokupljaju misli o lošoj opremi i propustima izdavača, negoli o pročitanoj – što nipošto nije autorova krivica. Tražimo li previše ako očekujemo da knjiga zainteresiranom čitatelju ponudi nekoliko osnovnih informacija o onome što se krije među njezinim koricama, te da uključuje sadržaj (smjeliji među nama mogli bi zatražiti i predgovor/pogovor)? Jesu li izdavači u tolikoj vremen-

sko-novčanoj stisci da ne stignu ili naprosto nisu u mogućnosti prirediti knjigu na odgovarajući način? Ili možda jednostavno računaju na to da je autorovo ime dovoljan mamac za publiku koja ionako nije pretjerano izbirljiva? A možda je riječ o još jednom primjeru u nas prilično učestale prakse podcjenjivanja dječje čitateljske publike oko koje se valjda ne treba previše truditi jer oni su ipak – samo djeca.

Nada Mihoković-Kumrić

ZNANSTVENO-FANTASTIČNA PROZA ZA DJECU U SLUŽBI EKOLOGIJE

Nikolina Bošnjak. 2014. *Tigiji u kraljevstvu Tamne magle*. Zagreb: ViGea i Geologika.

Danas, zbog užurbanog življenja često ne razmišljamo da nam nezdrav i neprirodni način života može donijeti probleme sutra. Buduće probleme naročito je teško približiti djeci. Sa serijom od tri knjige to pokušava autorica Nikolina Bošnjak, inače, diplomirana geologinja. S obzirom da joj je životna preokupacija održivi ra-

zvoj, niz će se vjerojatno nastaviti. Sve tri knjige vezane su za pustoševine i probleme na izmaštanom planetu Tiga u galaktičkom sustavu Orgonel. U prvi tren čitatelj pomišlja da je riječ o čistoj znanstvenoj fantastici. Ali to je zapravo Zemljina sumorna realnost vješto zakukuljena znanstvenom fantastikom da bismo se na tren za-

varali kako je to ipak naša daleka budućnost.

S magičnim svijetom miroljubivih pripadnika plemena Tigi već se upoznajemo u prvoj knjizi *Tigiji i spletku duha Pohlepića* (2009). Ekološkim akcijama (kompostiranje i reciklaža) u obitelji djevojčice Lore djeca uče kako postati savjestan stanovnik planeta Zemlje i preuzeti odgovornost za svoje postupke. Promjena u glavama i ponašanju djevojčice Lore i njezinih najbližih, počinje očevom pričom o Tigijima koje je zaveo zločesti duh Pohlepić, inače bjegunac iz zatvora u kojem je zatočen čamio milijunima godina zbog krađe orgonelskih kristala, zaslužnih za energiju koja na planetu omogućuje normalan život.

Tigiji nisu shvatili da je duh Pohlepić zapravo pakosna i osvjetoljubiva kreatura čiji napuci o više imati, a manje biti, čine njihovo pleme zadovoljnim tek na tren, a zapravo posjedovanjem sve više stvari žele zaboraviti tugu koju osjećaju zbog izgubljenog mira u duši i srcima. Tigiji postaju obijesni i nezahvalni prema planetu na kojem žive, a on im se suprotstavlja vremenskim nepogodama. Prepoznatljivo do bola, jer se ništa drugačije ne ponaša ni većina Zemljana. Ali Tigiji odlučuju iz temelja mijenjati način života i brinuti se za ravnotežu u prirodi

kako bi sačuvali Tigu ekološki čistu za buduće naraštaje.

U drugoj knjizi *Tigiji i uvrijeđena biljka Anuk* (2010) radnja započinje uoči proslave dana svetkovine kojom Tigiji jednom godišnje zahvaljuju za darežljivost njihova planeta. Tijekom slavlja pije se čaj od sjemenki ljekovite biljke Anuk koji omogućava stanovnicima zdravlje i dobru formu cijele godine. Ali za proslavu te godine berači nailaze na mrzovoljne i sparušene Anukice koje histerično plaču i uvrijeđeno okreću glave bez objašnjenja zašto nisu dale ploda. Osim što biljka Anuk ne daje plodove u tom dijelu šume ne čuje se ni pjev ptica.

Plemenski vrač Tigi Vaiz i dvoje najstarijih stanovnika, Nana i Hanuk, najupućeniji u tajne i povijest planeta, ubrzo otkrivaju da je razlog promjena neizmjerena buka sa svemirskog broda sa Spukom i Spokijem iz galaksije Turon. Turonski brod izgubio je orijentaciju nakon upada u Maglicu zaborava Svemirske vještice s planeta Morg, koju ona namjerno raspršuje kako bi njezini svemirski gusari mogli presretati i pljačkati svemirske brodove iz ostalih galaksija te je neplanirano sletio na Tigu. U ponašanju biljaka i ptica lako se prepoznaje ljudska tjeskoba i depresija prouzročena stresogenom situacijom koju izaziva buka.

Uz pomoć vrača nekolicina Tigija stvori obrambeni bedem oko svemirskog broda – takozvani zlatni bukobran. Čim je nestalo buke, vratile su se i ptice pjevice, a udobrovoljila se i biljka Anuk ubrzano razvijajući plodove. Započinje slavlje, a između Tauronaca i Tigijaca rađa se veliko prijateljstvo. *Tigiji i uvrijeđena biljka Anuk* univerzalna je priča koja govori o povezanosti i međuovisnosti svih živih bića na planetu. Osim zraka, vode i hrane, stanovnici trebaju i jedni druge, a i ostala živa bića, jer su za ravnotežu na planetu važni suživot i bioraznovrsnost.

U trećem, najnovijem nastavku, *Tigiji u kraljevstvu Tamne magle* (2014), stanovnici planeta Tiga dolaze u sukob sa Svemirskom vješticom koja po cijele dane bijesni jer na planetu slabe izvori energije. Upravo je ona nerazumno troši na organiziranje svemirskih prepada, a njezina despotska i autoritarna narav ne bira sredstva u grozničavoj potrazi za novim izvorima energije. Na piku su joj dva kristala s planeta Tiga koje njezini podanici krađu. Međutim Tigiji vrlo brzo otkrivaju poremećaj života na planetu, a dobro znaju da za to jedino može biti razlog nedostatak kristala. Pomoću vračeva čarobnog ogleдалa detektiraju što se zapravo dogodilo. Mladost i iskustvo Tige

sa ostalim saveznicima, na čelu s tauronskim prijateljima Spukijem i Spokijem udružuju se protiv Svemirske vještice. Napadaju njezin dvorac, ali ona s najbližom svitom podanika uspijeva pobjeći. Kristali su vraćeni Tigijima, život na njihovu planetu se normalizira, Tauronci se vraćaju na svoj planet, a Svemirska vještica osramoćena porazom bijesni i smišlja osvetu.

Ova tri znanstveno-fantastična naslova, pripadaju tzv. programskoj sliko-prozi, odnosno više edukativnoj prozi nego umjetničkoj književnoj prozi za najmlađe. Sve tri knjige bogato su opremljene, a ilustracije Petre Rundek Vrdoljak, plastično prate radnju dobro odabranim momentima. To potkrijepljuju umjesto pogovora i dodaci o rasvjetljavanju pojmova iz ekologije kako bi se što bolje približili djeci. U knjizi *Tigiji i spletku duha Pohlepića* dodaci su o razvrstavanju otpada; u knjizi *Tigiji i uvrijeđena biljka Anuk* o povezanosti između biljaka i životinja u Hrvatskoj; a u *Tigiji u kraljevstvu Tamne magle* o napucima za učitelje, roditelje i odgojitelje kako koristiti slikovnicu za približavanje pojma obnovljive i neobnovljive energije djeci.

Sva su tri naslova vrlo dobra podloga u starijim vrtičkim skupinama i mlađim razredima osnovne škole za različite radionice o

ekologiji. Vjerojatno su i tiskane s nakanom promicanja održivog razvoja i zaštite okoliša koje promiče udruga *ViGea*, jedan od nakladnika, te u službi savjetovanja i pouke, koje promiče drugi nakladnik *Geologika*, obrt za savjetovanje i pouku (edukaciju, nakladništvo i promociju s naglaskom na savjetovanje u zaštiti okoliša), kao i programa za djecu *Gea, jučer, danas, sutra* koje vodi sama autorica.

Međutim iznenađuje što su sva tri naslova tiskana bez potpisa urednika. Nezavisno stručno oko može vještim usmjeravanjem doprinijeti dinamici pripovijedanja i poraditi na ekonomici teksta, jer se izostanak uredničke ruke doista u sva tri naslova i osjeća.

S druge strane pak, vrlo je koristan svaki proboj pisane riječi do najmlađih čitatelja, makar to i ne bio čisti književni izraz nego isključivo ciljana priča u službi drugih programa, ovdje u svrhu podizanja ekološke svijeti. Više poetike, književnih figura i simbolicke u pripovijedanju za najmlađe čitatelje u društveno ozbiljnim temama katkad je upitno jer je djeci u tom slučaju teže pratiti osnovnu priču i uhvatiti poruku, a u ovom slučaju to su važne ekološke poruke.

Zato je, s obzirom na više cilje-

ve koje ovi naslovi promiču, hvale vrijedna ideja za ove ekološke bajke, lako primjenjive na našu svakodnevicu.

Budući da se i na našoj dragoj Zemlji događaju velike klimatske promjene pogubne za budućnost planeta, a moćnici za njih bezobrazno ne mare i žive svoj lagodan život isključivo u službi profita s neodgovornim razmišljanjem: „Poslije mene potop?! Pa što?“ Doista imaju debelu kožu i savitljivu kičmu kad ne osjećaju da ni njihovo potomstvo, figurativno rečeno, taj potop vjerojatno neće preživjeti. Da su njihovi preci kroz milijune godina također sebično živjeli, oni ne bi imali priliku svoj treptaj na planeti toliko egocentrično i u takvom blagostanju proživljavati. Treba se međutim nadati da će se jednom ipak u glavama Zemljana dogoditi revolucija s visoko podignutom rukom za održivi razvoj koji nudi samo onoliko koliko je potrebno za život, a ne onoliko koliko bi mnogi htjeli zbog užitka (a i zavisti bližnjih) posjedovati.

Nada za bolju budućnost našega planeta mora postojati. Vjerujem da su toj nadi i ova tri naslova Nikoline Bošnjak, ako ne širom otvorila, onda barem odškrinula vrata.

MATILDINO PRETRAŽIVANJE PO KNJIGAMA I ENCIKLOPEDIJAMA

Ivanka Ferenčić Martinčić. 2014. *Matilda i zagonetne žabe*. Zagreb: Nika.

Autorica nas je upoznala s neobičnom djevojčicom Matildom još u knjizi *Matilda i vještici mačak*, 2012. godine, također u izdanju Naklade Nika iz Zagreba, a *Matilda i zagonetne žabe* drugi je naslov o toj neobičnoj djevojčici.

Matilda i nije toliko neobična djevojčica koliko drugi sve na njoj i oko nje smatraju neobičnim. Za nju je sve što je okružuje, sve što voli i ne voli sasvim obično. I crvena kuća u kojoj živi, i pjegice na licu, i narančasta naelektrizirana kosa i majice i hlače s mnogo džepova u koje puno toga stane. Matilda je neobična i po tome što u današnje vrijeme piše dnevnik (a ne blog) za tatu koji je u dalekoj Indiji kako bi saznao što se s njom i oko nje događalo dok je bio odsutan. Ne voli se igrati lutkama, ne voli matematiku i žvakaće gume, ali voli što i velika većina djece – plišane medvjediće, jagode, sladoled. No Matilda voli i nešto što većina djece baš i ne voli, a to su knjige. Knjige kao sadržaj, kao medij. I jako je znatiželjna. Zna- tiželja jest dječja osobina, no Ma-

tilda je ipak mrvicu znatiželjnija nego ostala djeca i knjige joj osim za zabavu služe i za *pretraživanje* o temama koje ju zanimaju. Vjerojatno je mnogima nakon riječi *pretraživanje* uletjelo u misao – po internetu. Ali, eto, da se izrazimo u duhu vremena, ne pretražuje se i istražuje samo po internetu, nego se *istraživati i pretraživati može i po knjigama i enciklopedijama*.

Matildi pretraživanje po knjigama lako uspijeva jer joj je i dom pun knjiga, a i mama joj radi u knjižnici.

Pisati knjige s toliko osjećaja i detalja za istraživanje teme koja dijete zanima, može samo osoba koja je i sama odrasla i živi među knjigama. Iz bilješke o autorici saznajemo da je Ivanka Ferenčić Martinčić odrasla među knjigama i da je zaposlena u knjižnici. Knjige su joj se, nesporno i očito, toliko uvukle pod kožu da je i život nakon studija knjižničarstva i hrvatskog jezika i književnosti osim čitanju i bavljenju knjigom, odlučila posvetiti i pisanju.

Stoga nije nimalo čudno da je oba naslova posvetila promociji

knjige i knjižnice, nenametljivo pokušavajući djecu kako se služiti jednim korisnim a nimalo agresivnim medijem kao što su knjige koje na žalost sve više gube bitku s ostalim vizualnim i pasivnijim medijima.

Dakle, u prvom romanu *Matilda i vještici mačak* Matilda istražuje vještice, to jest pretražuje po knjigama sve što je o vješticama napisano. Vještice su nadnaravna bića i u pričama za djecu najčešće čine zlo i utjeruju strah u kosti. Ali u priči o *Matildi i vješticijem mačku* nema vještice zloće i pakosti, nema noćnih mora ni plesova na metli za punog mjeseca, nema lova na vješticu. Tek pratimo studiozno istraživanje jedne djevojčice o vješticama kao bićima iz knjiga, a to istraživanje započelo je sasvim slučajno.

Da Matildin ljubimac crni mačak Puk nije podrugljivo puhnuo kroz nos i svisoka mrnjauknuo na prijateljičinu macu Puficu (koja više nalikuje krznenoj loptici nego pravoj maci), priča možda ne bi ni počela. Ni Matildine prijateljice ne bi se snébivale što je crni mačak, inače vjesnik nesreće, dobio ime po vilenjaku (koji se u nekoj priči svidio njezinoj mami, pa mu je ona nadjenula i ime), a i ne bi je podsjetile da su crne mačke vještice pomoćnice. Upravo ta posljednja nepobitna činjenica o vješticama potakla je Matildu na razmišljanje i istraživanje.

Malo po malo provodeći vrijeme u knjižnici, otkriva mnoge detalje iz života vještica i, naravno, sve ih pomno zapisuje u dnevnik.

Matilda otkriva da njezina mama nosi prugaste čarape kao i vještice, da voli mačke, da se iz kuhinje kad ukuhava zimnicu šire smradomirisi nalik vješticijim čarobnim napitcima, i što je najgore, mama zimnicu sprema prema knjizi bakinih (kuharskih) čarobnih recepata koju ljubomorno čuva. Osim toga činjenica je da Matildina mama svakodnevno u ruci drži metlu i boreći se s prašinom, samo što ne poleti. Matildi pada na pamet da je ona najvjerojatnije vještica i da doista negdje u kući skriva i knjigu čarolija! Ali kad odluči krenuti u potragu, tata iznenada dolazi kući. U Matildinoj glavi iznenada se pojavi dilema – treba li baš ona otkriti tati da je mama vještica? Čini joj se čudnim kako on nije otkrio da živi s vješticom, kad je poznaje dulje od nje!

Matilda ionako ne vjeruje da su sve vještice zle te odluči da je mudrije istraživanje prešutjeti i ne čuvati pisani trag. Istrgne dijelove dnevnčkih zapisa koji to otkrivaju i obiteljsko druženje dobiva prednost pred potragom za vješticijim receptima.

No ne kaže se uzalud *da na stvari nailaziš kad se najmanje nadaš* ili *kad ih grozničavo ne tražiš*. Čitatelj zapravo osjeća da Matilda

nije sasvim odustala od traženja knjige čarolija, nego je to odgodila na neodređeno vrijeme.

I evo nas u novoj knjizi – *Matilda i zagonetne žabe!*

S proljećem tata ponovno odlazi na putovanje, Matildu hvataju dosada i neraspoloženje. No Matildina mama zna recept kako je izvući napolje u berbu bazgina cvijeta. Svjež zrak i miris proljeća ponovno su probudili Matildinu želju za istraživanjem. I evo je orne za nove pustolovine! Znatiželja čija su to dva oka koja je netremice motre iz potoka bućnula ju je u mulj i smočila do kože. Ali to je ne sprječava da krene u istragu je li možda jedna začarana žaba kriva za njezinu muljastu kupku i cvokotanje od hladnoće. Žaba nije pobjegla nego ju je mrtva-hladna promatrala okruglim tamnim očima i zijevala.

I eto nas u otkrivanju žabljeg života pomoću, čega drugog nego – knjiga.

Premda je Matilda nastavila istraživanje žaba usprkos majčinoj zabrani (mama ne može smisliti žabe), okupala se još dva puta u potoku i dobila kaznu zabrane izlaska. Ali kazna nije najgora stvar jer tek kad je Matilda zatvorena i izolirana između četiri zida okružena knjigama, počinje prava istraga o žabama. Čitajući o njima mnoga djeca će dobiti želju da postanu

žabolozi, odnosno herpetolozi, u najmanju ruku biolozi, odnosno -olozi iz bilo kojega područja koje ih zanima.

Matilda ponovno razmišlja o vještici i knjizi čarolija. I završava s ukidanjem kazne i sa zanimljivim spoznajama o skrivenim i zabranjenim knjigama, ali i novim otkrićem, odnosno slutnjom da se vještica ipak krije u obitelji. No to nije njezina mama! Pretpostavka je da ćemo o tome čitati u novoj knjizi o Matildi. Ako ne baš o konačnoj potrazi za vješticom i knjigom čarolija, ali o novoj Matildinoj pustolovini sigurno.

Ova dva omanja romana taman su po mjeri za čitanje u ovo užurbano vrijeme, za današnju užurbanu djecu. Osim toga radnja teče pisana jezgrovitim rečenicama, a tema je obrađena bez grama viška slovnog mesa. Mnogo je humornih situacija i akcija, atmosfera je tajanstvena, a najtajanstvenije je i najzanimljivije Matildino pretraživanje po knjigama.

Vjerujem da će mnoga djeca nakon čitanja obiju knjiga o neobičnoj djevojčici Matildi, oduševljeno i iz zabave odlaziti u knjižnicu, a ne samo zbog obavezne lektire, jer je najveća vrijednost obaju naslova upravo nenametljivo poučavanje djece da se pretraživati može i po knjigama, a ne samo po internetu.

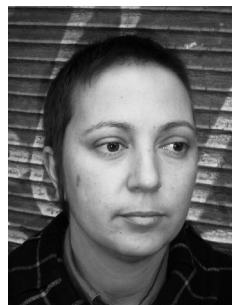
Post scriptum

U recenziji prvog naslova *Matilda i vještiči mačak*, dr. sc. Diana Zalar naglasila je „da posebnu vrijednost priče vidi u sinergiji teksta i ilustracije. Svaka od ilustracija Martine Frančić malo je umjetničko djelo nacrtano tušem, s mnoštvom detalja koji vizualno

dočaravaju topli i jednostavni ton ove proze, kao i bogati unutrašnji svijet glavnoga lika“. Sinergija teksta i ilustracije postignuta je i u *Matildi i zagonetnim žabama* i sve rečeno može se ponoviti i za drugi naslov. Ilustratorica je svakako zaslužila na kraju knjige i noticu, dvije o sebi, što je propust nakladnika.

Marijana Hameršak

CRVENKAPICE NOVOG DOBA¹

Sandra L. Beckett. 2014. *Revisioning Red Riding Hood Around the World: An Anthology of International Retellings*. Detroit: Wayne University Press, 401 str.

Priča o Pepeljugi, koja je, prema nekim interpretacijama, rasprostranjena doslovce diljem svijeta (od Azije do Amerika) i vremena (od usmenih tradicija Herodotova vremena do filmskih, elektroničkih i tiskanih interpretacija našeg doba), dugo je uživala status neprijeporne globalne literarne inspiracije i analitičke miljenice. Ona danas, međutim,

taj status dijeli s više bajki i priča, među kojima i „Crvenkapicom“, pričom koja je već u 1980-ima bila u fokusu nekoliko danas antologijskih monografskih studija i izbora. Prvo je na samom početku tog desetljeća, 1982. godine, Jack Zipes na njemačkom jeziku objavio knjigu o „Crvenkapici“ koja je sljedeće godine doživjela i prošireno izdanje na engleskom jeziku.

¹ Prikaz je na engleskom jeziku objavljen i u časopisu *Libri et Liberi* iz 2014. br. 2.

Zipesova knjiga uz tridesetak varijanti priče o Crvenkapici iz različitih književnih tradicija i razdoblja sadrži opširnu, a vrijeme je pokazalo i vrlo utjecajnu, uvodnu raspravu. Godine 1987. objavljena je iznimna, ali izvan uskih folklorističkih krugova uglavnom nepoznata monografska studija o bajkama, koju je napisao danski folklorist Bengt Holbek, a u kojoj se mitološke rekonstrukcije, obredni aspekti, arhetipska i psihoanalitička kritika, morfološki, strukturalistički i drugi u 19. i 20. stoljeću relevantni pristupi bajkama predstavljaju kroz različite odlomke i sažetke studija o „Crvenkapici“. Konačno, na samom je kraju tog desetljeća, 1989. godine, tiskana i čitanka koju je priredio američki folklorist Alan Dundes, a koja donosi presjek i izbor analitičkih tekstova o „Crvenkapici“.

U međuvremenu je napisano mnoštvo studija o „Crvenkapici“, pristupi su prošireni feminističkim, ikonografskim i drugim čitanjima, a nisu rijetkost ni autori i autorice koji su „Crvenkapici“, ili bolje rečeno „Crvenkpicama“, posvetili nekoliko studija, pa i knjiga. Među tim je autorima i autoricama svakako neizostavno ime Sandre L. Beckett, profesorice na kanadskom Sveučilištu Brock, koja je u nultim godinama 21. stoljeća objavila čak dvije knjige o „Cr-

venkpicama“. U knjizi *Recycling Red Riding Hood* (2002) Beckett istražuje suvremene književne interpretacije naslovne junakinje, dok se u knjizi *Red Riding Hood for All-Ages: A Fairy-Tale Icon in Cross-Cultural Context* (2008) bavi artikulacijama „Crvenkapice“ u različitim kulturnim i književnim tradicijama. Uz drugu je knjigu usko vezana i najnovija knjiga Sandre L. Beckett, antologija *Re-visioning Red Riding Hood Around the World: An Anthology of International Retellings* objavljena 2014. godine u propulzivnoj ediciji *Fairy-Tale Studies* nakladnika Wayne State University Press. Riječ je, naime, o antologiji čiju osnovu čini dio književnih tekstova što ih je Beckett analizirala u knjizi *Red Riding Hood for All-Ages*. Ti i njima pridodani tekstovi za potrebe su ove antologije, uz nekoliko iznimki, prvi put prevedeni na engleski jezik s čak petnaest jezika. Velik broj prijevoda potpisuje sama Beckett, značajan suradnici, a manji broj i sami autori. Kao što saznajemo iz uvodnih zahvala, bilješki i popisa izvornika, brojni su suradnici, znanstvenici, književnici, autori i ilustratori iz cijelog svijeta imali važan udio u nastanku antologije općenito. Uvodni osvrti u pojedine tekstove, a ponekad i prevoditeljska rješenja, izrasli su tako u uskoj suradnji s autorima,

prevoditeljima i drugim poznavateljima konteksta u kojem je dani tekst prvotno objavljen.

Antologija *Revisioning Red Riding Hood Around the World* sadrži pedesetak žanrovski divergentnih književnih tekstova u rasponu od bajki, preko poema do romana, te gotovo stotinu ilustracija. Izvornici izabranih tekstova dolaze s raznih strana svijeta, s gotovo svih kontinenata, preciznije iz dvadeset i četiri zemlje, uključivo i Hrvatsku, koju u antologiji predstavljaju pisci Zoran Pongrašić te Damir Miloš, odnosno ilustratori Radovan Devlić i Krešimir Skozret. Pongrašić je u antologiji zastupljen s „Crvenkapicom na drugi način“ (*Zašto (ne)volim bajke*, 2010), a Miloš, Devlić i Skozret s „Crvenkapicama“ iz *Snježnog kralja* (1986). Antologija obuhvaća tekstove tiskane od početka 20. do početka 21. stoljeća, s naglaskom na, kako to sugerira i izbor „Crvenkapica“ hrvatske književnosti, tekstovima objavljenim na prijelazu ta dva stoljeća.

Većina je autora i autorica u antologiji predstavljena s jednim tekstom ili, za opsežnije žanrove, odlomkom teksta. No broj autora i autorica premašuje broj tekstova jer se za višeautorske žanrove, poput slikovnice, uz autore tekstova u antologiji s pravom navode i autori ilustracija. Budući da je ve-

ćina uključenih autorica i autora, uz rijetke iznimke, poput, recimo Vladimira Majakovskog ili Janoscha, hrvatskim čitateljima nažalost uglavnom nepoznata, dok je istodobno sadržaj knjige lako dostupan putem interneta, na ovom mjestu – zbog ograničenog prostora, a u ime informacijske prohodnosti – neću ni taksativno navesti njihova neupitno relevantna imena. Polazeći, naime, od toga da se u kratkom tekstu kao što je prikaz ne može detaljnije predstaviti doista impozantan broj autora i pojedinačnih tekstova uključenih u antologiju *Revisioning Red Riding Hood Around the World: An Anthology of International Retellings*, u nastavku ću se zadržati na strukturi knjige i značajkama izbora.

Antologiju otvara uvodni tekst u kojem Beckett opisuje genezu i strukturu same knjige, te ključne veze i razlike između izabranih književnih tekstova. Zatim slijede književni tekstovi, grupirani u sedam tematsko-stilskih cjelina, koje uz iznimku treće i četvrte, odgovaraju cjelinama što ih je Beckett uvela u svojoj studiji *Red Riding Hood for All-Ages*. Svakom književnom tekstu prethodi urednički uvodnik, nerijetko veći i od samog teksta, u kojem se predstavlja i kontekstualizira autor teksta, značajke izvornika i prijevoda, njihove razlike, kao i spone s drugim „Crvenkapicama“

uključenim u antologiju i šire.

S obzirom da se antologija *Re-visioning Red Riding Hood Around the World* podnaslovno samoodređuje kao antologija međunarodnih književnih interpretacija „Crvenkapica“, važno je napomenuti da se pojam međunarodno u kontekstu ove antologije rabi u užem značenju od onog na koji smo zaslugom Jelle Lepman i drugih *internacionalista* navikli u području dječje književnosti kojem pripada i velik broj uvrštenih „Crvenkapica“. Iako, naime, po svojoj vokaciji međunarodna, ova antologija ne sadrži ni jedan tekst inicijalno napisan na engleskom jeziku, pa se njezina međunarodna dimenzija kao takva prepoznaje primarno iz anglofone vizure. Čitatelji, doduše, izbor predstavljen u ovoj antologiji mogu, ovisno o tome na kojem se dijelu zemaljske kugle nalaze, lakše ili teže nadopuniti uvidom u antologijske izbore „Crvenkapica“ na engleskom jeziku, no nesumnjivo je da bi njezina međunarodna dimenzija bila potpunija da su usporedo s prevedenim „Crvenkapicama“ u nju uvrštene i, recimo, „Crvenkapice“ Roalda Dahla, Angele Carter, Annee Sexton ili Anthonija Brownea. Spomenuti i srodni tekstovi tim više nedostaju stoga što se radi o antologiji koja na drugim razinama u pravilu uspješno nadilazi moduse egzo-

tizacije drugosti te izabrane književne tekstove, primjerice, ne grupira prema jezicima, zemljama ili kronologiji nego slijedom njihovih književnih značajki, tema, postupaka i međusobnih veza.

Unatoč, dakle, parcijalnom međunarodnom opsegu, antologija *Revisioning Red Riding Hood Around the World* svojim izborom, raznovrsnošću i načinom prezentacije književnih tekstova nudi impresivan uvid u kompleksnosti i dosege novije književne produkcije „Crvenkapica“. Sasvim sažeto, ona donosi tekstove koji u skladu sa zahtjevima visoke književnosti osvijesteno i pažljivo pričaju vlastitu priču, obraćajući se pritom ponekad izravno samo djeci, ponekad samo adolescentima, ponekad samo odraslima, ponekad svima njima, bez razlike ili s razlikom. S druge strane, i za neka daljnja promišljanja nimalo nebitno, sve uključene tekstove povezuje makar i rubni oslonac na jedinstven izvor, točnije Perraultovu i/ili Grimmovu varijantu „Crvenkapice“. Radi se o varijantama koje su se već u 19. stoljeću, s jačanjem masovne, popularne kulture, nametnule kao globalni ur-tekstovi „Crvenkapice“, a time i dominantna polazišta različitih, pa tako i književnih interpretacija koje, kako to pokazuju i tekstovi uključeni u ovaj izbor, osim svojih predložaka uspješno

nasljeđuju i preispituju književne tradicije, tendencije i pokrete, druge „Crvenkapice“, primjerice one Angele Carter, kao i političke i društvene imperative, pa i tumačenja bajki, među kojima ključno mjesto imaju pojednostavljena i prijeporna, ali očito popularna tumačenja Brune Bettelheima.

U antologiju uključeni tekstovi ukupno gledano redefiniraju doslovno sve razine „Crvenkapice“: od dobi i vrste likova do motivacijskih kopči i funkcija same priče. Crvenkapice okupljene u antologiji tako nisu uvijek djevojčice nego su ponekad dječaci, a ponekad gotovo bake. Svojim bakama one ponekad nose kolače, a ponekad *pizze* i KFC obroke. Ponekad njihove kapice ili kapuljače nisu nužno crvene nego su i, recimo, žute, sive, crne ili zelene. Ponekad su njihove priče politički hiperkorektne, ponekad upravo suprotno. Ponekad govore jezikom političke

satire, a ponekad jezikom poučnih priča. One su ponekad amalgam više bajki, a ponekad s bajkama nemaju dodirnih točaka. Ponekad istražuju seksualnost, a ponekad ni ne primjećuju vuka. Ponekad je mama kriva za sve, a ponekad krivaca uopće nema.

Kako to sugerira cijeli niz novijih naslova, među kojima se ističe knjiga Vanesse Joosen *Critical and Creative Perspectives on Fairy Tales: An Intertextual Dialogue between Fairy Tale Scholarship and Postmodern Retellings* (2009) i zbornik *Fairy Tales Reimagined: Essays on New Retellings* koji je uredila Susan Redington Bobby (2009), književne su interpretacije bajki i priča u našem stoljeću postale jedna od ključnih tema studija bajki. Antologije kao što je *Revisioning Red Riding Hood Around the World* brojem, inovativnošću i intrigantnošću samih književnih tekstova najbolje pokazuju zašto je tomu tako.

OBRAZLOŽENJA NAGRADE „GRIGOR VITEZ“ 2014.

Obrazloženje Nagrade “Grigor Vitez” 2014. za književni tekst

Na ovogodišnji natječaj za Nagradu „Grigor Vitez“ u kategoriji ilustracije i teksta prispjela je ukupno 51 knjiga iz produkcije 22 nakladnika. Među nominiranim knjigama 10 je romana, 10 zbirki poezije i 13 slikovnica dok je 18 zbirki kraćih tekstova i pripovijetki. Stručno povjerenstvo pažljivo je pregledalo i pročitalo godišnju produkciju.

U domaćem nakladništvu knjiga za djecu i mlade, u usporedbi s proteklim godinama, uočava se znatno veći broj objavljenih pjesničkih zbirki kao i zbirki pripovjedaka te manji broj romana i kvalitetnih, bogato umjetnički oblikovanih slikovnica. Nakladnik s najviše nominiranih naslova je Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade (14 nominiranih novih naslova), slijedi ga Alfa (7 naslova) i Mozaik knjiga (5 naslova).

Dok su spomenuti nakladnici otvorili vrata novim autorima, moramo sa žaljenjem konstatirati kako neki od najvećih domaćih nakladnika (koji objavljuju udžbenike i naslove s popisa obvezne

školske lektire) ne ulažu dovoljno u suvremeno stvaralaštvo hrvatske dječje knjige te nisu nominirali niti jedan novi naslov hrvatskog pisca ili ilustratora. Umjesto jačanja velikih izdavačkih kuća koje bi snažno podupirale i promovirale kvalitetne autore, u Hrvatskoj se, nažalost, nastavlja trend osnivanja malih nakladničkih kuća autora i udruga.

Sagledavajući ukupnu godišnju produkciju, kod mnogih manjih nakladnika uočljiv je nedostatak urednika koji bi se ozbiljno i predano bavili dječjom knjigom, podjednako tekstom i ilustracijom. Uočava se nebriga za jezik, tako važan za male čitatelje. Osobito je šteta da se u opremi knjige premalo angažiraju akademski obrazovani hrvatski ilustratori i dizajneri, koji danas u velikom broju uspješno rade za inozemne nakladnike.

Nakon pažljivog čitanja i razmatranja književnih djela u užu izbor za nagradu za književni tekst povjerenstvo je uvrstilo sedam naslova:

Snježana Babić-Višnjić: *Puhni u jedra!*

Zvezdana Čagalj: *Trun iz žepa*

Igor Knižek: *Moj pustolovni planet*

Nada Mihelčić: *Edbin*

Irena Plejić Premec: *Doživljaji dobre curice Jakice*

Božidar Prosenjak: *Svjetlo koje se ne gasi*

Melita Rundek: *Izgubljena u ormaru*

Romanom za mlade ***Puhni u jedra!*** **Snježana Babić Višnjić** nastavlja niz uspješnih i rado čitanih romana za mladež. U vješto vođenom zapletu autorica prepleće svakodnevnicu glavnog junaka i njegove obitelji bremenitu problemima (dječakove loše ocjene, vršnjačko nasilje, nezaposlenost oca i nezadovoljstvo majke) sa svijetom dječakove mašte. Dječak utjehu pronalazi u računalnim igricama poistovjećujući se sa svemoćnim detektivom koji svaki problem rješava s lakoćom. U raspletu, koji vodi do sretnog završetka, dječak poput pravog detektiva pomaže u hvatanju pljačkaša banke, a u susjedstvo se doseljava i jedna njemu draga djevojčica. Otac počinje zarađivati baveći se izradom brodova, svojim omiljenim hobijem.

Zbirka stihova ***Trun iz žepa*** **Zvezdane Čagalj** po umjetnič-

kim je dometima najbolja u nominiranoj poetskoj produkciji 2014. godine. Kroz suvremenu dijalektalnu čakavsku poeziju autorica evocira uspomene na vlastito djetinjstvo i nadahnuta zavičajnim motivima opjevava simbole Mediterana: maslinu, ribare, galeba, tovara, murvu, lavandu... Ova je knjiga poput stare škrinje s dragocjenostima i uspomenama, čuva i oživljava emocije, okoliš i predmete iz vremena autoričina djetinjstva. Obogaćena je i fotografijama na kojima ćemo, uz ostalo, pronaći stare dječje igračke, poput krpene lutke, pračke i romobila, kao i opise nekadašnjih dječjih igara, poput trčanja za željeznim обруčem i igre piljaka. Potaknuta baštinom vlastita djetinjstva autorica s puno emocija opjevava i današnju djecu, nekoliko posebno uspjelih pjesama u ovoj zbirci posvećeno je djeci Splita. Snaga emocija i sklad pjesničkog govora Zvezdane Čagalj osvojiti će male i velike čitatelje.

Novi roman **Nade Mihelčić** ***Edbin*** na tragu je dosadašnjeg uspješnog autoričina stvaralaštva. Poznata kao spisateljica koja se u svojim tekstovima često bavi odrastanjem mladih i zaprekama na koje pri tome nailaze, u romanu ***Edbin*** pripovijeda o odnosu mladih i starih te kako taj odnos

može pomoći da postanemo bolji i zreliji ljudi. Zanimljiva, britka i duhovita u pripovijedanju Nada Mihelčić svakim novim djelom osvaja i proširuje krug svojih čitatelja.

Prvijenac **Irene Plejić Premec** *Doživljaji dobre curice Jakice* namijenjen je najmlađim čitateljima, iako će ga oni zbog obima teksta od oko 300 stranica moći svladavati isključivo uz pomoć odraslih.

Glavna junakinja je šestogodišnja djevojčica, o zgodama iz njezine svakodnevnice autorica piše iz perspektive djeteta, zaigrano, lucidno i s puno humora.

Knjigu čini niz ulančanih priča podijeljenih u veće tematske cjeline koje uokviruju događaji iz života glavne junakinje, poput upisa u školu, rođendana, ljetovanja ili izleta u park Maksimir.

Iako se prvi put okušala u književnosti za djecu, Irena Plejić Premec iza sebe ima bogato spisateljsko iskustvo o čemu svjedoči tečan i izbrušen stil kojim je ova knjiga napisana.

U književnoj produkciji 2014. godine kvalitetom se izdvaja zbirka autobiografskih crtica *Svjetlo koje se ne gasi* **Božidara Prosenjaka**. Nadahnuto i snažno autor piše o bogatstvu i ljepoti vlastita

djetinjstva. Sretno djetinjstvo je uporište koje i kasnijem čovjekovu životu daje snagu i smisao. Opisujući jednostavnim jezikom naoko svakodnevnice događaje i ljude Božidar Prosenjak svojim umjetničkim pripovijedanjem uspijeva iskazati vrlo snaže emocije. Knjiga je to koja slavi obitelj i obiteljski život u kojem vlada ljubav.

Romanom *Izgubljena u ormaru* **Melita Rundek** se pozabavila jednom suvremenom temom koja danas podjednako zaokuplja i mlade i odrasle. Tema romana je robovanje potrošačkom mentalitetu današnjice zbog kojega se potreba za kupovanjem pretvara u ovisnost. Vodeći nas kroz priču o jednoj djevojčici koja postupno doživljava promjenu vlastite osobnosti, autorica vrlo lucidno detektira uzroke ove, kao i nekih drugih ovisnosti koje se mogu razviti kod mladih. Početna točka u razvoju ovisnosti obično je kriza identiteta tinejdžera koji ima snažnu potrebu da se uklopi u grupu vršnjaka. Među djevojčicama poznat je kult kupovanja i lijepog odijevanja koji potiču i mediji, no problem nastaje onda kada se kupovanje pretvara u zamjenu za osjećaj utjehe, ljubavi i prihvaćanja. Ovaj originalan, tečno pisan roman, pobudit će zanimanje mladih čitatelja.

Izdvojivši u uži izbor knjige za koje se može argumentirano tvrditi da su u cjelini kvalitetnije od drugih, Stručno je povjerenstvo odlučilo da se ovogodišnja **Nagrada Grigor Vitez za književni tekst objavljen u 2014. godini** dodijeli knjizi *Moj pustolovni planet* Igora Knížeka, Alfa Zagreb, urednik: Božidar Prosenjak.

Igor Knížek novo je ime na hrvatskoj književnoj sceni. Do danas je objavio nekoliko slikovnica s bajkama, knjiga *Moj pustolovni planet* prvo je veće Knížekovo književno djelo.

U knjizi je sabrano 7 bajki, koje u skladu s konvencionalnom poetikom bajke govore o egzistencijalnim pitanjima, o moralnim i etičkim životnim načelima.

Ono što je originalno i novo u Knížekovim bajkama oblikovanje je glavnih protagonista, oni su hrvatski ljudi iz hrvatskih krajeva, u davnim vremenima ili danas.

U bajci *Feral šinjorine Bepine* glavni protagonisti su starac Lucijano i djevojčica Bepina u malom primorskom gradiću na našoj obali, dječak Petar živi u davno doba u Liburniji, dječak Jambrek

u brončano doba u Panoniji, a dječak Ferdo u davno vrijeme u Dugom Selu pokraj Zagreba.

Knížek tečno i zanimljivo tka svoje priče, oblikuje zanimljive likove, dobro vodi radnju, dramske zaplete i rasplete. Svojim osebnim bajkama čitatelja potiče na razmišljanje o smislu života i postojanja, a svaka od bajki jasno izriče neku životnu mudrost i pouku.

Evo 7 životnih pouka u 7 Knížekovih priča:

Ljubavlju i dobrim djelima ljudsko biće nadilazi smrt i prolaznost.

Nikakvo blago niti bilo što materijalno ne mogu biti vredniji od nečijeg života.

Najveće čovjekovo bogatstvo su zdravlje i obitelj.

Dobrota, ljubav, sloga i zajedništvo među ljudima vredniji su od novca.

Ne smijemo ponižavati i mučiti manje i slabije od sebe.

Ako spasiš jednoga među nesretnima, spasio si cijeli svijet.

Ljude ne treba gledati očima, već srcem.

Igor Knížek stvorio je osebnu knjigu bajki za sve generacije.

OBRAZLOŽENJE NAGRADE „GRIGOR VITEZ“ 2014. ZA ILUSTRACIJU

Započet ćemo Obrazloženje za ilustraciju sljedećom zabrinjavajućom činjenicom. Sve više domaćih ilustratora pronalazi mjesto na stranom tržištu. Pitamo se koliko je realna slika pristiglih radova za Nagradu *Grigor Vitez*. Domaća produkcija je sve manja, a od autora se zahtijeva da zadovolje trgovačke kriterije što se često kosi s umjetničkim vrijednostima. Ako ilustratori pronalaze prostor izvan Hrvatske kako bi ostvarili istraživački i umjetnički rad, hoće li onda manifestacije poput dodjele Nagrade *Grigor Vitez* u budućnosti imati smisla?

Stoga ovom prilikom u ime organizatora Nagrade i Stručnog povjerenstva upozoravamo na ovaj problem i trenutno stanje u izdavaštvu u Hrvatskoj kada je riječ o knjigama za djecu i mlade, u nadi da će se na razini države, ali i sveopće kulturne javnosti pronaći rješenja i mogućnosti da se dugoročno ulaže u knjigu za djecu.

Od prijavljenih ilustratora i knjiga na natječaj za ilustraciju iz 2014. godine izdvojili smo ovaj put samo pet autora i knjiga u uži izbor za Nagradu „Grigor Vitez“ za ilustraciju.

Vanda Čižmek, ilustracije za knjigu *Medalja za hrabrost* Nade Mihelčić

Malo prostora za ilustraciju i jedan prolaz u tisku autorica je prihvatila kao izazov i odradila odličan posao. Upotrijebila je niz decentnih vinjeta i jednostavnih dobro riješenih crteža bez suvišnih rasterskih vrijednosti što je pridonijelo osobitosti u cjelini.

Katarina Halužan, ilustracije za slikovnicu *Kolač od riječi* Višnje Junaković

Ilustratorica izbjegava crnu boju postizujući mekoću i dopadljivost. Njezinu likovnost karakterizira čisti, gotovo geometrijski crtež i plošna stilizacija. Katarina pronalazi aplikativan izraz visoke estetike koji bi jednako dobro funkcionirao i izvan knjiške margine.

Darko Macan, ilustracije za slikovnicu *Sretna kućica* Karmen Delač Petković i Dijane Arbanas

Kod Darka Macana naglasak je na crtežu. Ne opterećuje se suvišnim, već sigurnim rukopisom definira figurativna skraćenja, mimiku lica i dinamiku pokreta.

Ovoj vrsti ilustracije odgovara koloristički čista površina. Iako ostavlja dojam jednostavnosti, riječ je o formi kojoj su dorasli samo vrsni crtači.

Tomislav Zlatić, ilustracije za slikovnicu *Lina u Šeširu* Josipa Dragičevića

Otvoren prema novim medijima autor dolazi do zanimljivih i njemu svojstvenih rješenja. Riječ je o suvremenoj ilustraciji s pregrštom dosjetljivih segmenata, duhovitih formi i vješto postavljene kompozicije. Zlatić se ne zadržava samo na jednom segmentu vizualnoga, već jednako uspješno oblikuje cjelokupan izgled knjige.

A Nagradu „Grigor Vitez“ za ilustracije u 2014. godini dobiva:

Marsela Hajdinjak za ilustracije u slikovnicama Hansa Christiana Andersena *Djevojčica sa šibicama* i Ele Peroci *Maca Papučarica*

Kao upečatljivi crtač i kolorist, Marsela je dorasla klasičnom likovnom žanru. Njezinoj interpretaciji ne prijete stereotip, već je narativan svijet koji gradi posve nov, čaroban i čudesan.

U cjelokupnom opusu, autorica si ne dopušta pretjeran, karikaturni izraz. Količina duhovitog vrlo je odmjerena, a naglašena je pitka

toplina i bajkovitost. U slikovnici *Djevojčica sa šibicama*, ambijentalno snažnim izrazom, Marsela dočarava usamljenost i tjeskobu. Kod likovnog rješenja *Mace Papučarice* događa se zanimljiv odmak. Promišljeno u segmentima stvara naglašenu statiku kako bi asocirala na ilustraciju pedesetih. Boje koje odabire govore tomu u prilog. Svaki likovni element podjednako tretira i s izrazitom pozornošću slaže, a šare na tkaninama ili fasadama kuća dovodi do minucioznog savršenstva.

Marsela Hajdinjak je osobit likovni pripovjedač i ništa ne ostavlja slučaju dok je pedagoški pristup djetetu vrlo naglašen.

Osobita kvaliteta ove iznimne umjetnice članove Povjerenstva nije ostavila ravnodušnima, stoga je odlučeno da se Nagrada „Grigor Vitez“ za 2014. dodijeli Marseli Hajdinjak za ilustracije u slikovnicama *Djevojčica sa šibicama* i *Maca Papučarica* u izdanju Mozaik knjige iz Zagreba, urednik: Zoran Maljković.

POSEBNO PRIZNANJE „ZLATNA PTICA“ NAGRADE „GRIGOR VITEZ“ dodjeljuje se **IVANU VITEZU** za vrhunska stvaralačka dostignuća i ugrađivanje najviših vrijednosti u slikovnice i knjige za djecu.

Slikar Ivan Vitez, rođen 1940. godine, u svijet ilustracije zakoračio je još za vrijeme srednje škole i s istim žarom osvaja nas i danas. Kolažiranjem kompaktnih, ponekad pomalo kubističkih elemenata, potpuno odustaje od prikaza stvarnog prostora perspektive ili skraćanja. Autor izgovara puno toga. Isprepliće događaje, likove, ambijente, a sve to čini snažnim i živim rukopisom. Koristeći suhe flomastere ili drvene boje, plošne forme čini razigranima ili nemirnim. Na natječaju za Nagradu „Grigor Vitez“ za 2014. konkurirao je s dvije knjige: autorskom slikovnicom „Imenar – Što znači moje ime?“ u izdanju Alfe iz Zagreba, urednik Božidar Prosenjak i „Pleme Kroatana“ Dubravka Horvatića u izdanju Hrvatske kulturne naklade – Hrvatsko slovo, urednik: Stjepan Šešelj.

Ivan Vitez izniman je umjetnik i jedan od najnagrađivanijih autora. Dobitnik je tridesetak domaćih i svjetskih nagrada. Čak je **četiri puta** osvojio Nagradu *Grigor Vitez* za ilustracije : 1988. – *Brojkalica* (Ivan Vitez, Mladost Zagreb), 1993. – *A zašto ne bi...* (Grigor Vitez, Alfa), 1995. – *Pitalice pjevalice* (Nevenka Videk, ABC naklada), *Telegrafske basne* (Gustav Krklec, ABC naklada), *Igrokazi* (Grupa autora, ABC naklada), 1996. – *Zlatolist čarob-*

nog štiva (Grupa autora, HENACOM). Godine 1995. na *Bienaleu ilustracije u Bratislavi* uvršten je na časnu listu, a 1996. među *Sto najboljih ilustratora svijeta od 1966. do 1996. godine*. Godine 1998. nominiran je za najveću svjetsku nagradu za ilustraciju *Hans Christian Andersen*, 1999. odlikovan je *Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića*, a 2002. odlukom hrvatske Nacionalne i sveučilišne knjižnice njegova knjiga *A zašto ne bi...* uvrštena je u kategoriju nacionalne kulturne baštine (između ukupno sedamnaest knjiga) te u prvu svjetsku digitalnu knjižnicu, Children's Digital Library, koju vode Internet Archive i University of Maryland.

Sudjelovao je i sudjeluje na svim najvažnijim izložbama vezanima uz ilustraciju – u Slovačkoj, Italiji, Iranu, Njemačkoj... Ujedno je i sam autor mnogobrojnih izložbi. Suautor je dvadesetak udžbenika za osnovnu školu. Autor je većeg broja umjetničkih monografija i izložbenih postava. Oslikao je i likovno opremio više od 300 knjiga od kojih je većina namijenjena najmlađima. Godine 2003. priređena mu je retrospektivna izložba ilustracije u Klovićevim dvorima u Zagrebu i tom je prigodom objavljena monografija o njegovom umjetničkom radu. A njegov je umjetnički rad nepresu-

šan i bogat i u njemu je neizostavna pedagoška nota i komunikacija s najmlađima. Poput tkanja od neukrotive žice niže se jedna živa priča likovnog svijeta Ivana Viteza i tako već više od šezdeset godina, protkana raznim čudesima, cvjetnim dezenima, stvarnim i izmišljenim junacima, krajolicima, pticama... a od večeras i zlatnom pticom. U svaku svoju slikovnicu, knjigu ili udžbenik Ivan Vitez ugrađuje najviše umjetničke vrijednosti i zbog toga mu s osobitim zadovoljstvom Stručno povjerenstvo dodjeljuje ovo Posebno priznanje – „Zlatnu pticu“ Nagrade „Grigor Vitez“.

POHVALE NAGRADE
„GRIGOR VITEZ“ ZA 2014.

Zvezdani Čagalj za zbirku stihova *Trun iz žepa*, Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade – Klub prvih pisaca, Zagreb, 2014.

Mozaik knjizi d.o.o. i uredniku Zoranu Maljkoviću za uređivanje i objavljivanje slikovnica „Djevojčica sa šibicama“ H. C. Andersena i „Maca Papučarica“ E. Peroci koje je oslikala Marsela Hajdinjak, Zagreb 2014.

Alfi d.d. i uredniku Božidaru Prosenjaku za uređivanje i objavljivanje knjiga za djecu i mladež u Biblioteci „Knjiga za mlade“, Zagreb 2014.

U Zagrebu, 11. ožujka 2015. godine
Stručno povjerenstvo za dodjelu
Nagrade „Grigor Vitez“ za 2014.:

Ranka Javor, prof. knjižničarska
savjetnica, predsjednica Povjerenstva
Marijana Jelić, ilustratorica,
dopredsjednica Povjerenstva

Sanja Pilić, književnica
Branka Primorac, književnica
Branko Vujanović, likovni umjetnik
Marina Žilić, mag. komparativne književnosti

Snježana Krpes, prof. dipl. komparatist, tajnica Nagrade

KRONOLOGIJA

Siječanj — ožujak 2015.

U Talijanskom Institutu za kulturu u Zagrebu od listopada 2014. do ožujka 2015., a u sklopu programa *Kap priče na dlanu: Ususret Bologni iz Zagreba*, kao najava hrvatskoga nastupa na Sajmu dječje knjige u Bologni 2015. održavaju se okrugli stolovi raznih tema vezanih uz dječju knjigu.

23. siječnja 2015. održan je okrugli stol o digitalizaciji djetinjstva. Jelena Bračun Filipović iz Udruge OPA govorila je o digitalizaciji udžbenika i istraživanju prema kojem djeca digitalne medije većinom koriste za razbibrigu, a manje za „ozbiljne“ sadržaje; multimedijalna umjetnica Helena Bulaja Madunić istakla je kako su djeca u digitalnom dobu razvila drugu vrstu pozornosti pri čemu brzo reagiraju na stalne podražaje; Željka Mazzi iz Udruge Iskra CES napomenula je da na radionicama o roditeljskim kompetencijama treba insistirati na roditeljskoj odgovornosti pri dječjem korištenju digitalnih medija i interneta; Karmela Prpić, urednica audioknjige *Lutka od soli* govorila je o svojim motivima za objavljivanje audioizdanja priča koje se tiču glavnih etičkih principa, a podrazumijevaju pažljivo slušanje i razgovor s djecom. Sandra Vidović i Tanja Radiković prisutne su obavijestile o projektu Digitalna slikovnica,

kojim su pokazale kako korištenje novih medija može biti odličan alat za razvoj jezičnih, likovnih i tehničkih kompetencija kod djece, za promicanje znanja iz kulturne i povijesne baštine zavičaja, za poticanje čitanja i stvaralaštva i za kvalitetnu suradnju među učenicima osnovnih i srednjih škola te njihovo međusobno uvažavanje.

13. veljače 2015. održan je i okrugli stol na temu *Humor i fantastika za djecu i njihov politički potencijal*. Na okruglom stolu, koji je moderirala dr. sc. Nataša Govedić, gosti su bili Milena Benini, Sanja Pilić i Tomislav Tomić, a raspravi su se pridružili i stručnjaci i umjetnici iz publike.

7. siječnja 2015. književnik **Tito Bilopavlović** proslavio je svoj **75. rođendan**. Pjesnik, pripovjedač, feljtonist i književnik za djecu, rođen je 1940. u Novoj Gradiški. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao službenik, novinar, samostalni umjetnik i djelatnik u kulturi. Bio je tajnik Društva hrvatskih književnika od 1977. do 1981. te voditelj Tribine DHK. Jedan je od osnivača tjednika *Danas* u kojem je radio kao dugogodišnji kolumnist. Bio je urednik dječjih izdanja u Školskoj knjizi te glavni urednik dječjeg lista *SMIB*. Član je DHK

od 1968. Dobitnik je Brankove nagrade, Nagrade lista „Mladost“ i Nagrade „Duhovno hrašće“ za zbirku pjesama *Pijesku već oplakanom*; Nagrade „Vladimir Nazor“ za knjigu priča *Stid*; Nagrade „Grigor Vitez“ za knjigu priča *Paunaš*; Nagrade „Mato Lovrak“ za roman *Čitaj, gospodine balavče* te Nagrade „Josip i Ivan Kozarac“ za životno djelo.

10. siječnja 2015. godine u knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića održana je **promocija sedamnaest naslova Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade**. Nakon prigodnih riječi predsjednice Društva Silvije Šesto uslijedila su urednička predstavljanja (Silvija Šesto, Robert Mlinarec, Snježana Babić-Višnjić), a zatim i autorska predstavljanja biblioteke i naslova. Na promociji su predstavljene nove knjige: Nada Mihelčić, *Medalja za brabrost*; Nada Zidar-Bogadi, *Plavi san*; Snježana Babić-Višnjić, *Puhni*

u jedra; Mladen Kopjar, *Suze za pingvine*; Mirjana Mrkela, *Mea, mlađa sestra*; Igor Čumandra, *Žemlja je okrugla*; Tamara Lövey, *Tisov brijeg*; Aljoša Vuković, *Povratak u Ulicu zagonetki*; Sanja Bužimkić, *Čarobne cipele*; Tatjana Pokrajac Papucci, *Zašto baš to*; Svebor Vidmar, *Djeca gnjeva*; Blanka Pašagić, *San o dvorcu*; Želimir Hercigonja, *Crno ispod noktiju*; Robert Mlinarec, *Djed Mraz dimnjačar*; Jelena Pervan, *Čarapica Pričalica*; Zvezdana Čagalj, *Trun iz džepa*; Nena Lončar, *6 guba čarolija i jedan užas na kvadrat*.

10. veljače obilježava se **155 godina rođenja Milke Pogačić** (Zagreb, 1860. – 1936.), hrvatske učiteljice i književnice. Proučavala je školstvo i europska reformska pedagoška kretanja. Pod utjecajem socijalne pedagogije zauzimala se za bolje životne uvjete i školovanje

siromašne djece. Svoje je radove objavljivala u dječjim časopisima *Smilje* i *Bršljan*. Od 1901. do 1912. bila je urednica časopisa *Domaće ognjište*. Antun Cuvaj (1910) u prvom svesku „Građe za povijest školstva“ ovu autoricu ističe kao jednu od prvih beletrista iz redova učitelja. Pisala je pjesme, priče i igrokaze za djecu te ljubavnu liriku, pripovijetke, a objavila je i roman *Jura Filipčić* (1937).

13. veljače 2015. u Zagrebu je u 75. godini života **preminuo** književnik **Milan Osmak** (vidi *U spomen* na str. 114).

20. veljače 2015. hrvatski se književnik **Hrvoje Hitrec** tijekom **27. Male tribine** družio s učenicima sedmih i osmih razreda Osnovne škole Donja Stubica, koje je u prostorije DHK-a dovela školska knjižničarka Danica Pelko. Kako je pristiglo devedesetak učenika, bila je to jedna od najposjećenijih Malih tribina do sada. Sva su

djeca čitala knjige o Smogovcima te gledala popularnu seriju, neki su čitali i *Eko Eko* tako da su s velikim zanimanjem slušali kako su knjige nastajale. Hrvoje Hitrec govorio je onako kako i piše – tečno i duhovito – tako da je uspio održati pozornost djece i dok je pričao o onome što se događalo prije više od pola stoljeća. (*Hrvoje Kovačević*)

21. veljače 2015. u Knjižnici i čitaonici Bogdana Ogrizovića u Zagrebu održana je promocija slikovnice *Palac Sim palac Tam* autorskog tima Silvija Šesto, Davor Šunk i Ana Šesto, koja je osvojila **Nagradu „Kiklop“ za 2014.** godinu kao najbolja knjiga za djecu i mlade.

10. ožujka 2015. obilježava se **sto godina** od rođenja književnika i putopisca **Jože Horvata**. Joža Horvat rođen je 1915. u Kotoribi, a umro je u Zagrebu 2012. godi-

ne. Pisao je romane, pripovijetke i drame, filmske scenarije, novinske članke i radiodrame. Radio je kao direktor Nakladnog zavoda Hrvatske, voditelj Jadran-filma, bio je novinar u listu *Naprijed*, urednik *Kola* i časopisa *Republika*. Bio je tajnik Društva hrvatskih književnika i Matice hrvatske. Objavio je brojna djela među kojima se ističu: *Sedmi be* (1939), *Crvena lisica* (1958), *Ni san, ni java* (1958), *Mačak pod šljemom* (1962), *Operacija stonoga* (1982), *Waitapu* (1984), *Ciguli miguli* (1989), *Molitva prije plovidbe* (1995), *Dupin Dirk i lijeva kobilica* (1997) i memoari *Svjedok prolaznosti* (2005). Knjige su mu prevedene na ruski, poljski, češki, slovački, mađarski, bugarski, albanski i esperanto. U putopisu *Besa – brodski dnevnik* (1973) Horvat opisuje svoje putovanje oko svijeta na jedrenjaku „Besa“. Naklada Neretva objavila mu je izabrana djela u jedanaest svezaka, od 2003. do 2007.

Dobitnik je Nagrade za životno djelo „Vladimir Nazor“, a 2005.

za izniman je doprinos u književnosti i kulturi dobio odličje Reda Danice hrvatske s likom Marka Marulića te godinu dana poslije Nagradu grada Zagreba.

Povodom stote obljetnice rođenja, na autorovoj kući u Ulici Medveščak u Zagrebu postavljena je spomen-ploča. Slavni jedrenjak „Besa“ kojim je Horvat oplovio svijet danas je u vlasništvu jedne splitske obitelji koja njime planira oploviti svijet, istom rutom koju su onomad Joža Horvat i njegova obitelj plovili.

11. ožujka 2015. u dvorani Zagrebačkoga kazališta lutaka održana je 47. dodjela **Nagrade „Grigor Vitez“** u organizaciji Saveza društava Naša djeca Hrvatske. Nagrada za najbolji tekst pripala je **Igoru Knížeku** za zbirku priča „Moj pustolovni planet“, a za najbolju ilustraciju **Marseli Hajdinjak** za ilustracije u slikovnicama H. Ch. Andersena *Djevojčica sa šibicama* i E. Peroci *Maca Papučarica*. (vidi *Obrazloženje nagrade*, str. 99)

26. ožujka 2015. u Društvu hrvatskih književnika održana je **Tribina za Nadu** o položaju pisaca u današnjem društvu. Donosimo izvyješće voditelja Tribine Hrvoja Kovačevića

Predsjednik sam *Povjerenstva za autorska prava, položaj pisaca i socijalno-mirovinska pitanja*. Sredinom travnja javila mi se Nada Mihelčić,

spisateljica čiji rad već godinama izuzetno cijenim, s molbom da joj pomognem u teškoj životnoj situaciji. Bolesna je, mirovina joj iznosi 1.100,00 kuna mjesečno, rate kredita su joj 1.700,00 kuna, računi su joj blokirani, struja i telefon isključeni.

U njoj me molbi posebno

zaintrigiralo to što joj je nakladnik *Izvori* neovlašteno, bez potpisanog ugovora i naknade tiskao dvije knjige za koje je od Ministarstva kulture dobio 35.000,00 kuna. Sva njezina upozorenja na očito kršenje autorskih prava prošla su bez odjeka.

Odgovor je dobila tek od tajnice Vladimira Stojšavljevića, pomoćnika Ministrice kulture (koju su u međuvremenu maknuli zbog financijske revizije), u kojemu piše kako Ministarstvo kulture ne ulazi u odnose između pisca i nakladnika (kojih u ovom slučaju zapravo i nema, ako se pod odnosima ne računa čista krađa autorskog djela).

Ove je godine Nada Mihelčić dobila potporu za objavljivanje romana, 21.000,00 kuna bruto. Isplaćeno joj je na blokirani račun Pri-

vredne banke (čiji je Nada dužnik). Otišla je u banku i pitala može li dobiti barem dio toga novca. Službenica joj je objasnila da joj pripada 40% ukoliko Ministarstvo kulture ispuni odgovarajući obrazac. Birokratkinja u Ministarstvu kulture nije se željela baviti nečim tako kompliciranim pa je Nadi objasnila da je to nemoguće.

U početku sam mislio da bi DHK mogao Nadi isplatiti jednokratnu pomoć, no opet je birokracija rekla da je to nemoguće, po ovim i onim stavkama zakona (koji ionako nitko ne poštuje osim u prilikama kada netko tko nema novaca za odvjetnika dođe pitati za svoja prava). Zaštićeni račun u FINA-i (na koji su me uputili u HZSU)? Ništa od toga. Neizvedivo je.

Zato sam odlučio organizirati Tribinu za Nadu. DHK će sudionicima Tribine isplatiti troškove gostovanja, a mi (sudionici) taj ćemo honorar Nadi dati na ruke. Plus donacije iz publike (bilo mi je neugodno pitati, ali čini mi se da je toga bilo, vidio sam nekoliko omotnica.). Goran Joo, ugostitelj koji iznajmljuje prostor DHK, sve je nazočne častio pićem.

Za goste Tribine odabrao sam Pavla Pavličića, Hrvoja Hitreca, Silviju Šesto, Sonju Zubović i Ladu Žigo. I Nadu, dakako. Mislio sam kako je njezin slučaj sjajan povod da progovorimo o općenitoj obespravljenosti pisaca. Gosti su mi pokrivali

teme koje sam htio obraditi i nametnuti kao uzrok Nadinih nevolja – izrabljivački odnos nakladnika prema piscima, nebrigu ministarstva kulture i obrazovanja, krađu tekstova za udžbenike, sapunicu oko naknade za javnu posudbu, lihvarske ugovore koje HRT nudi scenaristima, nezainteresiranosti medija za književnost i kulturu općenito.

Tijekom Tribine gosti se uglavnom nisu obazirali na moja pitanja. Pristojno bi ih saslušali, a onda iznijeli svoja viđenja situacije, ne zadržavajući se u okvirima teme koju sam im namijenio. Što im ne zamjeram. Tribina je ispala i boljom, nego što sam očekivao.

Pavao Pavličić je (očekivano, znao sam otprije za takav njegov stav) iznio mišljenje kako je odluka o profesionalnom bavljenju pisanjem sama po sebi vrlo riskantna. Naveo je nekoliko velikana svjetske književnosti koji su morali raditi ovo i ono da bi preživjeli te zaključio kako se sam nikada ne bi upustio u takvu avanturu. Istina, imao je uspješnice, tržište je bilo pet puta veće nego današnje, ali bila je i inflacija koja mu je pojela mogućnost da od pisanja lagodno živi.

Hrvoje Hitrec uglavnom se složio s akademikom Pavličićem, čak je njegov popis besmrtnika koji nisu mogli živjeti od pisanja dopunio primjerom Williama Faulknera koji je preživljavao kao scenarist u

Hollywoodu, a onda je osuo paljbu po sadašnjoj Vladi i kulturocidu koji provodi na svim razinama, s posebnim osvrtom na HRT.

Ni Silvija Šesto nije bila nježnija prema sadašnjim strukturama, s tim da se ona uglavnom držala nakladnika. Pri tome se posebno pozabavila temom krađe tekstova za udžbenike (što sam od nje, uostalom, i očekivao).

Sonja Zubović pak izbjegla je temu koju sam joj pokušao nametnuti o naknadi za javnu posudbu (ove smo godine dobili prve novce po toj stavci iako je zakon donesen još 2003.), bavila se položajem pisaca koji su zaposleni i nerazumijevanjem poslodavaca te važnošću književnosti u suvremenom društvu u kojemu mlade većinom zanimaju elektroničke mogućnosti zabave.

Lada Žigo je pak izbjegla temu o reakciji medija na kulturna zbivanja, koju sam joj pokušao nametnuti svojim pitanjem. Njezino je izlaganje uglavnom bila replika gospodinu Hitrecu o kulturocidu sadašnje vlasti. Objasnila nam je da nijedna dosadašnja vlast nije bila bolja.

I tako... (što bi rekao gospodin Hitrec u svojim Smogovcima).

Iznijeli smo svoja mišljenja, odrađili Tribinu, Nadi dali novce da može platiti račun za struju... Jesmo li postigli što više od toga, teško je reći.

Čak sam i ja, vječiti optimist, pomalo skeptičan.

U SPOMEN: MILAN OSMAK

(Pančevo, 9. 3. 1940. – Zagreb, 13. 2. 2015.)

PRIPOVJEDAČ POMORSKIH ŠTORIJA

Milan Osmak rođen je u Pančevu 1940. godine. Nakon školovanja u Riječkoj gimnaziji, odlazi u Zagreb gdje na Filozofskom fakultetu završava Komparativnu književnost i dva svjetska jezika. Tijekom života radio je raznovrsne poslove: bio je novinar i urednik na Radiju Zagreb, radio je za Novi list i Vjesnik; radio je i kao mornar na trgovačkom brodu, bio je lučki brojač tereta, prodavač elektromaterijala i glasnogovornik za Čistoću. U Vjesniku je pokrenuo specijaliziranu povijesnu reviju Fokus i istoimenu novinsku biblioteku, a kao direktor izdavačkog poduzeća Stvarnost u Zagrebu uredio je i objavio više od stotinu knjiga hrvatskih i stranih autora. Bio je član Društva hrvatskih književnika, Hrvatskog društva pisaca i Hrvatskog društva književnika za djecu i mlade.

U književnim je krugovima poznat kao dobar pripovjedač maritimne proze, koji je u moru i morskim krajolicima nalazio svoje literarne izvore. Istovremeno, težio je tehničko-dokumentarističkoj točnosti koja je zgode i ambijente opisane u njegovim pričama učinila legitimnima – posljedično, njegove su priče vrijedna kronika jednoga vremena i svijeta.

Svoje je književno stvaralaštvo započeo vrlo rano, već u drugom razredu gimnazije (današnjem šestom razredu osnovne škole) pisao je i objavljuvao priče u časopisu *Istarski borac*. Krajem pedesetih godina prošloga stoljeća nastavlja objavljivati u raznim časopisima, a svoj prvi roman *Krvotok broda* (1965) objavljuje kao dvadesetpetogodišnjak, nakon mornarske službe gdje je cijelu godinu proveo ploveći morima i oceanima Afrike i Azije. Godine 1971. okušava se u poeziji antologijom hrvatske poezije o moru *Mare nostrum*, da bi se zatim vratio svojim pripovjedačkim počecima. Objavljuje nekoliko romana: *Sretni Posejdonov vrtlar* (1973), *Lovci na amfore* (1976), *Čežnja i požuda* (1985), *Ispraznite Titanic* (1987) i *ZG Love story* (1990). Neki su od njegovih romana prevedeni i objavljeni u Bratislavi, Pragu, Ljubljani i Prištini.

U dječjoj književnosti i književnosti za mlade poznat je po svojoj zbirci priča za djecu *Ribohvatanje* (1982, 1983) te romanima *Tajanstveni otoci* (1985, 1987), *Ivana: tajanstveni otok* (2004), *Tulum sa tuna-ma* (2005), *Mario: petnaestogodišnji kapetan* (2007) i *Ljetovati na Marsu* (2009). U romanima za mlade ostaje vjeran svojim literarnim preokupacijama. Kao zaljubljenik u Julesa Verna stvara zanimljive (po)morske avanture mladih čije odrastanje i obiteljsku sagu prati iz jednog romana u drugi. Fiktivni dio fabule osnažuje kvalitetnim portretiranjem suvremenih likova i njihovih svjetonazora, ujedno nenapadno implementirajući suvremenske teme poput prijateljstva, solidarnosti i ekološke osviještenosti.

Uz djela koja su tematski usko vezana uz more, Osmak je pod pseudonimom Willy Stenton pisao i kriminalističke romane i vesterne koje je odmila zvao „bajke za odrasle – krimići i vestići“: *Platite A bombu* (Zagreb, 1976, 1990; Bratislava 1980); *Mrtvi ne govore* (Zagreb, 1962, 1976; Bratislava, 1982; Priština, 1983; Ljubljana, 1983), *Žrtva otmice* (Zagreb, 1983, 1990), *Srebrna karavana* (Zagreb, 1979, 1992; Bratislava, 1984) i *Čovjek s ožiljkom* (Zagreb, 1983, 1992; Bratislava, 1988).

Glavnina piščeve preokupacije ipak ostaje usko vezana uz maritimnu tematiku. Pritom je Osmak kao komparatist književnosti dobro poznao i stranu literaturu inspiriranu morem. Godine 2013. objavljuje

zbirku priča *Ovce na južnom vjetru* podnaslova *Priče s Kvarnerskog mora* za koju na promociji (6. 12. 2013. u Narodnoj čitaonici Gradske knjižnice „Rijeka“) književni kritičar Igor Kiž kaže da „donosi deset fragmenata jedne kvarnerske male povijesti, uz miris mora i okus soli“.

Na promociji svoje posljednje knjige, Milan Osmak objasnio je kako je i u tih deset priča ponovno udahnuo život likovima iz svojih prethodnih knjiga, ali i svome fiktivnom Kvarnerskom moru na kojemu su njegovi likovi iz knjige u knjigu odrastali:

Kvarnersko more iz podnaslova ove zbirke nećete pronaći na geografskoj karti istočnog nam Jadrana. Uzalud je njegovo ime zaguglati na internetu. U zagrebačkim oniričkim snatrenjima priče mojih fikcionalnih likova počinju upravo u tom moru. More oplakuje liburnijska stopala Učke. Moje snovite plovidbe Kvarnerskim morem otpočinju na zapadu kod restorana ‘Plavi podrum’ u Voloskom. Ili, na jugoistoku pred lukobranom odvojka riječke luke, zvanom još od milja Porto Baroš. (...) Prve dječje avanture (bogat je tko ih se sjeća) većina fikcionalnih likova ove zbirke preživjela je na obalama Kvarnerskog mora. Pod mentorskim okom barda književnosti za mlade, Ivana Kušana, ja sam ih smjestio unutar korica knjige. I dok su nadolazeća desetljeća na tu knjigu priča taložila knjižničku prašinu diljem Lijepe naše, njeni likovi su odrasli u nekim drugim knjigama, podobijali djecu, koja dandanas sve brže odrastaju, i našli se zajedno u ovih deset pomorskih štorija.” (Završna bilješka autora, str. 267)

Književnik Milan Osmak preminuo je 13. veljače 2015. godine u Zagrebu, u 75. godini života. Pripovjedač koji je i sam rekao da prije svega voli dobru priču, iza sebe je ostavio bogat opus djela za odrasle, djecu i mlade u kojima je stvorio životne fiktivne svjetove i avanture, usko vezane uz stvarni život i svijet koji je poznao. U svoje pomorske štorije utkao je vjerodostojne slike i impresije jednoga vremena i svijeta koji će još dugo živjeti s njegovim čitateljima – ljubiteljima dobre priče i (po)morskoga života.

Marina Gabelica

NOVE KNJIGE

Informacije preuzete s mrežne stranice Knjižnica grada Zagreba. Anotacije izradili: Maja Brajko Livaković, Marina Danev, Natalija Dragoja, Lucija Kodžajev, Željka Krušlin, Dunja Lovrenčić, Anita Spevec, Alka Stropnik i Ljiljana Suton.

NAGRAĐENE DJEČJE AUTORSKE SLIKOVNICE

Knjige nagrađene na natječaju „Moja prva knjiga“ koji potiče djecu na pisanje i ilustriranje vlastite priče. Karlovac: Udruga za promicanje kulture čitanja KAlibra, 2014.

Josipa Grginčić: *Kako je nastao moj Karlovac*

Slikovnica mlade autorice na zanimljiv način priča o povijesti grada Karlovca kroz uzbudljivu, istraživačku avanturu dvojice prijatelja, Karla i Vaca.

Katarina Kešćec: *Pustolovine note Lare*

U tehnici kolaža ispričana je priča o noti Lari koja se uputila u svijet tražeći skladbu u koju bi se sretno uklopila, pri čemu joj pomažu dvije djevojčice.

Ema Agata Šamal: *Anka Kroasanka*

Ova autorska slikovnica donosi priču o starici dobra srca. Starica

Anka nema obitelji, već samo pekarnicu iz koje uvijek zanosno miriše. Nakon susreta s uplakanom i gladnom djevojčicom Anka još više otvara svoje srce. Od tada na kraju svakoga radnog dana svoje slastice dijeli susjedima.

Katrin Vibovec: *Zlatno perje*

Tema ove autorske slikovnice bezuvjetna je majčinska ljubav ispričana pomoću likova ptica. Majčinska ljubav ublažava okrutnost društva. Ptić Viki nije kao drugi, zbog fizičke mane on ne može letjeti. Na kraju ga majka daruje svojim perjem kako bi i on letio.

Noa Barić: *Bit ću ono što jesam*

U ovoj se slikovnici mlada autorica bavi temom različitosti i društvenim stereotipima. Priču odlikuje autobiografizam i duhovitost, čime se izbjegava pretjerana ozbiljnosti priča se približava mlađoj publici kojoj je namijenjena.

SLIKOVNICE I KNJIGE ZA MLADU DJECU

Ivanka Blažević Kiš, Ema Bego: *Brzi Teo i spora Naya*

Ilustrirala: Ema Bego; Zagreb: Naklada Semafora, 2014.

Slikovnica slavi ljepotu različitosti i prijateljstvo. Teo i Naya znaju se od ranoga djetinjstva, zajedno odrastaju i uče jedno od drugoga. Slikovnica progovara o iskrenosti i ljubavi te održavanju čistoga dječjeg srca.

Josipa Dragičević: *Lina u šeširu*

Ilustrirao: Tomislav Zlatić; Zagreb: Sipar, 2014.

Radoznala i nestašna djevojčica Lina obožava cirkus. Jedne se noći iskrada iz kuće i započinje pustolovinu. Lina završava u mađioničarskom šeširu gdje upoznaje tri simpatična bijela zeca s kojima se dobro zabavlja sve do trenutka kada se njezina znatiželja iscrpi i pustolovina postaje opasna. Strah i suze kratko traju jer u pravi čas stižu roditelji.

Orianne Lallemand: *Vuk koji je htio obići svijet*

Ilustrirala: Eleonore Thuillier; s francuskog prevela Petra Matić; Zagreb: Algoritam, 2014.

Avanturistički raspoložen Vuk

odlučuje proputovati svijet kako bi odagnao dosadu. Njegove putestestvije odvest će ga iz snijegom okovane šume na daleka i egzotična mjesta o kojima je do tada samo sanjao. Ljepota Pariza će ga očarati, šarolikost životinja mada-gaskarskog podmorja zaprepastiti, a karnevalsko raspoloženje Rio de Janeira potaknuti na ples. Svojevrsna putopisna slikovnica namijenjena je djeci predškolske dobi.

Ingo Siegner: *Zmajić Kokos i blago u džungli; Zmajić Kokos i njegove pustolovine; Zmajić Kokos ide u školu; Zmajić Kokos u svemiru*

Ilustrirao: Ingo Siegner; s njemačkog prevela: Dunja Flegar; Zagreb: Planet Zoe, 2014.

Serijska slikovnica o zmajiću Kokosu sastoji se od četiri naslova. Riječ je o duhovitim i zanimljivim pričama o pustolovinama zmajića Kokosa i njegovih prijatelja. Zmajić je domišljat, hrabar i znatiželjan, stoga doživljava razne pustolovine. Zmajić Kokos i njegov autor (ujedno i ilustrator) svjetski su poznati, a 2003. autor je nagrađen nagradom Bad Iburger Kinderliteraturpreis „Schlossgeschichte“. Ingo Siegner jedan je

od utemeljitelja uglednog udruženja Lesestart Hannover, osnovanoga s ciljem promicanja ranog čitanja u obitelji, jaslicama i vrtićima u suradnji s knjižnicama i drugim obrazovnim ustanovama.

Mireille Saver: 16 priča o princezama i vilama

Ilustrirala: Cathy Delanssay; prevela: Tea Eschebach; Zadar: Forum, 2014.

Riječ je o slikovnici, zbirci bajki za najmlađe. U bajkama se oživljavaju čudesna bića poput vila, kraljeva i princeza, ujedno se govori

o ljudskim manama i vrlinama, a djeca se potiču na činjenje dobrih djela i vjeru u dobro.

Sonja Zubović: Mjesečevi snovi

Ilustrirala: Marina Badurina Cindrić; Zagreb: Tekston, 2014.

Bogato ilustrirana slikovnica s velikim tiskanim slovima, namijenjena je najmlađima. Tema su slikovnice snovi, potreba za snom i svijet mašte u kojem je sve moguće. Slikovnica govori o izmjeni dana i noći, pojavi mjeseca i zvijezda, odlasku na spavanje i dječjim snovima.

KNJIGE ZA DJECU

Nada Mihelčić: Medalja za hrabrost

Ilustrirala: Vanda Čizmek; Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, 2014.

U ovoj knjizi autorica donosi četiri priče koje donose spoznaju da nije uvijek dobro vjerovati samo prvom dojmu koji nepoznate osobe ostave na nas, jer se netko tko je naizgled neugledan i slab, ako mu pružimo priliku, može pokazati u sjajnom svjetlu. Govori i o dobrobitima imanja kućnih ljubimaca koji nas uče biti boljim bićima, o važnosti prijateljstva i svim drugim, malim i jednostavnim ali važ-

nim i nadasve ljudskim vrlinama.

Nada Zidar-Bogadi: Plavi san: izabrane pjesme

Ilustrirala: Sanja Šantak; Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, 2014.

Zbirka pjesama antologijske hrvatske pjesnikinje sastoji se od izabranih pjesama u kojima se ponajprije veliča priroda i njezin neraskidiv odnos s čovjekom. Autorica u pjesmama oslikava impresivne slike prirode (seoske i urbane), veliča more i univerzalne ljudske vrijednosti poput znatiželje, radoznalosti i ljubavi prema svijetu oko sebe.

KNJIGE ZA MLADEŽ

Snježana Babić-Višnjić: *Pub-ni u jedra!*

Ilustrirao: Niko Barun; Zagreb: Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade, 2014.

Dječak Niki upravo je završio sedmi razred s ne baš najboljim uspjehom, njegov otac ostao je bez posla, a mama ima posao s kojim je nezadovoljna. Sve to stvara napete odnose u obitelji. Izgledalo je da Nikija čeka dugo, naporno ljeto. Utjehu nalazi jedino u uzbudljivom svijetu računalnih igrica. Kada se u kvartu dogodi pljačka banke, situacija se mijenja, a ljeto postaje posebno zanimljivo kad se u kvart doseli djevojčica Sara. U ovome romanu koji je namijenjen djeci starije školske dobi autorica duhovito piše o ozbiljnim problemima s kojima se danas susreću mnoge obitelji.

Holly Black i Cassandra Clare: *Željezni ispit*

Ilustrirao: Scott Fischer; prevela: Radha Rojc-Belčec; Zagreb: Egmont, 2014.

Glavni lik fantastičnog serijala za mlade, Magisterium je Callum Hunt, problematičan je i neprilagođen četrnaestogodišnjak s invaliditetom. Ne vole ga profesori ni susjedi, nema prijatelja. U prvom dijelu serijala Callum dobiva poziv

na Željezni ispit čiji prolaz omogućava upis na Magisterium, akademiju za čarobnjake. Njegov otac, čarobnjak Alastair Hunt, smatra da magija donosi zlo i ne želi da Callum ima bilo kakve veze s njom te će poduzeti sve kako njegov sin ne bi prošao ispit. Usprkos njegovim očekivanjima, Calluma ipak prime na Magisterium gdje otkriva da svijet magije i nije tako loš, već je uzbudljiv, pun tajni i izazova. Tamo prvi put u životu stječe prave prijatelje, ali se susreće i s mračnim tajnama iz svoje prošlosti.

Dražen Jergović: *Dnevnik vragolana*

Rijeka: Studio TiM, 2014.

Duhoviti roman o odrastanju u kojem trinaestogodišnji Dario opisuje svoje želje i strahove tipične za osjetljive pubertetetske godine. Govori o svojoj svakodnevnicu koju čine mama, tata, škola, ali i djevojka koja mu se sviđa. A onda završava nastava i dolazi ljeto koje donosi mnoga uzbuđenja, ali i sretan kraj. Pisan duhovito, u dnevničkoj formi, roman donekle podsjeća na slavnog Adriana Molea.

Mato Lovrak: *Pero Kvržica među ljudima*

Zagreb: Mozaik knjiga, 2014.

Knjiga u kojoj autor, poznati hrvatski dječji pisac, koji je pisao i autobiografska djela za odrasle, donosi priču o sebi i svom slavnom romanu *Družba Pere Kvržice*, od njegova objavljivanja pa sve do 1967. godine. Autor pripovijeda o zgodama vezanim uz odaziv romana među djecom i u školama, o kritikama u novinama, a sve je isprepleteno i nadopunjavano detaljima iz autorova obiteljskog života, što čini zanimljivima priču i cjelinu.

Melita Rundek: *Izgubljena u ormaru*

Ilustrirao: Ivan Marušić; Zagreb: Alfa, 2014.

Srednjoškolka Mirna nije kao većina njezinih vršnjaka. Nadarena je za umjetnost, nije joj važno da

je trendovski odjevena i što drugi misle o tome. Crne hlače i crna majica njezin su stil. Kada prijateljici Maji povjeri svoju tajnu koja je muči, ona je uvjeri da sve probleme ovoga svijeta najbolje rješava dobar šoping. Kupovina jednog retro prsluka mijenja iz temelja Mirnin pogled na svijet mode, kupovine, izgleda, popularnosti među vršnjacima. Započinje luda utrka po dućanima i mahnito punjenje njezina, nekad praznog, ormara. Autorica u romanu govori o potrošačkom mentalitetu u kojem je najvažnije kako izgledaš, o osjećaju pripadnosti te o utjecaju takva stila života na mlade. U tekst romana ubačene su duhovite reklamne poruke koje parodiraju današnje oglašavanje. Roman je namijenjen djeci starije školske dobi.

STRIPOVI

Hergé: *Tintin u zemlji crnog zlata; Prema Mjesecu; Hod po Mjesecu*

Tekst i crtež: Hergé; prijevod s francuskoga: Darko Macan; Zagreb: Algoritam, 2014.

Tintin je glavni junak stripovskog serijala čiji početak seže u 1929. godinu kada je u dječjem prilogu jednih belgijskih novina objavljena njegova prva pustolovina. On je mladi reporter, svjetski putnik, nepotkupljiv, neustrašiv i pametan borac za pravdu, a sa svo-

jim vjernim pratiocem psom Čupkom i svojim pomagačima često se nalazi u središtu važnih svjetskih događanja dvadesetoga stoljeća. U ukupno 24 epizode serijala pratimo njegove raznovrsne, uzbudljive i duhovito prikazane pustolovine u raznim dijelovima svijeta. U ovoj su knjizi tri stripa s Tintinovim pustolovinama. U prvom stripu glavni se junak suočava s neobjašnjivim eksplozijama automobilskih motora u vrijeme napete

međunarodne političke situacije. Drugi strip odnosi se na njegovo neočekivano putovanje na Mjesec. U trećoj priči pratimo njegov boravak na Mjesecu, koji je osim planiranoga znanstvenog istraživanja uključio i neželjena događanja. Radnja serijala adaptirana je za radio, televiziju, kazalište i film.

Franquin i Greg: *Budin zatočnik; Spirou i ljudi-kugle; Strka u Gljivodvoru; U sjeni Z; Z kao Zorglub*

Crtež: Franquin; scenarij: Franquin & Greg; prijevod: Darko Macan; Zagreb: Libellus, 2014.

Spirou i Fantasio glavni su junaci poznatoga belgijskog stripovskog serijala čiji počeci sežu u 1938. godinu. Oni su novinari, a sa svojim pomagačima – izumiteljem grofom od Gljivodvora, čudnom zvjerkom Marsupilamijem i vjevericom Spipom – sudjeluju u nizu fantastičnih pustolovina. U epizodi *Budin zatočnik* Spirou i Fantasio upleteni su u događanja vezana za G. E. G. – revolucionaran izum kojim se može djelovati na silu teže, klimatske promjene i rast vegetacije. U epizodi *Spirou i ljudi-kugle* rješavaju tajnu čudnovatih zbivanja u podmorju, a u epizodi *Minijature* susreću se s neočekivanim efektima napredne tehnike izrade minijatura. U epizodi *Strka u Gljivodvoru* bave se Zorglubom, znanstvenikom koji je postao žr-

tvom zorgzrake – vlastitog izuma koji omogućuje vladanje ljudima. U epizodi *Bravo, Brothers* zaočupljeni su neuobičajenim rođendanskim darom koji je Fantasio primio od uredskoga kolege Gastona. U epizodi *U sjeni Z* Spirou i Fantasio nastavljaju borbu protiv Zorgluba koji se, suprotno svome obećanju, nastavio baviti kontroliranjem ljudi pomoću zorgzraka. U epizodi *Z kao Zorglub* Spirou i Fantasio sukobljavaju se sa Zorglubom, kolegom grofa od Gljivodvora, genijalnim znanstvenikom koji želeći ostvariti svoje vizije stvara vojsku ljudi, odnosno Zorgljudi, kojima upravlja pomoću zorgzraka.

Albert Uderzo, Rene Goscinny: *Asterix i povratak u klupe*

Crtež: Albert Uderzo; tekst: Rene Goscinny i Alberto Uderzo; preveo: Darko Macan; Zagreb: Bookglobe, 2014.

Asterix, glavni junak stripovskoga serijala koji je počeo izlaziti u Francuskoj 1959. godine, živi u vrijeme rimske vladavine, oko 50. godine prije naše ere, u izmišljenom selu na sjeverozapadu Galije. To je jedino selo koje Rimljani još nisu osvojili, a njegovi stanovnici, članovi galskoga plemena na čelu s Asterixom, njegovim prijateljem Obelixom, seoskim druidom Faktorixom, bardom Kozoderixom

i poglavicom plemena Samostalexom, trude se da tako i ostane. U ovome albumu objedinjeno je četrnaest kraćih cjelovitih Asterixovih priča objavljivanih u razdoblju od 1962. do 2003. godine.

trnaest kraćih cjelovitih Asterixovih priča objavljivanih u razdoblju od 1962. do 2003. godine.

NARODNA KNJIŽEVNOST

Ruske bajke: Do koljena u zlatu do lakata u srebru i druge bajke; Leteći sag i druge bajke

Ilustrirala: Dagmar Franolić; s ruskog prevele: Slađana Domladovac i Zdenka Vukadin; Zagreb: Eskadrila, 2014.

Prvi dio dvodijelne antologije ruskih bajki *Do koljena u zlatu do lakata u srebru i druge bajke* sadrži 13 bajki čiji su junaci i junakinje dobro poznati u ruskoj kulturi, ali i šire, poput Babe Jage ili Košćega Besmrtnog. Zanimljivo je da su te bajke prvi put dostupne u hrvatskom prijevodu i kao takve dobrodošle za sve one koji

su zainteresirani za razumijevanje ruske kulture. Drugi dio dvodijelne zbirke Ruske bajke *Leteći sag i druge bajke* antologija je koju sačinjava trinaest bajki čiji su junaci i junakinje dobro poznati u ruskoj kulturi. S najpopularnijom junakinjom, Babom Jagom, susrećemo se u nekoliko bajki (*Ivan medvjede uho*, *Marja Morjevnna*, *Vasilisa prekrasna*). I Vasilisu susrećemo kao Vasilisu Prekrasnu (*Vasilisa prekrasna*) i kao Vasilisu Premudru (*Žabica carica*). Bajke se događaju na granici zbilje i privida i svaka završava potpunim preokretom. Antologija je bogato ilustrirana.

STRUČNA LITERATURA ZA RODITELJE, ODGOJITELJE I NASTAVNIKE

Ante Bežen, Siniša Reberski: Početno pisanje na hrvatskome jeziku: priručnik uz Hrvatski pravopis

Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2014.

Priručnik sadrži dvije veće cjeline u kojima autori daju metodički prikaz početnoga pisanja i čitanja kao nastavnog područja

u prvom razredu osnovne škole te objašnjavaju načine pisanja slova – formalnih i rukopisnih. Knjiga je namijenjena svima koji se bave poučavanjem pisanja, pisanjem početnica i drugih pratećih materijala te onima koje zanima oblikovanje i razvoj vještine pisanja i rukopisa uopće. Sadrži pojmovnik.

SURADNICI U OVOM BROJU

dr. sc. **Marina Gabelica**, asistentica, Učiteljski fakultet, Zagreb,

marina.gabelica@gmail.com

Snježana Grković-Janović, književnica, Split,

snjezana.grkovic-janovic@st.t-com.hr

dr. sc. **Marijana Hameršak**, viša znanstvena suradnica, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, marham@ief.hr

Martina Jurišić studentica Hrvatskih studija, Zagreb,

martina.jurisc4@gmail.com

Hrvoje Kovačević, slobodni književnik, Stubičke Toplice;

hrvoje.kovacevic@kr.t-com.hr

Nada Kujundžić, studentica poslijediplomskoga studija književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Zagreb nadkuj@utu.fi

Josip Laća, književnik, Zagreb, josolaca@gmail.com

Nada Mihoković-Kumrić, farmaceutkinja i književnica, Velika Gorica, ljekarna.mihokovic@zg.t-com.hr

Ema Mrkobrad, studentica Hrvatskih studija, Zagreb, ema.mr229@gmail.com

Neda Novosel, studentica Hrvatskih studija, Zabok, neda.novosel@gmail.com

Mirjana Smažil Pejaković, književnica, Zagreb, mirjana.pejakovic@zg.t-com

Ljiljana Radovečki, knjižničarka, Zagreb, OŠ Vukomerec,

ljiljana.radovecki@gmail.com

dr. sc. **Karol Visinko**; redovita profesorica, Rijeka, Filozofski fakultet;

karol.visinko@optinet.hr

dr. sc. **Diana Zalar**, izvanredna profesorica, Zagreb, Učiteljski fakultet,

diana.zalar@ufzg.hr

dr. sc. **Dubravka Zima**, docentica, Zagreb, Hrvatski studiji; dzima@hrstud.hr

NARUDŽBENICA

Tel. 00385 1 4816 931

Faks: 00385 1 4816 959

e-mail: knjizevnostidijete@dhk.hr

Pretplate se uplaćuju na žiro račun br. HR 5223600001101361393

Poziv na broj: 01114-3207714-2015

(Društvo hrvatskih književnika – za *Književnost i dijete*)

Ime / naziv naručitelja

OIB

Adresa (ulica, broj, mjesto)

Telefon

KNJIŽEVNOST I DIJETE

ČASOPIS ZA DJEČJU KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNOST ZA MLADE

	Cijena	broj primjeraka
1 broj	30 kn	
Dvobroj	50 kn	
Godišnja pretplata	100 kn / 20 EUR	

U

,

god.

Način plaćanja

☐ virmanom

potpis i pečat

